

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

**KADINLARIN BOŞANMA DENEYİMİ: ÇALIŞAN VE
ÇALIŞMAYAN KADINLARIN BOŞANMA DENEYİMİ ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

EMİNE BÜŞRA AYGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOÇ. DR. MEHMET ÖÇAL

BURDUR-2025

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

**KADINLARIN BOŞANMA DENEYİMİ: ÇALIŞAN VE
ÇALIŞMAYAN KADINLARIN BOŞANMA DENEYİMİ ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

EMİNE BÜŞRA AYGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Mehmet ÖÇAL
Jüri Üyesi: Tuba YÜCEER KARDEŞ
Jüri Üyesi: Melek ZUBAROĞLU YANARDAĞ

BURDUR-2025

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'ne göre hazırlamış olduğum “Kadınların Boşanma Deneyimi: Çalışan ve Çalışmayan Kadınların Boşanma deneyimi Üzerine Bir Araştırma” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik ve etik kuralları ihlal etmediğimi, tezimin özgün olduğunu, başvurduğum kaynakları metin içinde, dipnotlarda ve kaynakçada eksiksiz ve bilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Emine Büşra AYGÜN
TARİH ve İMZA

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında, akademik bilgi birikimi ve mesleki tecrübesiyle yoluma rehberlik eden, destekleriyle yanımda olan değerli danışmanım Doç. Dr. Mehmet Öçal'a içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca eğitim hayatım boyunca bilgi ve deneyimleriyle gelişimime katkı sağlayan, akademik yolculuğumda bana rehberlik eden tüm hocalarıma da teşekkürü borç bilirim. Bugün geldiğim noktada, her birinin emeği büyük ve değerli.

Hayatım boyunca bana okumanın ve öğrenmenin kıymetini öğretene, bilgiyi ve emeği en değerli miras olarak aşılayan aileme, bugünlere ulaşabilmemde sundukları tüm destek ve fedakârlıklar için sonsuz teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Öncelikle sevgili annem Nazmiye Aygün'e bu süreçte yaşadığı zorlu ve yorucu sağlık mücadelesine rağmen, her zaman bana güç verdiği için minnettarım. Kendi sağlık sorunlarına rağmen, en zor anlarında bile derslerime çalışabilmem ve hedeflerime ulaşabilmem için bana zaman ve fırsat tanıdı. Bana gösterdiği sabır, anlayış ve sevgisi, bu yolculukta en büyük dayanağım oldu. Her koşulda beni desteklediği, hayatım boyunca unutamayacağım fedakârlıkları üstlendiği için ona gönülden teşekkür ediyorum.

Sevgili babam Abdurrahman Aygün'e hayatım boyunca sunduğu maddi ve manevi destekleri için, yürüdüğüm her yolda ve aldığım her kararda, arkamda bir dağ gibi durduğunu bilmenin verdiği güven için sonsuz teşekkür ediyorum. Fikirlerime duyduğu saygı, özgüvenli ve güçlü bir birey olmamda her zaman en büyük destek oldu. Bana her zaman değer verdiğini hissettirdiği, her kararımda yanımda durduğu için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Canım kardeşim Halil Berk Aygün'e zorlandığım, yorulduğum, devam etmekte güçlük çektiğim her anda, desteğini esirgemedene yanımda olduğu için çok teşekkür ederim. Bazen bir sözle, bazen sessizce ama hep orada olarak, yeniden ayağa kalkmam için güç verdi. Her zaman güvenilebileceğim bir kardeşim olduğu için kendimi çok şanslı hissediyorum.

Ayrıca bu süreçte her zaman yanımda olan, her zaman, her bir adımda daha ileri gitmemi sağlayan, dostluğun nasıl büyük bir güç olduğunu bana gösteren tüm can dostlarıma teşekkür ediyorum.

Bu çalışmayı hayatın her alanında gl kalabilmek için çabalayan tüm kadınlara ithaf ediyorum. Eğitimle, sabırla ve kararlılıkla hayatın her alanında var olabileceklerine gönülden inanıyorum.

Ve son olarak şunu paylaşmak istiyorum;

"Toplumların en büyük dönüşümü, kadınların kendi gücünü fark ettiği anda başlar."

Emine Büşra AYGÜN

Burdur-2025

(AYGÜN, Emine Büşra, Kadınların Boşanma Deneyimi: Çalışan ve Çalışmayan Kadınların Boşanma deneyimi Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2025)

ÖZET

Bu çalışma, kadınların boşanma deneyimlerini çalışan ve çalışmayan kadınlar üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Boşanmanın kadınlar üzerindeki sosyo-ekonomik etkileri, gelir ve yaşam koşulları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Araştırmada elde edilen veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan Gelir ve Yaşam Koşulları Anketleri'nde 2019-2023 dönemi verileri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, kadınların evli ve boşanmış olma durumlarına göre eğitim seviyeleri, sağlık göstergeleri, ekonomik refah düzeyleri ve yoksulluk oranları detaylı bir biçimde analiz edilmiştir.

Çalışmada SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programından yararlanılarak betimsel ve istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, frekans ve yüzde dağılımları ile kadınların demografik ve ekonomik profilleri ortaya konmuştur. Ardından, bağımsız gruplar t-testi, ki-kare testleri ile boşanmanın kadınların yaşam koşulları üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Çalışan ve çalışmayan kadınlar arasındaki farklılıklar, gelir seviyesi, sosyal destek mekanizmaları ve yaşam kalitesi bağlamında ele alınarak literatüre karşılaştırmalı bir perspektif sunmak amaçlanmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular, özellikle boşanmış kadınların ekonomik ve sosyal açıdan belirli risk gruplarında yer aldığını, çalışmayan kadınların boşanma sonrası yoksulluk oranlarının evli kadınlara göre daha yüksek olduğunu ve eğitim seviyesinin boşanmanın etkilerini hafifletici bir faktör olarak ön plana çıktığını göstermektedir. Ayrıca, evli ve boşanmış kadınlar sağlık göstergeleri açısından değerlendirildiğinde boşanmış kadınların psikolojik ve fiziksel sağlık sorunlarına daha yatkın olduğu tespit edilmiştir. Çalışma, boşanmanın kadınların yaşam koşulları üzerindeki uzun vadeli etkilerini ortaya koyarak, sosyal politikaların ve destek mekanizmalarının iyileştirilmesi konusunda öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, çalışan ve çalışmayan kadınlar, gelir ve yaşam koşulları, yoksulluk, refah düzeyi.

(AYGÜN, Emine Büşra, Women's Divorce Experience: A Research on the Divorce Experience of Working and Non-Working Women, Master's Thesis, Burdur, 2025)

ABSTRACT

This study comparatively examines women's experiences of divorce through working and non-working women. The socio-economic effects of divorce on women are evaluated within the framework of income and living conditions. The data obtained in the study is based on the Income and Living Conditions Surveys published by the Turkish Statistical Institute (TurkStat) for the 2019-2023 period. In this context, education levels, health indicators, economic welfare levels and poverty rates of women according to their married and divorced status were analyzed in detail.

In the study, descriptive and statistical analyses were carried out using the SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) program. First, the demographic and economic profiles of women were analyzed using frequency and percentage distributions. Then, independent samples t-test and chi-square tests were used to evaluate the effects of divorce on women's living conditions. The differences between working and non-working women were analyzed in terms of income level, social support mechanisms and quality of life in order to provide a comparative perspective to the literature.

The findings of the study show that especially divorced women are in certain risk groups in economic and social terms, the poverty rates of non-working women after divorce are higher than married women, and the level of education stands out as a mitigating factor for the effects of divorce. Moreover, when married and divorced women are evaluated in terms of health indicators, it is determined that divorced women are more prone to psychological and physical health problems. The study reveals the long-term effects of divorce on women's living conditions and offers suggestions for improving social policies and support mechanisms.

Keywords: Divorce, working and non-working women, income and living conditions, poverty, welfare level.

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE, KADIN VE BOŞANMA KAVRAMLARINA SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN BAKIŞ

1.1. Aile Kavramı	1
1.2. Aile Kuramları.....	3
1.3. Ailenin Tarihsel Gelişimi ve Aile Türleri	6
1.3.1. Sanayi Öncesi Toplumlarda Aile.....	7
1.3.2. Sanayi Toplumlarında Aile.....	7
1.3.3. Sanayi Sonrası Toplumlarda Aile	8
1.3.3.1. Geleneksel aile (Geniş aile)	9
1.3.3.2. Modern aile (Çekirdek Aile)	9
1.4. Aile ve Küreselleşme.....	9
1.5. Aile, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın	10
1.6. Boşanma Kavramı	13
1.7. Boşanmaya Etki Eden Faktörler.....	15
1.8. Boşanma ve Kadın.....	19
1.8.1. Boşanma Kararı ve Boşanma Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar.....	19
1.8.2. Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Sorunlar	20

İKİNCİ BÖLÜM

KADINLARA VERİLEN SOSYAL DESTEKLER

2.1. Sosyal Destek	23
2.2. Sosyal Destek Türleri	26

2.2.1. Enformal Destek	26
2.2.2. Formal Destek.....	27
2.2.2.1. Ruh Sağlığı Profesyonelleri Tarafından Sağlanan Sosyal Destek	27
2.2.2.2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Sağlanan Sosyal Destek	28
2.2.2.3. Sosyal Hizmet Merkezleri Tarafından Sağlanan Sosyal Destek.....	29
2.2.2.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından Sağlanan Sosyal Destek.....	29
2.3 Sosyal Destek ve Boşanma.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KADINLARIN BOŞANMA DENEYİMLERİNİN GELİR YAŞAM KOŞULLARI’NA ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Yöntem	33
3.2. Araştırmanın Dayandığı Kuram	34
3.3. Demografik Göstergeler	37
3.3.1. Medeni Durum.....	38
3.3.2. Eğitim.....	40
3.3.2.1. Eğitime Devam durumu	40
3.3.2.2. En Son Bitirdiği Okul	42
3.4. Çalışan Kadınların Çalışma Hayatına İlişkin Göstergeler.....	45
3.4.1. Ferdin Esas İşteki Durumu	46
3.4.2. Ferdin Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Kayıtlılığı.....	49
3.5. Kadınların Genel Sağlık Durumuna İlişkin Göstergeler	52
3.5.1. Genel Sağlık.....	53
3.5.2 Kronik Müzmin Hastalık	56
3.5.3. Fiziksel/ Ruhsal Kısıtlama	58
3.6. Kadınların Konut Refahına İlişkin Göstergeler.....	60
3.6.1. Mülkiyet şekli	61
3.6.2. Konut Refahı.....	63
3.6.3. Oturulan Çevrede Suç ve Şiddet.....	65
3.7. Kadınların Yoksulluk Oranlarına Dair Göstergeler	68
3.7.1. Yoksulluk.....	69

3.7.2. Nafakasız Yoksulluk.....	71
---------------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA.....	84
EKLER.....	93
EK1.....	93
ÖZGEÇMİŞ	94

KISALTMALAR DİZİNİ

EUROSTAT : Avrupa İstatistik Ofisi

EVEK : Evde Eğitim ve Koruma Programı

GYKA : Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

SGK : Sosyal Güvenlik Kurumu

SODAM : Sosyal Destek ve Eğitim Merkezi

ŞÖNİM : Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Medeni Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı.....	38
Tablo 2. Medeni Duruma Göre Kadınların Eğitime Devam Durumları	41
Tablo 3. Medeni Duruma Göre Kadınların En Son Bitirdiği Okul	43
Tablo 4. Medeni Duruma Göre Kadınların Esas İşteki Durumu.....	47
Tablo 5. Medeni Duruma Göre Kadınların SGK Kayıtlılık Durumu.....	50
Tablo 6. Medeni Duruma göre Kadınların Genel Sağlık Durumları.....	54
Tablo 7. Medeni Duruma Göre Kadınların Kronik Müzmin Hastalık Durumları	57
Tablo 8. Medeni Durma Göre Kadınların Son 6 ay İçerisinde Fiziksel ve Ruhsal Kısıtlanma Durumu	59
Tablo 9. Medeni Duruma Göre Kadınların Mülkiyet Şekli	62
Tablo 10. Medeni Duruma Göre Kadınların Konut Refahı Durumu	64
Tablo 11. Medeni Duruma Göre Kadınların Oturulan Çevrede Suç ve Şiddet olaylarıyla Karşılaşma Oranları	66
Tablo 12. Medeni Duruma Göre Nafaka Alan Kadınların Yoksulluk Oranları	69
Tablo 13. Medeni Durma Göre Nafaka Almayan Kadınların Yoksulluk Oranları	72

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. En sık karşılaşılan boşanma nedenleri.....	18
Şekil 2. Sosyal destek türleri.....	26
Şekil 3. Türkiye’de kadınların boşanma deneyimlerinin gelir yaşam koşullarına etkisine ilişkin araştırma kapsamı	37
Şekil 4. Yıllara göre evlenme ve boşanma oranları	39
Şekil 5. Yıllara göre evli ve boşanmış kadınların SGK kayıtlılık Durumu	51
Şekil 6. Nafaka alan kadınların yoksulluk oranları.....	70
Şekil 7. Nafaka almayan kadınların yoksulluk oranları.....	73

GİRİŞ

Toplumun temel taşı olarak kabul edilen aile kurumu, bireyin sosyalleşmesini sağlayan, kültürel değerlerin aktarıldığı ve toplumsal yapıların sürekliliğinin sağlandığı en küçük sosyal birimdir. Aile, yalnızca biyolojik bağlarla değil; aynı zamanda kültürel, ekonomik ve duygusal bağlarla da şekillenen dinamik bir yapıdır. Toplumların değişen yapıları, ekonomik koşullar, teknolojik gelişmeler ve küreselleşme gibi faktörler, aile yapısında ve işlevlerinde dönüşümlere neden olmuş; geleneksel geniş aile yapısından çekirdek aileye geçiş süreci hızlanmıştır. Bu dönüşüm, kadın ve erkek rollerinin yeniden tanımlanmasını ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden şekillenmesini beraberinde getirmiştir.

Kadın, tarihsel süreçte çoğunlukla ev içi rollerle tanımlanan, çocuk bakımından sorumlu, üretim dışı bırakılmış bir figür olarak toplumsal yaşamda konumlandırılmıştır. Ancak özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren eğitim düzeyindeki artış, kadınların iş gücüne katılım oranlarının yükselmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalık, kadının toplumsal konumunu dönüştürmüştür. Kadının birey olarak özerkliğinin kabul görmesi, geleneksel evlilik kalıplarının sorgulanmasına ve evlilik kurumunun sürdürülebilirliğinin yeniden tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı, bu noktada oldukça önemli bir analiz aracıdır. Kadın ve erkek rollerinin biyolojik temelli değil, toplumsal olarak inşa edildiğini öne süren bu kavram, aile içi görev dağılımı, iş gücüne katılım, karar alma süreçleri gibi pek çok alanı açıklamada kullanılmaktadır.

Küreselleşme, ekonomik ve kültürel sınırların ortadan kalkmasına neden olan bir süreç olarak, toplumsal yapının tüm katmanlarını etkilediği gibi, aile kurumunu ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini de doğrudan etkilemiştir. Özellikle kadınların ekonomik hayata daha fazla katılım göstermesi, eğitim düzeylerinin yükselmesi ve toplumsal farkındalıklarının artması, kadınların geleneksel aile yapısı içindeki konumlarını yeniden şekillendirmiştir. Bu süreçte evlilik kurumuna yüklenen anlamlar da değişmiş, bireylerin evlilikten beklentileri artmış ve evliliğin sürdürülebilirliğini tehdit eden nedenler daha belirgin hale gelmiştir.

Boşanma, sadece iki bireyin evlilik birliğini sonlandırması değil, aynı zamanda toplumsal, psikolojik ve ekonomik sonuçları olan çok katmanlı bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Evliliğin sona ermesi, bireylerin yaşam biçimlerinde köklü değişikliklere neden olmakta; özellikle kadınlar açısından boşanma süreci ciddi sosyal ve ekonomik zorlukları beraberinde getirmektedir. Boşanma sonrası bireylerin yaşam standartlarında meydana gelen düşüş, psikolojik olarak yaşanan belirsizlikler ve sosyal dışlanma, özellikle çalışmayan kadınlar açısından daha derin şekilde hissedilmektedir. Çalışan kadınların ekonomik bağımsızlıkları ve sosyal destek ağlarına erişim imkânları, boşanmanın etkilerini hafifletirken; çalışmayan kadınlar için boşanma, çoğu zaman yoksullukla ve sosyal dışlanmayla eşanlamlı hale gelmektedir.

Bu bağlamda, kadınların çalışma durumu, eğitim düzeyi, sağlık durumu, sosyal güvenlik sistemine dâhil olup olmamaları ve konut koşulları gibi faktörler, boşanma sürecini doğrudan etkilemekte ve boşanma sonrası yaşam koşullarını belirleyen temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Kadının iş gücüne katılımı yalnızca ekonomik bir gereklilik değil; aynı zamanda güçlenme ve bağımsızlık kazanma sürecinin de önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Ancak Türkiye’de hâlen birçok kadın, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı beklentiler nedeniyle iş gücüne katılamamakta ya da kayıt dışı ve güvencesiz koşullarda çalışmaktadır. Bu durum, kadınların boşanma kararlarını verirken ekonomik bağımlılık kaygısıyla hareket etmelerine ve boşandıktan sonra yoksulluk riskiyle daha çok karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır.

Boşanmaya etki eden faktörler arasında ekonomik sorunlar, iletişim eksikliği, fiziksel ve psikolojik şiddet, sadakatsizlik, alkol ve madde bağımlılığı gibi bireysel ve yapısal nedenler yer almaktadır. Bunun yanı sıra, bireylerin eğitim düzeyleri, yaşları, evlilik süreleri ve çocuk sahibi olup olmadıkları gibi demografik özellikleri de boşanma kararını etkileyen önemli değişkenlerdir. Kadınlar açısından değerlendirildiğinde ise evlilikte eşitlik beklentisi, kişisel özgürlük arayışı ve toplumsal desteğin eksikliği gibi nedenler boşanma kararını şekillendiren temel etkenler arasında sayılabilmektedir.

Bu tez çalışması, çalışan ve çalışmayan kadınların boşanma deneyimlerini Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından gerçekleştirilen Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA) verileri üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. GYKA, bireylerin gelir durumları, eğitim düzeyleri, çalışma hayatına katılım biçimleri, sağlık durumları,

barınma koşulları ve sosyal dışlanmışlık gibi birçok sosyoekonomik göstergesini ortaya koyan kapsamlı bir araştırmadır. Bu çalışmada GYKA'nın 2019-2023 yıllarına ait verileri kullanılarak, kadınların medeni durumları (evli-boşanmış) ile çeşitli yaşam koşulları arasındaki ilişkiler detaylı olarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın temel amacı, boşanmanın kadınların yaşam koşulları üzerindeki etkilerini çok boyutlu bir biçimde incelemektir. Bu bağlamda, eğitim, çalışma hayatı, sağlık durumu, konut refahı ve yoksulluk düzeyi gibi faktörler üzerinden, boşanmış kadınların yaşadıkları sosyal ve ekonomik dönüşümler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın özgünlüğü, boşanma olgusunu yalnızca bireysel bir karar süreci olarak değil, aynı zamanda sosyoekonomik bir sonuç ve toplumsal bir sorun olarak ele almasıdır.

Çalışmada ayrıca, boşanma sonrası kadının ekonomik sürdürülebilirliğinde önemli bir yere sahip olan nafaka uygulamasının etkisi de analiz edilmiştir. Nafaka gelirinin yoksulluk sınırı üzerindeki etkileri incelenerek, nafaka alan ve almayan kadınlar arasındaki refah farkı ortaya konmuştur. Bu bağlamda, boşanma ve yoksulluk arasındaki ilişki sosyolojik ve istatistiksel olarak değerlendirilmiş; kadının ekonomik bağımsızlığını destekleyen mekanizmaların yeterliliği sorgulanmıştır.

Sonuç olarak, bu tez çalışması, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında kadınların boşanma deneyimlerini çok boyutlu olarak ele almayı, çalışan ve çalışmayan kadınlar arasındaki farklılıkları ortaya koymayı ve boşanma sonrası yoksulluk riskini anlamaya yönelik bilimsel bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Kadınların eğitim düzeyleri, çalışma statüleri, sosyal güvenceleri ve konut koşulları gibi göstergeler üzerinden yapılan bu analizler, sosyal politika üretiminde yol gösterici olabilecek nitelikte veriler sunmakta ve özellikle kadın yoksulluğu ile mücadele bağlamında önemli bir farkındalık oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE, KADIN VE BOŞANMA KAVRAMLARINA SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN BAKIŞ

1.1. Aile Kavramı

Aile insanlığın başlangıcından bu yana zaman içerisinde birtakım değişikliklere maruz kalsa da varlığını bugüne kadar devam ettirmiş, toplumun yeniden üretilmesi, geleneklerin devam ettirilmesi, kadın erkek ilişkilerine meşru bir zemin temin hazırlaması yönüyle, toplumun en küçük yapıtaşı ve temel unsuru olarak geçmişten bugüne sosyal bilimlerin dikkatini çekmiştir (Turgut, 2017). Geleneksel bir tanımla aile bir çatı altında anne, baba ve çocuklar olmak üzere beraber yaşayan ve biyolojik ilişkilerle beraber neslin devamını sağlayan, ilk defa toplumsallaşma süreci ile beraber ortaya çıkan, karşılıklı ilişkilerle belirli kurallara bağlı ve maddi manevi zenginlikleri kuşaklar arası aktaran ve biyolojik, sosyal, psikolojik, ekonomik, hukuksal ve toplumsal yönleri bulunan bir kurum olarak ele alınmaktadır (Aktaş, 2015).

Aile tarih boyunca varlığını devam ettirmiş en temel toplumsal kurum olarak, birey ve toplum arasında bir bağ kurar. Bu yönüyle toplumda meydana gelen değişimler aile yapısı, iş ve işlevleri üzerinde değişimlere yol açar (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010). Ailenin yaşam içerisinde yerine getirdiği ekonomik, sosyal, kültürel, eğitsel ve psikolojik birtakım fonksiyonlar, aileyi toplum ve toplumsal yapının vazgeçilmez haline getirmiştir (Şentürk, 2008).

Ailenin eşler açısından karşılıklı olarak yerine getirdiği fonksiyon bireylerin fizyolojik ve biyolojik yönleriyle daha yakından ilgilidir. Çünkü cinsellik yetişkin bireyler için temel bir ihtiyaç olmakla beraber, bu ihtiyaç tarih boyunca aile ve evlilik kurumu çatısı altında karşılanmaktadır. Bireylerin cinsellik ihtiyacının karşılandığı aile aynı zamanda neslin devamını da garanti etmektedir. Neslin devamını sağlamanın aile kurumu aracılığıyla yürütülmesi sosyal yapı içerisinde de (sağlık, din, eğitim vb.) kurumların işleyişinin kolaylaşmasına dolayısıyla daha düzenli bir yapı oluşmasına katkı sunmaktadır (Şentürk, 2008).

Bir başka ifade ile aile aynı evde aynı çatı altında aralarında evlilik ve kan bağı bulunan karı-koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerden oluşan toplumun en temel bütünü şeklinde ifade edilir. Bir toplum kendini oluşturan aile birimlerinden meydana gelir. Dolayısıyla sağlam ve güçlü bir toplum kendini oluşturan sağlıklı, düzenli ve güçlü aile yapılarından meydana gelir. Bu bağlamda sağlıklı bir aile yapısı için yapılan düzenlemeler aynı zamanda toplumu düzenlemek anlamına gelmektedir. O sebeptendir ki Anayasamızın, ailenin korunmasına yönelik 41. maddesinde "Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlanmasının öğretimiyle uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar" kararı yer almaktadır (Ağdemir, 1991).

Aile kavramını dini bir perspektifle tanımlamak gerekirse, ailenin her dini inanç için önemli bir yeri olduğu ve ailenin dini yaşamın merkezi olarak dini değerlerin korunmasında, kimliğin şekillenmesinde, meşru bir temelde cinsellik, sevgi, saygı, dayanışma, fedakârlık gibi insanların ihtiyaç duyduğu temel duyguların karşılanmasında özetle toplumun bireylerden beklediği şekilde dini ve ahlaki davranışların kazanılmasında ailenin önemli bir yeri vardır (Selman, 2018). Dini açıdan aile üzerine yapılan bu güçlü vurgunun sebebi neslin devamını sağlama yönünde cinselliği meşrulaştırarak soyun devamı ile beraber kültürlerin üretilmesi ve öğrenme yolu ile bir sonraki kuşağa aktarılmasını sağlama yönünde aileyi önemli kılar (Bayer, 2013).

Her toplumun aile üzerine anlayışı farklılık gösterir, toplum üzerinde inceleme yapan antropolog, sosyolog, etnolog gibi toplum incelemeleri yapan uzmanlar incelemeler doğrultusunda farklı aile yapılarını sınıflandırmışlardır. Birçok sınıflandırmayla beraber temel olarak anaerkil ve ataerkil toplumlar olarak sınıflandırılmıştır (Aslan, 2019). Ataerkillik erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olduğu, kadının üretimini denetim altında tutarak kadın ve erkek arasında hiyerarşik bir ilişki temelinde erkeği üstün kılan bir yaklaşımdır (Özçatalı, 2011). Anaerkillik ise ataerkilliğin aksine kadının egemen olduğu özellikle kadının "Ana" olma yönüyle vurgulandığı ve eski çağlarda kadının üretkenliği temsil etmesi sebebiyle beraber kadının egemen olduğu bir anlayıştır (Demirdağ, 2017).

Toplumsal bir kurum olarak aile çocuk ve yetişkinler için farklı anlamlar taşır. Bir yetişkin için aile içinde bulundukları dünyada yaşadıkları engellenme, gerilim,

kaygı vb. Olumsuz duygulardan kaçış ve bir duygusal doyum sağlama anlamını taşıırken, bir çocuk için aile toplumsal yaşama katılmak için hazırlandığı ve bu süreçte yaş, eğitim, cinsiyet gibi çeşitli değişkenler çerçevesinde gerçekleşen aşamalı bir süreci ifade eder (Karataş, 2001).

Bir toplumu anlamak ve değerlendirmek adına o toplumun en küçük yapısı olan aile kurumuna bakmak gerekmektedir. Dolayısıyla toplumun ekonomik, sosyal, siyasal durumunu anlamak ve değerlendirmek için toplumsal bir yapı unsuru olarak aileyi ele almak toplumun bütünü hakkında çıkarımda bulunmayı sağlar. Bu bağlamda içinde bulunulan coğrafya, demografik özellikler, tarihi bilinç ve kültürel özelliklere göre her toplum kendi aile tipini şekillendirmektedir. Diğer bir ifadeyle insanların bulundukları coğrafya, geçmişlerinden miras aldıkları tarih ve kültürel özellikler, uyguladıkları ve uygulamak zorunda kaldıkları çeşitli gelenek, görenek ve adetler insanların tutum ve davranışlarını şekillendirerek, aile yapılarının da şekillenmesine neden olmaktadır (Budak, 1990: 14).

Toplumsal bir kurum olarak ailenin birtakım işlevleri vardır. Bu işlevler kültürel, biyolojik, psikolojik, ekonomik, eğitim ve toplumsal işlev olmak üzere altı başlıkla sınıflandırılabilir. Aile bu işlevleriyle beraber cinsel güdülerini karşılamak, toplumsallaşmayı sağlamak, sevgi ve güven ihtiyacını karşılamak, ekonomik güvenliğini temin etmek, yeni bir statü kazandırmak, kültürün aktarımını sağlamak gibi birçok fonksiyonu bu işlevleri doğrultusunda gerçekleştirebilmektedir. Bu yönüyle aile zaman içerisinde çeşitli durumlardan etkilense de her zaman toplumsal yapının bir parçası olarak yerini korumaktadır (Kır, 2006).

1.2. Aile Kuramları

Kuram belirli bir sistematik süreç içerisinde gözlemlenerek, elde edilen verilerin kanıtlarla desteklendiği, ulaşılan verilere ait davranışların nedenini açıklayan, kendisinden sonra yapılacak bilimsel araştırmalar için yeni sorular ve öngörüler geliştirme potansiyeline sahip kapsamlı önermelerdir (Taşkın, vd., 2008).

Aile toplumun önemli bir parçası olarak sosyal bilimler alanında önemli bir yer tutması ile beraber, ailenin hem yapısal özellikleri hem de süreç içerisindeki değişim ve dönüşümünü anlamak üzerine çeşitli kuram ve yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu

yaklaşımlar *yapısal işlevsel yaklaşım, sembolik etkileşimci yaklaşım ve gelişimsel model* olarak sınıflandırılabilir (Yaşar Ekici, 2014). Bu yaklaşımlar en genelde sistem kuramına dayalıdır. Dolayısıyla aile ile ilgili en temel ve önemli kuram sistem kuramıdır (Aktaş, 2004).

Sistem kuramı birbiri ile etkileşim ve ilişkili parçaların bütünü oluşturarak, farklı alanlardaki sistemleri bütüncül bir çerçevede incelenebilecek disiplinler arası bir anlayışla, tüm sistemlerin alt sistemleri olduğu ve tüm bu sistemlerin hem çevresinden etkilendiği hem de çevresini etkilediğini ifade ederek, tüm sistemlerin bir alt sistemi olduğu ve bu alt sistemlerin hem birbirlerini hem de çevrelerinde bulunan diğer tüm sistemleri etkilediğini ifade eder. Bu yönüyle sistem yaklaşımı var olan bütünlüğü analiz etmeye yarayan bir teorik perspektif şeklinde ifade edilebilmektedir (Akkuş ve İzci, 2018). Bir başka ifade ile Sistem teorisi var olan tüm sistemlerin bir amacı olduğunu ve bu bağlamda da aile sisteminin de bir amacı olduğunu, bu amacın ailenin fonksiyonelliğini de belirlediğini belirleyerek bu doğrultuda kendilerini devam ettirdiklerini ifade eder (Nadir, 2013).

Aile, karı-koca ilişkileri, ebeveyn çocuk ilişkileri gibi aile içi ilişkilerin doğasını anlamak üzere çeşitli kuramlar geliştirilmiş kuramlardan en belirgin olanı da sistem kuramı olmuştur. Sistem kuramı anne, baba ve çocukların karşılıklı etkileşim halinde doğrudan veya dolaylı olarak birbirlerini etkilediklerini öne sürmektedir (Parke, 2004). Dolayısıyla aile sistemi içerisindeki bir parçada yaşanan değişiklik sistemin geri kalanını da etkilemektedir. Bu sebeple aile birbirini etkileyen parçalar dizisi olarak da ifade edilebilmektedir. Aileye dair geliştirilen sistem kuramındaki temel amaç, aile içerisindeki her üyenin bireyselliği ile, aile sisteminin bir bütün olarak birlikteliği arasında bir denge sağlamaktır. Kısaca sistemin her bir üyesi bir birey olarak vardır, ancak bütünsel olarak ailenin diğer üyeleriyle bağlantılıdır (Prest ve Protinsky, 1993).

Aktaş (2004), çalışmasında aileyi içerisinde barındırdığı bireyler ile kendine özgü bir bütünlüğü olan sistemik bir yapı olarak, toplumun ve kültürel yapının bir alt sistemi şeklinde tanımlar. Dolayısıyla toplumda yaşanan globalleşme süreci ile beraber meydana gelen kültürel, ekonomik vb. değişimler aile sistemine doğrudan ve dolaylı olarak etki etmektedir. Bu çerçevede sistem yaklaşımı çerçevesinde aile, çevresi ve içerisinde bulunan anne, baba, çocuklar gibi alt sistemler ile parçaların oluşturduğu bir

bütün olarak belirli bir amaç doğrultusunda birtakım işlevleri yerine getiren bir sistem olarak da ifade edilmektedir.

Dolayısıyla Sistem kuramı *yapısal işlevsel yaklaşım, sembolik etkileşimci yaklaşım ve gelişimsel modelin* temelini oluşturan bir kuram olarak tanımlanabilmektedir.

Yapısal işlevsel sistem yaklaşımının öncüsü olan Parsons'un yapısal işlevsel kuramının oluşumunda sosyal, entelektüel ve biyografik koşullar etkili olmuştur. Bu kuram toplumun hem yapısını hem de işlevlerini göz önünde bulundurarak işlevin açıklamasını bir sistem modeliyle ele alarak sistemin devamlılığını vurgulaması, toplumun karşılıklı olarak ilişkilerini sistem içerisinde ele alması, sistemi bir bütün olarak değerlendirmesiyle sistemi oluşturan öğelerin bütünün dışında anlaşılamayacağını, sistemin herhangi bir noktasındaki değişimin tüm sistemleri etkileyerek bir dengesizliğe yol açabileceğini ve bu kapsamda değişimle beraber dengenin sağlanmasının ancak sistemlerin yeniden örgütlenmesiyle olabileceğini öne sürmüştür (Baltacı, 2019).

Parsons'a göre sistem hayatta kalması için bazı işlevsel zorunluluklar vardır ve bunlar; adaptasyon, amaca ulaşma, bütünleşme, yapı koruma olmak üzere dörde ayrılır. Bununla birlikte Parsons sosyal eylem sistemini de dört başlık altında ele almış ve bu sosyal eylem sistemlerini işlevsel şemalarla bütünleştirmiştir. Yani sosyal sistemler bütünleşme işlevini, kültürel sistemler yapı koruma işlevini, kişilik sistemi amaca ulaşma işlevini, davranış sistemi ise adaptasyon işlevini tanımlamaktadır (Fernández de Velazco, 2021).

Özetlemek gerekirse Parsons'un toplumu koruyucu, yönlendirici, bütünleştirici alt sistemlerden oluştuğunu ifade eder. Aile de bu noktada toplumun bütünlüğünü sağlayan ve koruyan bir kurum olması yönüyle yapısal işlevsel kuramla beraber ele almak uygun olacaktır (Yaşar Ekici, 2014).

Sembolik etkileşimci yaklaşımda fiziki çevre ön plandadır, bu anlamda bireyleri bir sembol olarak tanımlar ve bireylerin bir sembolde yaşadığını öne sürer. Bu yaklaşım aile dinamiklerini açıklamak amacıyla ailenin toplumla olan ilişkisi üzerinde aile dinamiklerinin etkisini vurgulayarak ailenin güç kaynaklarını değerlendirmede

kullanılır. Bireylerin gerçekleştirdiği davranışlar bireylerin kendi eylemlerine ve diğerlerine verdiği anlamı yansıtır. Dolayısıyla bu değerlendirme biçimini aile içi ilişkileri merkeze alarak aileyi bir sosyal etkileşim örüntüsüyle anlamaya ve değerlendirmeye imkân sunar (Hallaç ve Öz, 2014).

Gelişimsel model ise bir yaşam döngüsü çerçevesinde bireylerin her bir yaşam döngüsü içerisinde değişen rolleri ve sorumluluklarını yaşam döngüsü perspektifiyle ele alır. Bu anlamda bu yaklaşım aileyi yaşam döngüsü içerisinde değerlendirmek gerektiği inancını savunur. Gelişimsel model sosyoloji, çocuk psikolojisi ve insan gelişimi temalarla meydana gelmiş hem yapısal işlevsel hem de sembolik etkileşimci kuramı da içerisinde barındırır. Yapısal işlevsel kuramının geniş sosyal sistem anlayışını, sembolik etkileşimci kuramın daha küçük olan aile sosyal sistemi anlayışının bir birleşimi olarak tanımlanabilir (Hallaç ve Öz, 2014).

1.3. Ailenin Tarihsel Gelişimi ve Aile Türleri

Toplumsal yaşamın temelini oluşturan aile kurumu, ortaya çıktığı ilk dönemden bu yana süreç içerisinde hem yapısal hem de işlevsel özellikleri bağlamında süreç içerisinde birçok değişikliğe uğramıştır. İlk dönem toplulukları ele alındığı zaman ailenin işlevsel olarak birçok görev ve sorumluluğu kendi üzerine aldığı ancak sanayileşme ile beraber modern dönemi ele aldığımızda ailenin yerine getirmek için üstlendiği görevlere yardımcı olacak başka kurumlarında ortaya çıkması, zaman içerisinde ailenin yapı ve işlevinde değişikliklere yol açmıştır. Modernleşme ile beraber gelen bu değişim süreci aile içinde kadın erkek rollerinde de birtakım değişimlere yol açmıştır (Doğan, 2015).

Ailenin tarihsel süreç içerisindeki değişimleri sınıflandıran birçok yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlardan kabul gören bir yaklaşıma göre aile geçmişten günümüze kadar üç dönemden geçmiştir. Bu dönemler; anaerkil, ataerkil ve eşitlikçi dönem olarak 3 grupta ele alınabilir. Bu 3 dönemden anaerkil olan dönemde güç sahibi kadındır. Ailede etkin olarak rol üstlenmiştir ve merkezi konumdadır. Anaerkil aile yapısında miras anneden kızı geçmektedir ve gerçekleşen boşanma vakalarında evi terk eden taraf erkektir. Tarım dönemine geçiş ile birlikte üretimin artması ile iş kadın işinden erkek işine dönmüş ve güç erkeğe geçmiştir. Babaerkil aile yapısında artık ailenin soy zinciri erkeğe geçmiştir. Buradan hareketle toplum yapısında kadın ve erkeğin üstlendiği roller

tarihsel süreç içerisinde birtakım değişikliklere uğradığı görülmektedir. Bu süreçte özellikle iş tanımlarının değişmesi aile üzerinde temelden bir değişim yaratarak aileyi yeniden şekillendirmiştir. Bu doğrultuda ailenin değişme sürecini tarihsel bir yaklaşımla ele aldığımızda; sanayi öncesi aile, sanayi dönemi aile ve sanayi sonrası aile olmak üzere ailenin bu tarihsel süreci ve dönüşümlerini, bu dönüşüme neden olan nüfus, iş bölümü, artan ihtiyaçlar, coğrafi keşif ve icatlar, bilim ve teknoloji, sanayileşme vb. sosyal olguları ele alarak açıklamak mümkündür (Can, 2022: 61-63).

1.3.1. Sanayi Öncesi Toplumlarda Aile

Sanayi öncesi toplumlarda aile temel üretim birimi olarak kabul edilmesinden kaynaklı olarak, anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek bir aile yapısı yerine, üretim amacı doğrultusunda geniş ailelere ihtiyaç duyulmuştur. Çünkü sanayi öncesi toplumlarda aileler temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir araya gelerek iş birliği içerisinde ekonomik bir ekip olarak çalışmak zorunda kalmışlardır (Kasapoğlu ve Karkıner, 2011).

Sanayi öncesi toplumda geleneksel ailede baba ailenin ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür ve geleneksel yapıda geniş ailede yetişen çocuklar ise anne babaları yaşlandığı zaman bakmakla yükümlü kılınmıştır. Bu dönemde toprak sahipleri aile üzerinde etkili olmuş, kadın ve erkek çalışma şartlarına göre şekillenmiş, ailenin geçimini sağlamak üzere süreç içerisinde ekonomik ve sosyal etkileşimlerin yaşanması yeni bir toplumsal dönem için zemin hazırlamıştır. Bu yeni dönem sanayinin gelişmesi ile beraber ortaya çıkmış ve yeni dönüşümlerin habercisi olmuştur (Can ,2022:65-66).

1.3.2. Sanayi Toplamlarında Aile

II. dünya savaşı ile birlikte sanayileşmenin ortaya çıkması ve bununla birlikte kapitalizmin de yaygınlaşması ile beraber köyden kente nüfus artışıyla beraber bir göç meydana gelmiş ve bu durum kentleşme kavramını ortaya çıkarmıştır. Kentleşme ile beraber geniş aile artık yerini anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye bırakmıştır (Duman,2012).

Sanayi ketlerinin oluşmasıyla beraber küçülen aile yapısında aile üyelerinin duygusal ilişkilerini paylaştıkları kişi sayısı azalmış bu durumda duygu yoğunluğunun artmasına yol açarak çocuk ve ebeveynleri arasında çatışma riskini arttırmıştır. Sanayi

toplumu ile beraber ailenin işlevinde de değişimler meydana gelmiş, bu dönemde aile artık bir üretim birliği işlevinden çıkarılmıştır. Ailede babanın rolü çoğunlukla dışarıda çalışmaktır, ev ve iş mekânları birbirinden tamamen ayrılmıştır (Şahin, 2007).

Türkiye’de aile ilişkileri sanayileşme ile beraber kentleşmenin oluşmasıyla geleneksel aile modelinden modern aile modeline doğru bir geçiş yaşamıştır. Bu geçişin temelinde eğitim düzeyinin artışı etkili olmuştur. Her ne kadar geleneksel aile yapısından modern aile yapısına bir geçiş yaşanmış olsa da ilişki bakımından aile geleneksel aile özelliklerini devam ettirmekte erkek egemen bir tapıda otoriter bir kimlik taşımaya devam etmektedir. Ailedeki eğitim seviyesinin artması kadının da birtakım sorumluluklar alarak iş yaşamına dahil olması ile beraber geleneksel aile ilişkisi yerini modern aile ilişkisine bırakmış ve buyurmaktan ziyade karşılıklı olarak dinleme ve empati kurma yönünde şekillenmiştir. Ayrıca ailedeki eğitim seviyesindeki bu artış çocuğa yüklenen anlamı da etkilemiş çocuk önceden neslin devamı olarak görülürken modern aile yapısı ile beraber anne baba olma hazzına ulaşmak için çocuk sevgisi anlayışına kaymıştır (Yapıcı,2010).

1.3.3. Sanayi Sonrası Toplumlarda Aile

Sanayi sonrası toplumlarda bilgi en önemli sermayedir. 1980’li yıllardan itibaren hızla değişen dünyada enformasyon teknolojilerinin gelişmesiyle beraber daha az insan gücüne ihtiyaç duyulması ile aile sanayi sonrası toplumla beraber tekrardan bir değişim sürecine girmiştir. Meydana gelen bu değişimler aile ile beraber kadın üzerinde etkili olmuş ve roller yeniden değişmiştir. Bu süreçte kadının çok daha fazla iş yaşamında yer alması, aile içi güç dengelerinin değişmesine yol açmıştır. Ekonomik olarak bağımsızlık kazanan kadının aile içerisinde daha çok söz hakkı olmuş ve aile yapısı ve toplum yapısında ataerkil değerlerin varlığının devam etmesi ile beraber aile içerisinde değişen güç dengeleriyle bu anlayış artık eşitlikçi bir yapıya kavuşmuştur (Köse, 2012). Bu eşitlikçi anlayışla beraber modern dönemde kadın iş yaşamına katılmasıyla birlikte kamusal alanda daha fazla görünür olması, kendi ekonomik özgürlüğünü sağlamasıyla yaşanan aile içerisindeki bu değişim, kadın ve erkek arasında geleneksel uygulamaların artık eskisi gibi olmadığını göstererek, kadınların artık kalıplaşmış olan geleneksel rolleri üstlenmekten rahatsız oldukları ve ev dışında da söz hakkına sahip olmayı istediklerini ortaya koymaktadır. (Doğan, 2015).

Görüldüğü üzere geçmişten bugüne tarih boyunca toplum içerisinde değişim ve dönüşümle beraber sanayi öncesi, sanayi dönemi ve sonrasındaki süreçte ifade edilen farklı aile türleri meydana gelmiştir. Bu aile türleri sanayi öncesi toplumlarda görülen geleneksel yani geniş aile, sanayi ve sanayi sonrası toplumlarda görülen modern yani çekirdek aile olarak ele alınmaktadır.

1.3.3.1. Geleneksel aile (Geniş aile)

Bu aile tipi, anne, baba, çocuklar ve akrabalarından oluşan üye sayısının çok olduğu, çocukların evlense bile coğrafi olarak yine ailelerine yakın konumda olmalarıyla beraber birçok ailenin bir arada yaşadığı aile türüdür (Aluş, 2015). Geleneksel ailede güç, otorite ve karar verme mekanizması baba ya da evin en yaşlı erkeğidir (Taylan, 2009). Türkiye'de kırsal kesimde daha çok geniş aile tipi görülür, bunun nedeni üretim için işgücüne duyulan ihtiyaçtan kaynaklıdır (Aktaş, vd., 2012)

1.3.3.2. Modern aile (Çekirdek Aile)

Sanayi sonrası dönemle beraber meydana gelen modern toplumun önemli bir özelliği olan çekirdek aile, anne, baba ve çocuklardan oluşan az sayıda üye vardır. Bu aile türünde bireysellik ön plana çıkmaktadır (Çapcıoğlu, 2018). Diğer bir tanımla çekirdek aile karı-koca ve bunun beraberinde henüz evlenmemiş çocukların olduğu aile yapısını ifade eder (Zafer, 2013). Bu aile türünde akrabalık bağlarından ayrılmış, bağımsız bir yerleşim yerinde kendi ekonomisini sağlayabilen bir sosyal birim olarak da tanımlanabilmektedir (Sayın, 2011).

1.4. Aile ve Küreselleşme

Sanayileşmenin başlamasıyla beraber kapitalizm yerleşik bir ekonomik sistem olarak batı toplumlarında zaman içerisinde kapsam alanını genişleterek siyasi ve ekonomik özgürlüğü de içerisine dahil etmesi liberalizme, bunun devamında liberalizmin daha yeni bir biçimi olarak görülen neoliberalizme dönüşmüştür. Süreç içerisinde sömürgecilik faaliyetlerinin de başlamasıyla beraber küreselleşme olgusu baş göstermiş, ayrıca neoliberal politikaların da bireysel yaşamı destekleyen bir anlayış olması sebebiyle özellikle son dönemlerde bireylerin düşünme, algılama, duygu ve çeşitli beklentilerinde birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Bu durumun aile kurumu üzerinde de çeşitli etkileri olmuş, ailenin yapı ve ilişkilerinde bir takım değişim

ve dönüşümler yaşanmıştır. Dolayısıyla küreselleşme süreci ile beraber ön plana çıkan neoliberal politikaların aile yapısı ve işlevselliği üzerindeki yansımalarının ailenin geleceği bakımından değerlendirilmesini gerekli kılmıştır (Yıldırım, 2021).

Küreselleşmenin temelinde ekonomik sorunlar yer almaktadır. Bu bağlamda küresel ekonomik politikaların etkisiyle beraber gittikçe derinleşen ekonomik ve sosyal sorunlar ülkelerin sosyal politikaları, ekonomileri, kültürleri, insanların dış dünyaya bakış açısını direkt veya endirekt olarak etkilemektedir. Dolayısıyla küreselleşmenin toplum üzerindeki etkileri aile kurumunu da etkilemektedir. Küreselleşmenin ekonomi üzerinde etkisi ile beraber yoksulluk olgusunun ortaya çıkması, kimi zaman ailelerin dağılmasına bile yol açmaktadır. Bununla beraber küreselleşmenin aile üzerindeki bir diğer etkisi ise kültür üzerindedir. Aile kurumunda kültürel birikimin aktarılması söz konusu iken küreselleşme ile beraber tek tip bir kitle kültürü oluşturmakta ve ailelere davranışları, duyguları, rolleri üzerinde nasıl olması gerektiği yönünde bir şablon oluşturmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme süreci aile kurumu üzerinde birtakım risklere yol açmaktadır ve bu bağlamda ailelerin karşı karşıya kaldığı veya kalacağı bu risklere karşı ailenin korunması ve güçlendirilmesine yönelik aile politikalarının önemi ön plana çıkmaktadır (Çoban ve Özbesler, 2009).

1.5. Aile, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın

Kadın aile üzerinde büyük önem taşımaktadır. Aile çerçevesinde bu denli önem taşıyan kadın sosyal çevre üzerinde tarih boyunca birtakım sorunlar yaşamış, böylece özellikle sosyal bilimler alanında erkekte daha fazla tartışma konusu olmuştur. Bahsi geçen bu tarihsel süreç içerisinde kültür, inanç, günümüz toplum yapısındaki evlilikler, aile içi roller, çalışma hayatı gibi birçok konu da kadın özelinde ilgi çeken konular olmuştur. Türk toplumunda ise kadın annelik fonksiyonu ile beraber duygusal bağların temelinde merhamet ve kapsayıcılıkla algılanmaktadır ve annelik bir kadının en kutsal rolü olarak kabul edilir. Bu kabulün temelinde İslam inancının referans olduğu annelik yaklaşımı yer almakta ve bu anlayışın aile yapısını güçlendiren bir etkisi olduğu ifade edilmektedir. Geçmişten bugüne toplum üzerinde yaşanan bir takım değişim ve dönüşümlerle beraber kadının toplum içerisindeki tanım ve rolleri de değişmiş, özellikle sanayileşme dönemiyle kadının kamusal alana etkin bir şekilde katılımı, feminist

hareketlerle beraber kadınlara yönelik çalışmaların artış göstermesine ve kadınların sesini daha çok duyurmasına katkı sağladığı ifade edilmiştir (Can, 2022: 184- 193).

Kadın, toplum içerisindeki statüsü, kadının aile içi ve ev dışındaki rolleri, cinsiyet farklılıkları, kız ve erkek çocuklarının eğitimi üzerinde yaşanan tartışmalar, kadının ezilmişliği, çocuk evlilikler vb. Konular ekseninde geçmişten bugüne süregelen tartışma konusu olmuştur. Diğer bir ifade ile toplumumuzda geçmişten bugüne ataerkil toplumun geleneksel değerleri, modern toplumda da varlığını devam ettirmekte, kadına atfedilen iyi eş, iyi anne gibi ataerkil toplumun değerleri kadınlar üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Bu bağlamda günümüz Türkiye’inde ve dünyada son yıllarda yaşanan toplumsal değişimler ve gelişmeler aile, toplum ve kadına yönelik araştırmaları gerekli kılmıştır. Modernleşme, küreselleşme ile beraber gelen yoksulluk ve işsizlik gibi sorunlar, geleneksel aile yapısındaki cinsiyetçi kaynak bölüşümü, eğitim imkânı ve sosyal haklara ulaşma konusunda kadınları derinden etkilemiştir. Ve son dönemlerde kadınların aile ve toplum içerisinde bireysel olarak güçlenmeleri, toplumda söz sahibi olmaları ve kaynaklara erişim konusunda eğitimin gerekliliği vurgulanmıştır. Bu nedenledir ki toplumların zaman içerisinde yaşamış oldukları değişim ve dönüşüm süreçlerini anlamak için toplum içerisinde önemli bir rol oynayan kadın olgusuna odaklanmak gerekmektedir (Aktaş, 2013).

Her birey içerisinde yaşadığı toplumun kültürü bir kadının ve bir erkeğin nasıl hareket edeceği, nasıl düşüneceği, nasıl davranacağı ile ilgili birtakım sınırlar çizerek beklentileri ortaya koyan, yani kadın ve erkek rollerini toplumsal olarak yapılandıran özellikleri belirlemektedir. Bir başka tanımla insanlar cinsiyetleri ile doğarlar fakat yetiştikleri toplum içerisinde kendi cinsiyetleri üzerinde beklenen rollere göre bireyler kız veya erkek çocuk olmayı öğrenerek ailenin bulunduğu çevre ve alınan eğitim ile beraber kendi cinsiyetleri özelinde birer toplumsal cinsiyet kimliği edinirler. Bu durumda kadınlara ev işleri, çocuk bakımı vb. Sorumlulukları yüklerken, erkeklere de iş rollerini yüklemekle beraber iş rolleri aile rollerinden daha ön planla olmayı gerektirmektedir (Günay ve Bener, 2011).

Tarih boyunca kadın ve erkek basit bir biyolojik ayırım yerine toplum tarafından belirlenen daha derin farklılıklar üzerinden tanımlanmıştır. Toplumun belirlemiş olduğu bu tanımlama biçimleri kadın ve erkeğin sosyal, kültürel ve özel hayatları bağlamında

şekillenmesine yol açmıştır. Bu tanımlama sürecinde toplumların kültürleri, ekonomileri, inanç biçimleri ve gelenekleri toplumsal cinsiyet kalıplarının oluşum sürecinde etkili olmuştur. Toplumsal cinsiyet algısı geleneksel, kültürel birçok kaynaktan beslenerek, kadınların erkek egemenliği altında tanımlanmasının temeli olarak kabul edilir. Bu bağlamda toplum tarafından belirlenen birtakım toplumsal cinsiyet kalıpları ile beraber kadınlar birçok ayrımcı muamele ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu doğrultuda bazı toplumlarda kadın üreme özelliği yani anneliği ile kutsallaştırılırken, bazı toplumlarda ise yalanın, hilenin, düzen bozmanın, aldatmanın kaynağı olarak değerlendirilen durumlara maruz kalmıştır. Dolayısıyla kadın sosyal ve kültürel yaşam içerisinde toplumun zihninde her zaman yanlış yapma ihtimali olan birey olarak geçmişten bugüne kodlanmıştır. Cinsiyet rollerine göre oluşturulan kadın ve erkek kalıpları doğru ve yanlış tutumları sınıflandırarak toplum tarafından kabul edilen alanların sınırını çizer, bu durum ise ayrımcılığın ortaya çıkış sürecini hızlandırır. Bunun sonucunda ise kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik aşılması zor bir hal almaktadır (Karakaya, 2018).

Toplumsal cinsiyet olgusu birçok toplumda yaşanan bir eşitsizlik sorunudur. Çünkü toplumsal cinsiyet adı altında biçilen roller hiyerarşik bir temelde erkeğin önde ve üstte olduğu bir tanımlama ile beraber ayrıştırıcı bir olgudur. Bu doğrultuda Türkiye’de toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ise eşit, özgün ve bağımsız bir birey olarak ele alınmaktan ziyade doğrudan dişiliği ile ön plana çıkmaktadır. Bunun gereği olarak da kadın toplumda önce iyi bir eş, sonra iyi bir anne olmak üzere ailenin bir üyesi olarak cinsiyeti gereği aile için ev içine uygun görülmektedir. Bu sebeple ev kadını olma ideolojisinden kaynaklı olarak çalışma yaşamı yani maddi özgürlüğü, eğitimi ve sosyal hayatı doğrudan etkilenmektedir. Bu durum çalışmayan kadınlar açısından böyle iken çalışan kadınlar süreç daha farklıdır. Türkiye’de çalışan kadın erkeklere kıyasla daha düşük ücretlerle çalıştırılırken, bununla birlikte ev ve çocuk işleri de kadının yükümlülüğü altında devam etmektedir. Yani kadın hangi işi yaparsa yapsın, mesleği ne olursa olsun, ev işleri kadının ayrılmaz bir parçası, zorunlu bir görev olarak görülmektedir. Buna karşın erkeğin ise bu gibi sorumluluklardan ayrı tutularak sorumluluklarının kadınlara göre daha az olduğu açıktır. Halbuki toplumsal yaşam içerisinde aile her iki cinsin aynı düzeyde eşitlikte olduğu bir ortaklık kurumu olmalıdır (Bingöl, 2014).

Toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek üzerinde belirlemiş olduğu bazı kalıp ifadeler, süreç içerisinde kadın ve erkeğin farklı nitelik, tavır ve davranış geliştirmesine neden olmaktadır. Bu durum kadın ve erkeğin meslek seçimine, hatta işverenin işçi seçimine kadar etkileyebilmektedir. Dolayısıyla cinsiyet rollerinin kadının işgücüne katılımına etkisi toplum içerisinde “kadın işi” olarak adlandırılan çoğunlukla hizmet ve bakım temelinde hemşirelik, öğretmenlik, hosteslik vb. iş alanlarının tanımlanmasına ve cinsiyet rollerine uygun düşen bu mesleklerin ise çalışma saatinin az, buna bağlı olarak da erkeklere kıyasla ücret bakımından da daha az ücretli işler olduğu görülmektedir (Adak, 2007).

1.6. Boşanma Kavramı

Tarih boyunca insanlar arasında evlilikler olduğu gibi aynı şekilde boşanmalar da olmuştur. Toplumun en küçük birimi olarak kabul edilen aile, evlilik ile beraber başlar, süreç içerisinde aile içerisindeki birlik ve bütünlüğün zedelenmesi de boşanma kavramını ortaya çıkarmıştır. Boşanma her ne kadar bireyleri ilgilendiren aile içi bir süreç gibi görünse de bireyi toplumsal hayata ve bu toplumsal hayattaki değişimlere hazırlaması ve toplum devamlılığını sağlaması açısından toplumsal sonuçları olan, dolayısıyla toplumu da yakından ilgilendiren bir olgudur. Boşanma eşler arası nikahla beraber başlayıp eşlerin dini inançları, kültürel değerleri, olayla veya durumlar karşısında verdikleri tepkiler, kişisel alışkanlıklar vb. Birbirleri ile olan etkileşimlerinde karşılıklı olarak uyum sağlayamama sorunundan kaynaklanan nikah akdini bozma yani ayrılma durumu olarak tanımlanabilir (Can ve Aksu, 2016).

Boşanma bir diğer tanımıyla eşler arasındaki birlikteliğin hukuki duygusal, cinsel ve hukuki boyutlarda sonlandırılması olarak 6 aşamalı bir süreçten oluştuğu ifade edilmektedir. Bu altı aşama sırasıyla; *duygusal boşanma*, *yasal boşanma*, *ekonomik boşanma*, *aile boşanması*, *sosyal boşanma* ve *psikolojik boşanmadır*. Modern yaşamla beraber gelen toplumsal değişimin aile yapısı üzerinde de etkileri sonucunda, modern yaşamın bir kriz durumu olarak adlandırılan boşanma, günümüz Türkiye’inde de hızla artan bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumla ilgili yapılan çalışmalarda kadının toplumsal yaşama girerek ekonomik özgürlüğünü elde etmesi, eğitim seviyelerinin yükselmesi, bu süreçte kadın haklarının daha ön plana çıkması ile beraber hukuki düzenlemelerde yapılan değişikliklerin taraflar açısından geçmiş dönemlere

kıyasla boşanma üzerinde daha kolaylaştırıcı olduğu çıkarımıyla birlikte, bu durumun boşanma oranlarında artışa neden olduğu düşünülmektedir (Akoğlu ve Küçükkaragöz, 2018).

Yıldırım (2004) çalışmasında boşanmayı karı ve kocanın yasal zeminde evliliklerinin sonlandırarak, yeniden evlilik yapabilecekleri bir şekilde hukuki olarak birlikteliklerini sonlandırmaları şeklinde bir tanımlamada bulunmuştur.

Yapılan evliliklerin birtakım nedenlerle beraber devamının sağlanamaması sonucunda ortaya çıkan boşanma bireyler üzerinde stresli, zorlayıcı, kaygılı bir yaşam değişikliğini ifade eder. Dolayısıyla boşanma bireylerin psikolojik iyi oluş halini olumsuz yönde etkileyen bir süreci ifade etmektedir. Bu süreçte yaşanan hukuki süreçlerden kaynaklı olarak çeşitli prosedürlerle uğraşmak zorunda kalınması ve ayrılan veyahut ayrılma kararı alınan eşler arasında bit takım anlaşmazlık ve tartışmaların yaşanması ile birlikte, kişiler normal hayatlarında yaşadıkları stres ve kaygıyı bu süreçte daha fazla yaşamakta ve psikolojik durumu üzerinde meydana gelen bu olumsuzluklara karşı mücadele etmek durumunda kalmaktadır. Dolayısıyla Boşanma süreci sadece hâkimin kararı ile gerçekleştirilen bir olay değil, sürecin öncesi ve sonrasındaki birey üzerinde kaygı ve stres oluşturan tüm süreci ifade etmektedir. Bununla beraber boşanma ile ilgili boşanma ile beraber ortaya çıkan birtakım kavramlar vardır. Bu kavramlar; *çekişmeli boşanma* adı verilen bireyler arası talep ve beklentilerin uzlaşısı yoluyla çözülemediği durumlarda ortaya çıkan boşanma türüdür. *Anlaşmalı boşanma* tarafların karşılıklı olarak hukuki çerçevede uzlaşmaya varmasıyla gerçekleşen boşanmadır. Bununla beraber boşanmanın teorik çerçevede boşanma sürecinin çeşitli aşamaları vardır. Bunlar; *Duygusal boşanma*, eşler arası duygusal ilişkilerin zedelendiği ve eşlerin birbirine yabancılaşarak var olan problemi çözmeye dair inançlarını kaybetmeleriyle ilişkinin sonlandırılması yönünde çaba sarf ettikleri süreci ifade eder. *Hukuki boşanma*; boşanma davasının aşılması ile beraber velayet ve mülk paylaşımı gibi durumların devreye girdiği, eğer uzlaşma sağlanırsa sürecin kısa sürede çözüldüğü, ancak uzlaşma sağlanamaması durumunda kişileri psikolojik ve ekonomik olarak oldukça yoran uzun bir süreci ifade etmektedir. *Ekonomik boşanma*; çiftlerin maddi birlikteliklerini sonlandırdıkları aşamayı tanımlar. *Anne baba olarak boşanma*; boşanma sürecinin sonrasında eşlerin birer anne baba olmaları rolüyle yaşadıkları sorunlarla ilgili olarak,

ayrılan eşlerin çocukları için tekrardan birbirlerini görmek zorunda kaldıkları, psikolojik olarak kişileri zorlayan bir aşamadır. *Toplumsal Boşanma*; toplumsal açıdan pek de hoş karşılanmayan boşanma olgusu eşlerin bu süreçte çeşitli rol ve statülerini de olumsuz etkileyen bir süreçtir. Bu sebeple boşanan kişiler tekrardan yeni sosyal ilişkiler kurmak durumunda kaldıkları bir sürece girebilmektedirler. Son olarak *Psişik boşanma*; eşlerin artık duygusal açıdan eşinden tamamen ayrıldığı ve psikolojik olarak da bağımsızlıklarını kazandıkları son aşamayı tanımlamaktadır. (İmamoğlu ve Ferah, 2019).

Boşanma kavramı evlilik sürecini olumlu yönde iyi olarak tanımlayan bireyler için bir kriz durumu olarak tanımlanırken, evlilik sürecini olumsuz değerlendiren, kötü olarak tanımlayan kişiler için hayatlarında yeni bir düzen oluşturabilmek adına önemli bir fırsat olarak görülmektedir (Aydın ve Baran, 2010).

1.7. Boşanmaya Etki Eden Faktörler

İlkel toplumlardan modern toplumlara geçiş sürecinin bir sonucu olan toplumsal değişim modernleşme ile beraber evlenme ve boşanma olguları üzerinde de birtakım değişikliklere yol açmış, bu durum modern toplumlara özgü yeni yaşam modellerini ortaya çıkarmıştır. Modern yaşamla beraber ortaya çıkan bu değişme sürecinde tek başına olumlu olarak ele alınabilecek birtakım olguların aile yaşamı ve yapısı üzerinde aile bağlarının çözülmesinde kolaylaştırıcı bir faktör olarak ele alınabilmektedir. Bu süreçte kadınların sahip olduğu hakların genişlemesi, okur yazarlık oranlarının artması, toplumda artık üretici bir konumda yer alması evlenme oranlarını düşürürken, boşanmalar üzerinde artışa yol açmış ve bu durumda sosyal yaşam içerisinde yeni alternatif yaşam modellerinin oluşmasına yol açmıştır. Ataerkil toplum düzeni içerisinde sosyal hayattaki bu sorumluluk paylaşımı daha esnek davranırken, sosyal yaşamdaki hakların paylaşılması konusunda kadınlarla çatışmalara yol açmakta bu durumda aile yaşantısı, aile içi kuralları etkileyerek eşler arasında anlaşmazlığa ve boşanmaya yol açmaktadır (Aydın ve Baran, 2010).

Boşanma oranlarının artmasında yaşanan toplumsal değişimle doğrusal olarak meydana gelen değişim hızının artması toplum yaşamı üzerinde hızlı bir çözülmeye yol açmakta ve toplum üzerinde meydana gelen bu değişimler aile ve evlilik değeri üzerinde

de boşanma gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Hızla değişen toplum içerisinde belli bir takım kültürel normlar yapısı ve işlevi açısından değişimlere uğramaya devam etmektedir. Bu doğrultuda boşanma sebepleri de geçmişte eşlerin karşılıklı olarak birbirlerinin hatasını aramasından ziyade kültürel farklılıklar, ekonomik özgürlük, karşılıklı saygı gibi faktörler etkili olmaya başlamıştır. Bununla beraber sosyoekonomik düzeyde yaşanan eşitsizlikler, ataerkil yapı içerisinde kadın üzerinde oluşturulan baskılar, aşırı alkol tüketimi, aile içi yaşanan şiddet, kıskançlık, çocuk sahibi olamama vb. Birçok faktör önemli boşanma nedenleri arasındadır. Tüm dünyada sosyal yapıda gerçekleşen değişimler sonucunda bu faktörlere bağlı olarak boşanma olgusundaki artış, Türkiye’de de önemli derecede artış göstermiştir. Bu çerçevede mahkemelerden ve istatistiklerden elde edilen veriler sonucunda Türkiye’deki boşanma sebeplerinden en belirgin olan sebebin “Şiddetli Geçimsizlik” olduğu sonucuna ulaşılmış, şiddetli geçimsizliğin temelinde ise eşler arasında maddi ilişkilerde menfaatin ön plana çıkması, yoksulluk, işsizlik, eşler arası sevgi ve saygı yokluğu, aşırı alkol tüketimi gibi unsurların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca eğitim düzeyi düşük çiftlerin, eğitim düzeyi yüksek olan çiftlere göre boşanma oranlarının daha fazla olduğu, bununla beraber çocukların evliliğin devam ettirilmesinde önemli bir faktör olduğu sonucuna dayanarak, çocuksuz ailelerde boşanma oranlarının daha fazla olduğu, ayrıca Türkiye’de yaşanan boşanmaları büyük bir kısmının evliliğin ilk 5 yılında gerçekleşmesi sebebi ile, evlilik sürecinin en kritik olduğu dönemin evliliğin ilk 5 yılı olduğu sonucuna ulaşılmış ve ilk 5 yıl içerisindeki bu boşanmaların aile eğitiminden kaynaklanan eksiklik sebebiyle olduğu düşünülmektedir. Bunlara ek olarak Türkiye’de boşanma olgusunun kanun yoluyla kolaylaştırılması da boşanmayı arttıran önemli faktörler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca aile içerisinde dengeyi sağlayan akrabalarından uzak bir yaşam sürmenin de boşanmaya etki eden faktörler arasında yer aldığı ifade edilmektedir (Yıldırım, 2004).

Toplumsal ve kültürel düzeyde meydana gelen değişimler sonucunda boşanmaların artmasına etki eden bir diğer faktör ise kadınların eğitim düzeyinin artması ile birlikte sahip olduğu haklar konusunda bilinçlenmesi, kadının toplumsal statüsünde de birtakım değişikliklere yol açmıştır. Kadının kamusal alanda da söz hakkına sahip bir konumda yer alması, aile kurumlarının yaşam seviyelerine olumlu bir katkı sunmakla beraber aile içerisinde bir takım rol çatışmalarına neden olarak, eşler

arası anlaşmazlığa da sebebiyet vermektedir. Bir diğer yandan kadının bilinç düzeyinin artması ile beraber aile içerisinde yaşanan şiddet durumunu kabullenmeyerek, eşlerine karşı göstermiş oldukları direnç sonucunda da boşanmalar meydana gelmektedir. Kadınların zaman içerisinde kazanmış olduğu bu bilinçlenme ve şiddete karşı direnç göstererek toplumda görünür olma durumunun temelinde yatan ve boşanma üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılan bir diğer neden ise feminist hareketlerdir. Feminist hareketler aile güç ilişkileri, eşler arası rol ve beklentileri, temel alarak kadınların bilinçlenmesi ve yaşadığı problemlere karşı haklarını bilerek kendisini savunması ve baskıya karşı direnç gösterebilmesi amacıyla gerçekleştirilen harekettir. Feminist hareketlerle beraber gelen toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili yaşanan farklılaşmalar da boşanmaya etki eden faktörler arasında yer almaktadır. Çünkü erkeler toplum içerisinde cinsiyete dayalı bir takım norm ve beklentiler çerçevesinde bir yaşamı devam ettirmek isterken, kadınlar toplum tarafından belirlenen tabuların yıkıldığı bir anlayışla devam etmeyi tercih etmekte bu durumda eşler arasında anlaşmazlığa yol açmaktadır. Ayrıca yaşanan boşanma ve erken boşanma durumlarına etki eden bir diğer önemli faktörün ise eşler arasındaki sosyal, kültürel, ekonomik ve inanç boyutundaki dengesizliklerden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmış, eşler arasındaki eğitim düzeyi, kültürel faktörler, yoksulluk vb. Durumların boşanmaya karşı tetikleyici faktörler olduğu tespit edilmiştir (Kaya ve Eren, 2020).

Günümüzde boşanma nedenleri arasında eşler arası iletişimsizlik, bunun nedeni olarak da teknoloji ön plana çıkmaktadır. Twitter, Instagram, Facebook vb. Çeşitli sosyal medya platformlarının insan yaşamına dahil olması ile beraber aile içi problemlere ve eşler arasında iletişimsizliğe neden olmakta ve bu durum da boşanmalara yol açabilmektedir. Ayrıca sosyal medya eşler arasında aldatma durumunun da bir tetikleyicisi olarak aldatma oranlarını arttırarak boşamaya etki ettiği tespit edilmiştir (Dızman, 2019).

Yapılan birtakım çalışmalar gelişmiş ülkelerdeki boşanma oranlarının, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha fazla olduğu sonucuna ulaşmış, bu sonuçtaki etkenlerin farklı inanç, kültür, ırk ve etnik yapıya sahip bireylerin bir arada yaşıyor olmasından kaynaklı olarak “çok kültürlülüğün” etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kadının yoğun iş yaşamına girmesi, nüfus yoğunluğu, işsizlik,

işsizlikten kaynaklı finansal yetersizlikler ve bunlara bağlı olarak aileleri yoksullaşması diğer birçok problemi de beraberinde getirmekte ve aile içi krizlere yol açarak boşanmayı tetiklemektedir (Gök, vd.,2023).

Güven ve Köroğlu (2023) yağımış olduğu çalışmada ise en önemli boşanma nedenlerinin aldatma ve karşılıklı olarak eşlerin birbirlerine karşı ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmemeleri, fikir ayrılıkları ve geçimsizlik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca şiddet, alkol ve madde kullanımı da önemli boşanma nedenleri arasında değerlendirilmektedir. Eşler arası cinsel sorunlar ise en düşük boşanma nedeni olarak ele alınmaktadır.

Birçok faktör boşanma sürecine etki edebilmekle beraber (Sucu, 2007:20)'nın yapmış olduğu çalışmada en sık karşılaşılan nedenler şu şekilde ifade edilmektedir.

Şekil 1. En sık karşılaşılan boşanma nedenleri. (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Yukarıda yer alan şekil, literatürde boşanma sürecine etki eden temel faktörleri bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymaktadır. Boşanma, yalnızca bireyler arası iletişim sorunlarından ibaret olmayıp; bireysel, ailevi, sosyoekonomik ve kültürel birçok etmenin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan çok boyutlu bir olgudur. Ailelerin evlilik ilişkisine aşırı müdahalesi, zorla evlendirme gibi geleneksel uygulamalar, küçük yaşta evlilikler ya da eşler arasındaki yaş farkının fazla olması gibi yapısal faktörler, evlilik uyumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra, aldatma, şiddet (duygusal-

fiziksel) ve madde bağımlılığı (alkol, kumar, uyuşturucu vb.) gibi davranışsal sorunlar da evlilik birliğini tehdit eden önemli unsurlar arasındadır. Psikiyatrik rahatsızlıklar, cinsel sorunlar ve çocuk sahibi olamama gibi bireysel sağlık temelli nedenler de boşanma sürecinde belirleyici rol oynamaktadır. Ayrıca, sosyoekonomik problemler ile sosyal ve kültürel değer farklılıkları çiftler arasında çatışmalara yol açarak evliliğin sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda boşanma, çok yönlü nedenleri olan toplumsal bir olgu olarak ele alınmalı ve bu etkenler bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

1.8. Boşanma ve Kadın

Günümüzde evliliklerinde boşanmayı düşünen veya boşanma kararı veren kadınlar birçok sorunla karşı karşıya kalmakta ve boşanma kararını vermekte zorlanmaktadır. Çünkü toplumsal ve kültürel değerlere göre kadın evli olmalı ve evliliğini devam ettirmelidir anlayışı, kadınlar üzerinde toplumun kendisine karşı bakış açısının nasıl olacağına dair endişelerini arttırmakta, bu durumda kadınların boşanmaya karar verme süreni etkilemektedir. Kadınların boşanma kararını vermek için uzun süre beklemelelerinin temelinde yatan bu toplumsal ve kültürel değerlerden doğan baskı ile beraber kadınların yaşadığı sorunların geçeceği yönündeki beklentisi de boşanma kararını verme sürecini uzatan dikkat çekici faktörler arasındadır (Bulut, 2008).

1.8.1. Boşanma Kararı ve Boşanma Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

Boşanma olgusu çok boyutlu bir süreç olup, boşanma kararını vermek uzun ve zorlayıcı bir ilerleyiş olabilmektedir. Boşanma kararı öncesi kadınlar en çok çocuklar ve çocukların gelecekleri hakkında endişe duymaktadır. Bununla beraber ülkemizde kadınların boşanmalarına olumlu bir bakış olmaması, kadınların çevre ve mahalle baskısına maruz kalacakları düşüncesi de boşanma kararını verme sürecinde kadınları zorlayan etmenler arasındadır. Bunun dışında ekonomik anlamda kendi özgürlüğünü sağlayamamış ve çocuğu olan kadınlarda boşanma sonrası kalacak yer ve çocukların ihtiyaçlarını karşılama konusunda çekinmesi, çocukların gelişim dönemleri üzerinde olumsuz bir duruma yol açma endişesi ile beraber, çevrelerine boşanma nedenini açıklama konusunda korkuları, boşanmış bir kadının erkekler tarafından rahatsız edilebilme ihtimalinin olduğu düşüncesi vb. Birtakım içsel ve çevresel kaygılar kadınları boşanma kararı öncesi etkileyebilmektedir (Birol, vd., 2017).

Boşanma kararını verme sürecine dair kadınların yaşamış olduğu birtakım problemlerden kaynaklı olarak kadınlar boşanma öncesi dönemde bir takım duygusal ve tepkisel süreçleri beraberinde yaşamaktadır. Bunlar; hayal kırıklığı, yabancılaşma, şok, duygu karmaşası, yokluk hissi, yetersizlik, düşük özsaygı, kaos ve memnuniyetsizlik gibi birtakım duygularla beraber gelen, ağlama, surat asma, tartışma, terapi arayışları içerisine girme, eşinden duygusal ve fiziksel olarak geri çekilme, aileden ve arkadaşlardan destek arama, inkâr vb. Eylemlerde bulunabilmektedir (İmamoğlu ve Ferah, 2019).

Birçok kişi için boşanmaya karar verme süreci, boşanma sürecinden daha stresli olarak değerlendirilebilmektedir. Boşanma aşaması ve sürecinde çiftler birbirinden duygusal olarak boşanmış ve birbirlerine karşı tahammülsüz davranışlarla, anlayışsız tavırlar ve itici tutumlar sergileyebilmektedirler. Genel anlamda eşler arasında duyguları umursamama ve öfke duyguları hakimdir. Bu süreçteki çiftler ayrılık için hazırlık yapmakta, kalacak yer, ekonomik durum, yeni sosyal çevre vb. Planlamalar yapmaktadır. Tüm bu boşanma kararı ve boşanma süreci yas süreci duyguları; öfke, inkâr ve pazarlık süreci ile benzer şekilde ilerler (Dinç, 2021).

Boşanma kararının verilmesi, davanın açılması, bu esnada karşılaşılan birtakım zorluklar boşanma süreci içerisinde ele alınmaktadır. Boşanma süreci içerisinde kadınların karşılaştığı zorluklar boşanma kararını fiili olarak gerçekleştirme yönünde engeller sunarak boşanma sürecinin uzamasına ve zorlaşmasına neden olur. Bu engellerin en temelinde geçmişten bugüne kadar gelen kültürel kodlarla beraber aile kavramına yüklenen anlam yer almaktadır. Ayrıca görüşerek veya görücü usulü tanışarak, ailenin rızası olarak veya olmayarak gerçekleştirilen evlilik türleri de boşanma sürecine etki ederek kadınların boşanma sonrasında ailelerinin yanına geri dönme konusunda çekinmelerine yol açabilmekte bu da boşanma sürecini ertelemelerine neden olmaktadır (Kucur ve Kelebek, 2021).

1.8.2. Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Sorunlar

Ataerkil toplum sistemi içerisinde kadın ve erkek ilişkilerinde karar merci erkek olarak kabul edilir. Bu yapı içerisinde eşler arasında ve toplum nezdinde karar verme süreçlerinden dışlanan kadın, boşanma ile ilgili talep veya kararını ifade etme konusunda toplum tarafından kabul görmeme ve yadırganma gibi durumlarla karşı

karşıya kalmaktadır. Kadının böyle bir karar vermesi durumunda da erkek tarafından bu kararı saygı görmemekte, toplum tarafından eleştirilmekte ve ideal eş olamadığı, eşinin kusurlarını idare edemediği yönünde suçlamalara maruz kalmaktadır. Dolayısıyla ataerkil bir toplum sistemi içerisinde yer alan kadının boşanmasına onay verilmemekte ve toplum tarafından desteklenmediği kadınlar için birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Ancak boşanma kararı ve sürecine ilişkin çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında birtakım farklar vardır. Bu noktada kadınların özel yaşamlarına dair kararları özgürce alabilmesinin ön şartı olarak da kendi ekonomik özgürlüklerini sağlamaları olmuştur. Boşanma sonrasında ise çalışan ve ekonomik olarak kendi özgürlüklerini sağlamış kadınların, çalışmayan kadınlara kıyasla daha az zorluk yaşadığı, yine aynı şekilde çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre daha olumlu şartlar altında yaşayıp, boşanma sonrasında toplumda var olan toplumsal cinsiyet kurallarının kadın üzerinde etkilerinin daha da arttığı bir dönemde çalışan kadın olmanın zorluklarla baş etme kapasitesini arttırdığı gözlemlenmektedir (Şenol ve Kılıç, 2021).

Kadınların boşanma sonrasında sosyal yaşama yeniden uyum sağlama süreci erkeklere kıyasla daha zor ve uzundur. Bu süreç, boşanmanın olumsuz etkilerinden kurtulma ve iyilik halini sağlama, var olan bu yeni durumu kabul etme ve yeni bir yaşam sürecini planlama aşamalarını takip etmektedir. Kadınlar için bu aşamaların uzun sürmesinin temelinde; kadınların erkeklere göre eğitim ve sosyal yaşam statüsünün daha düşük olması, bireylere biçilmiş toplumsal cinsiyet rolleri ve buna bağlı olarak kadınlar üzerindeki oluşan baskı kadınların adaptasyon sürecine olumsuz yönde etki etmektedir. Bu olumsuzluklarla beraber kadınların boşanma sonrası süreçte başta ekonomik problemler olmak üzere karşılaştığı birtakım sorunlar vardır. Bunlar; Ekonomik, Sosyal, Sağlık problemleri, Psikosomatik rahatsızlıklar ve İntihar riski olarak sıralanmaktadır (Dinç, 2021).

Boşanma kadının yoksullaşmasına, yaşam koşullarının kötüleşmesine neden olmakla beraber, düşük ücretli işlerde çalıştırılma ve iş bulamama, aynı zamanda çocuğu varsa çocuğun bakım yükü ile beraber çalışamama gibi durumlar kadının *ekonomik sorunlarını* oluşturmaktadır (Leopold, 2018). Bununla beraber boşanan kadının çevresel ve sosyal bakımdan arkadaş, çocuk, akraba, aile vb. Sosyal sistemleri ile iletişimleri de bir takım değişikliğe uğramaktadır. Çünkü toplum tarafından olumsuz

görülen boşanma olgusu kadının damgalanmasına yol açmaktadır bu da kadının *sosyal problemlerle* karşılaşmasına yol açmaktadır (Dinç, 2010). Ayrıca boşanma süreci bir kriz süreci olarak ele alınmakta hem bedensel hem zihinsel birçok etkisi olabilmektedir ve stresli bir süreç olması sebebi ile bireyleri üzerinde psikolojik olarak olumsuz etki bırakmakta bu durum da depresif bir ruh hali ile beraber, uykusuzluk, yeme bozuklukları, depresyon, korku vb. *Sağlık problemlerine* yol açmaktadır (Bracke, vd. 2010). Tüm bunlara ek olarak boşanana kadınların özgüven ve özdeğer sorunları yaşaması ülser, miyalji, migren gibi bir takım *psikomatik hastalıklara* yol açmasıyla beraber *intihar* riskini de arttırdığı söylenebilmektedir (Dinç, 2021).

Ayrıca boşanma sonrası en çok tartışılan konulardan biri çocukların velayeti ve bakım sorumluluğudur. Türkiye'deki toplumsal yapı ve yargı kararları, sıklıkla çocukların velayetini anneye vermekte, bu durum ise kadınların tek başına ebeveynlik sorumluluğunu üstlenmelerine yol açmaktadır. Bu süreçte kadın hem ekonomik hem de duygusal anlamda iki kat yük taşımakta; çocuğun eğitimi, sağlığı, beslenmesi ve psikolojik refahı için tek başına çaba göstermektedir. Özellikle çalışmayan kadınlar için bu yük, sosyal destek olmaksızın sürdürülebilir olmaktan çıkmakta, hem annenin hem de çocuğun refahını tehdit etmektedir. Tek ebeveynlik, sosyal politikanın henüz yeterince kapsayamadığı bir alan olarak öne çıkmaktadır. Kadınların sosyal yardımlara erişiminde yaşanan zorluklar, nafaka ödemelerindeki düzensizlikler ve istihdamla çocuk bakımının bağdaştırılamaması gibi yapısal problemler, tek ebeveyn kadınların yaşamını daha da zorlaştırmaktadır. Çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, kreş desteklerinin artırılması, okul öncesi eğitimin devlet eliyle daha erişilebilir hâle getirilmesi gibi politikalar, bu kadınların hayatında doğrudan etkili olabilecek sosyal politika uygulamalarıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KADINLARA VERİLEN SOSYAL DESTEKLER

2.1. Sosyal Destek

Sosyal destek bireylerin değer gördüğüne, sevildiğine, kendisine karşı saygı duyulduğuna, içinde bulunduğu iletişim ağına dair aidiyet duygusu sağlayarak bireyler arası destekleyici etkileşimler sistemi içinde kişilerin yaşam streslerini düşürerek bireylerde hızlı bir iyilik hali oluşturmayı amaçlayan sistem olarak ifade edilebilmektedir (Cobb, 1976). Sungur (1999) sosyal desteği sevgi ve empatinin bir ifadesi olarak kişiye değer gördüğünün, anlaşıldığının, desteklendiğinin ifade edilmesi olarak desteğe ihtiyacı olan kişilerin yaşadıkları olumsuz durum ve deneyimleri anlatabilmesi yönünde destek sunup bireylerin olumsuz düşüncelerini değiştirmeyi hedefleyen sistem olarak tanımlamıştır.

Sosyal destek alınan ve algılanan sosyal destek olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır. Alınan sosyal destek bireylerin sosyal yaşam içerisinde kurmuş olduğu ilişkiler ağı içerisinde deneyimlediği anlamlı olayları ifade ederken, algılanan sosyal destek ise çoğunlukla bireylerin psikolojik sağlık durumları ile ilgili desteği ifade etmektedir. Ayrıca sosyal destek algısında bireylerin yaşamış oldukları durumlar karşısında yardıma ihtiyaç duydukları anda kişinin yalnız hissetmesini engelleyerek, yanında olup destek veren insan sayısının önemi de vurgulanmaktadır. Kişiler sosyal destek sayesinde içinde bulunduğu duruma karşı yaşamış olduğu duyguların anlamlı olduğunun farkındalığını kazanarak, duygularını açıklama fırsatı bulmakta, yaşamış olduğu durum hakkında karşı taraftan bazı yardım, bilgi ve yararlı geri bildirimlerden faydalanabilmekte ve yaşadığı duruma karşı baş etme kapasitesini geliştirmesi yönünde desteklenmektedir (Çimen ve Aslan, 2023).

Doğan, Demir ve Türkmen (2016) sosyal desteği stres ve gerginlik seviyesi yüksek olan kişilerin stres seviyelerini azaltarak, stresin çeşitli etkilerinden koruyan, gerginlik seviyelerini kontrol altına almalarını sağlayarak tüm bu olumsuz duyguların etkilerini hafifleten bir sistem olarak ifade eder. Dolayısıyla sosyal destek kişilerin yaşamış olduğu sorunlara karşı direkt olarak bir etki sunmaz lakin kişinin yaşamış olduğu durumun etkilerini hafifleterek, kişilerin sorunları çözebilmesine yönelik çaba

gösterebilmesi gönünde güçlenmelerini sağlayarak baş etme mekanizmalarını harekete geçirmeyi hedeflemektedir.

Akyol (2013) yapmış olduğu çalışmada sosyal desteği kişilerin Biyo-psiko-sosyal kaynaklarına yönelik baş etme mekanizmalarını harekete geçirmeleri yönünde destek sunarak, gereksinimlerinin karşılanmasına dair birtakım beceriler kazandırmayı, kişilerin ekonomik yönden kazanç elde etmelerini sağlamayı, kaynaklara ulaşım konusunda rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda sosyal desteğin bireye karşı yardımları 3 ayrı şekilde ele alınabilir.

- Bireylerin hayatları üzerinde olumsuz etki bırakan yaşam durumlarının etkilerinin hafifletilmesi,
- Karşılaşılan zorluklara karşı bireylerin baş etme kapasitelerini geliştirme yönünde destek sunarak zorluklara karşı direnç göstermesi,
- Bireylerin yaşamları üzerinde yer alan çeşitli çevresel stresörlerin etkilerine karşı koruma olarak sıralanabilmektedir (Akyol, 2013).

Sosyal destek bireyin diğer bireylerle etkileşimleri ve kurduğu iletişim sonucunda ortaya çıkmış, ilk olarak da “self- help groups” terimi ile kendine yardım grupları ile beraber kullanılmaya başlamış devamında sağlık meslekleri ve sosyal bilimler alanına da dahil olmakla beraber çeşitli terapi uygulamaları ve aile terapilerinde de aktif bir şekilde kullanılmaya başlanarak psikoloji, sosyoloji, psikolojik danışmalık ve rehberlik, sosyal hizmet vb. Alanlarda da hızla yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla sosyal destek bireyin çevresinde bulunan aile, arkadaş, akraba, komşu vb. Kişilerden saygı, sevgi, güven, ilgi gibi bir takım ruhsal ve duygusal ihtiyaçları olduğu varsayımından yola çıkarak meydana gelen bir kavramdır ve bahsi geçen gereksinimlerin çok boyutlu olması sebebiyle sosyal destek kavramı üzerinde çeşitli tanımlamalar yapılabilmektedir (Dülger, 2009).

Cohen ve Wills (1985) sosyal desteği bireyin yaşamış olduğu stres durumlarını hafifletmesi, ihtiyaç duyduğu kaynaklara ulaşabilmesi gibi psikolojik ve fiziksel olumsuzluklara karşı koruyucu bir etkisi olduğunu ifade ederek kişilerin kendisini değerli hissetmesini sağlayarak ruh ve beden sağlığı üzerinde de doğrudan etkileri olduğunu ifade etmiştir.

Cohen (2004) alışmasına göre sosyal destek, bireylerin ihtiyaç hissettikleri nokta içinde bulunduğu çevreden yararlanarak edinebileceği araçsal, bilgisel ve duygusal yardımları ifade eder.

Arslan (2009) sosyal desteği 5 boyutta ele almıştır. Bunlar; Duygusal, bilgisel, araçsal (Maddi), takdir ve beraberlik desteği olarak sınıflandırılmıştır. *Duygusal destek* kişinin değer verdiği bireylerle beraber kurduğu iletişim ve etkileşim ile özel konularını konuşarak duygusal olarak rahatlayabildiği destek türüdür. *Bilgisel destek*, kişinin hayattaki sorunlarına karşı çözüm yolu bulması ve çözüm üretmesi amacıyla verilen bilgiyi ifade eder. *Araçsal (Maddi) destek*, bireylerin yaşamları için gerekli olan somut ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik verilen desteklerini kapsar. *Takdir desteği*, bireyin değer gördüğünü, saygı duyulduğunu hissettiren ve iyi hissetmesini sağlayan destek türüdür. Son olarak *Beraberlik desteği* ise, bireyin sosyalleşerek aidiyet duygusunu geliştirmesi ve çevresindeki insanların desteği ile beraber sorunlarına çözüm bulması yönünde verilen sosyal desteği ifade etmektedir.

Barrera ve Ainley (1983) ise sosyal desteğin 6 farklı şekilde sağlanabileceğini, bu desteklerin de maddi yardım, davranışsal yardım, yakın etkileşim, rehberlik, geri bildirim ve pozitif sosyal etkileşim olarak sınıflandırmıştır.

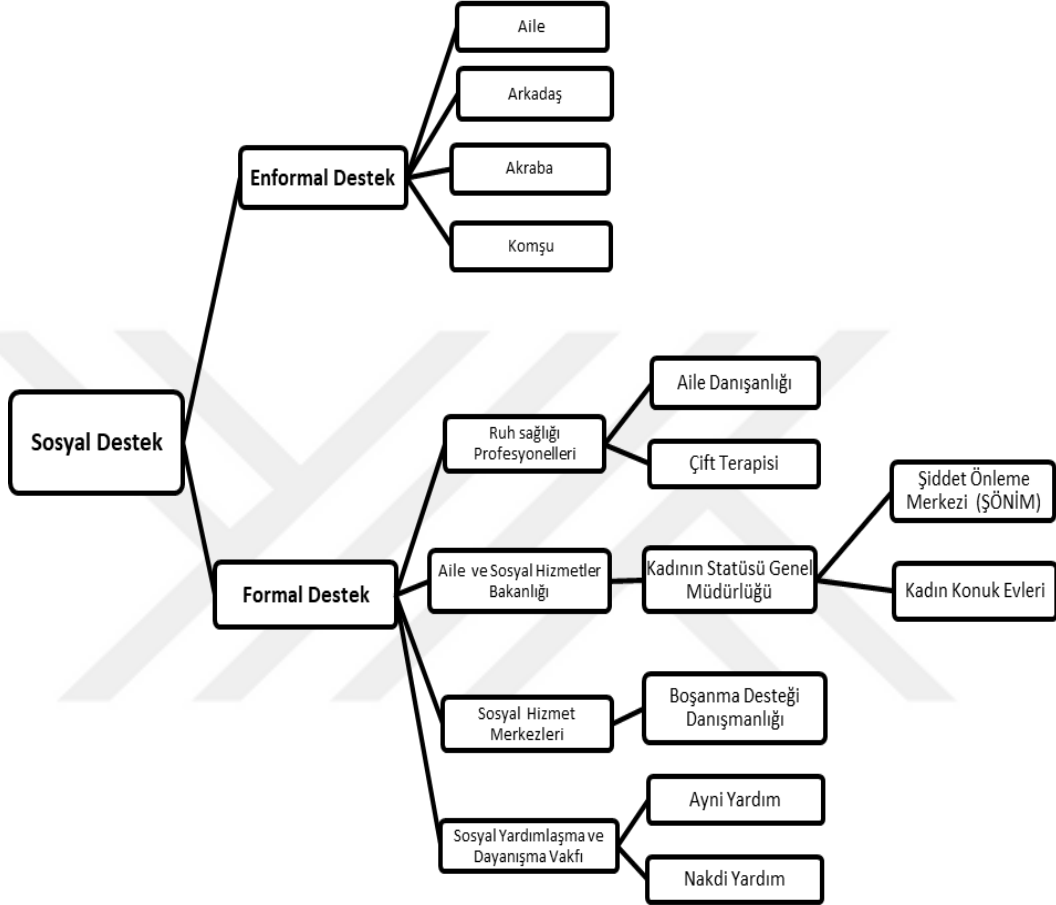
Erdeğer (2001) sosyal desteği bireyler üzerinde stres etkisi oluşturarak olumsuz duygulara yol açan durumlara karşı bireyi koruyan sosyal etkileşim ve iletişimin farklı yönlerini tanımlayan bir kavram olarak ifade etmiş ve sosyal destek üzerine aile, arkadaş ve diğer sosyal temas kurulan kişilerle iletişim sıklığına vurgu yapmıştır.

Demirtaş (2007) sosyal destek kavramını çok boyutlu bir kavram olmakla beraber en genel haliyle bireyin çevresinde bulunan çeşitli sistemler tarafından sağlanan yardım olarak ifade edilebilmekte. Bu bağlamda sosyal desteği en geniş anlamda minimum 2 kişi arasında gerçekleşen alıcı ve verici şeklindeki yardımların değişimi olarak tanımlamaktadır.

Sosyal destek ve sosyal destek türlerine ilişkin yapılan literatür taraması ile beraber tanımlanan ifadelere bakıldığında, sosyal desteğin çok boyutlu bir kavram olması ile beraber birçok farklı şekilde tanımlanabildiği, bu çerçevede değer görme, ilgi

görme, yardım, destek, olumsuz durumlara karşı koruyuculuk vb. Kavramların öne çıktığı psikolojik ve sosyal bir kavram olarak tanımlanabildiği görülmektedir.

2.2. Sosyal Destek Türleri

Şekil 2. Sosyal destek türleri (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

2.2.1. Enformal Destek

Kadınların boşanma kararını verdikleri süreçle beraber çevrelerinde bulunan arkadaş, akraba, komşu, anne, baba vb. Kişiler tarafından bireye sunulan, boşanmanın olumsuz etkilerinden bireyi koruyan ve iyileşmesi yönünde yapılan eylemler enformal sosyal destek kapsamında değerlendirilir (Yıldırım, 2004).

Bir diğer tanımla enformal sosyal destek bireyin sosyal yaşamda sahip olduğu güç kaynakları olarak ifade edilebilmektedir (Abay Alyüz, 2019). Bu çerçevede bireylerin yaşamış olduğu olumsuz durumlar karşısında bireye sunulan formal ve

kurumsal sosyal destekten ziyade öncelikli olarak enformal desteğe başvurdukları bilinmektedir (Cesur Kılıçaslan ve Akkuş, 2016).

Enformal sosyal destek sağlayıcıları bireyin çevresinde bulunan aile, akraba, arkadaş ve komşulardan meydana gelen bireyin sosyal çevresini tanımlar. Bu enformal destek grupları bireylerin yaşamlarının zorlu dönemlerinde bireye destek sağlayan, kolaylaştırıcılar olarak ele alınabilmektedir (Abay Alyüz, 2019).

2.2.2. Formal Destek

Bireyler yaşamış olduğu sorunlarda ilk başta aile, akraba, arkadaş, komşu gibi enformal destek kaynaklarına başvurmayı tercih etmekle beraber, ruh sağlığı profesyonelleri gibi formal destek kaynaklarına da başvurumaktadırlar. Çünkü boşanma süreci özel ve önemli bir kesit olmakla beraber her ne kadar yardım arama süreci ilk başta yakın çevrede başlasa da çözümü bulunamayan problemlerde profesyonel meslek elemanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bireylerin formal destek kaynaklarına başvurma süreci, kimileri tarafından yaşamış olduğu soruna karşı çözüm bulamamakla beraber başarısızlığı kabul ederek son çare başvuru kaynak olarak tanımlanıp, utanç veren zor ve riskli bir girişim olarak görülmektedir. Bu nedenle bireyler formal desteği son çare başvuru bir kaynak olarak görme eğilimindedir (Serim ve Çankaya, 2015).

Formal destek boşanma kararı öncesi aile danışmanlığı ve çift terapisi gibi ruh sağlığı profesyonelleri tarafından sunulan hizmetleri kapsamakla beraber boşanma kararı, süreci ve sonrasında kurumsal olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Hizmet Merkezi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) gibi kurumlar tarafından sağlanan destekleri de kapsamaktadır.

2.2.2.1. Ruh Sağlığı Profesyonelleri Tarafından Sağlanan Sosyal Destek

Sosyal hizmet uzmanları, psikolojik danışmanlar, psikologlar, psikiyatrlar, çocuk gelişim uzmanları vb. aile ile çalışan çeşitli ruh sağlığı profesyonelleri boşanma öncesi, süreci ve sonrasındaki süreçlerde, aileyi oluşturan ebeveyn ve çocukların boşanmaya dair uyumlarının desteklenmesi sürecinde önemli rol oynar. Boşanma sürecine dair etkili bir biçimde önleyici, geliştirici ve iyileştirici uygulamalar gerçekleştirerek bireylere destek sağlar (Karahan, 2022). Bu destekler aile danışmanlığı ve çift terapisi olarak iki alanda gerçekleştirilebilmektedir. Aile danışmanlığı aile sistemini düzeltmeye

odaklanırken, çift terapisi ise iki kişi arasındaki ilişkiyi derinlemesine ele alır. Süreç içerisinde bireylerin ihtiyaç ve taleplerine göre aile danışmanlığı ya da çift terapisi uygulanabilmektedir.

2.2.2.2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Sağlanan Sosyal Destek

2.2.2.2.1. Şiddet Önleme Merkezi (ŞÖNİM)

Şiddet önleme merkezleri şiddetin önlenmesi amacıyla kadınlara yönelik koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının sistemli ve etkin bir şekilde yürütülmesi amacıyla destekleyici, güçlendirici, rehberlik, danışmanlık ve yönlendirme hizmetleri ile izleme süreçlerini kapsayan hizmetlerin verildiği, tercihen kadın personelin istihdam edildiği 7/24 hizmet veren merkezlerdir. İl müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. Genel olarak psikolojik ve sosyal destek hizmetleri, hukuki destek hizmetleri, mesleki destek ve eğitim hizmetleri, sağlık hizmeti ve ekonomik destek hizmeti verilmektedir. Bu doğrultuda hizmet sağlayıcıya doğrudan veya dolaylı olarak yönlendirilmeler yapılır. Ayrıca boşanmak isteyen ancak maddi koşullar sebebiyle boşanma davası açamayan kadınlar adliyeye veyahut adli yardım bürolarına yönlendirilerek, adli yardım taleplerinin onaylanması sonucunda boşanma kararına ilişkin kadının masrafları devlet tarafından karşılanmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, t.y.).

2.2.2.2.2. Kadın Konukevleri

Kadın konukevleri fiziksel, cinsel, duygusal, sözel, ekonomik olarak her türlü şiddete maruz kalan kadınların, şiddetten ve şiddetin etkilerinden korunması, yaşamış olduğu psiko-sosyal ve ekonomik sorunların giderilmesi, güçlendirilmesi ve varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik geçici bir süre kalabilecekleri kadın konukevi, Kadın sığınağı, şefkatevi vb. İsimlerle açılmış yatılı hizmet veren sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Konukevlerinde yardıma ihtiyacı olan kadınların aile ve eşleri ile aralarındaki anlaşmazlıkların incelenerek yaşanan sorunların giderilmesine yönelik mesleki çalışmalar yapılır. Genel olarak doğrudan veya dolaylı ilgili durumlara yönlendirmek suretiyle güvenlik, tıbbi destek, danışmanlık, geçici maddi yardım, kreş, mesleki eğitim kursları, grup çalışmaları, sanatsal, sosyal ve sportif faaliyetler vb. Alanlarda destekler verilmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, t.y.).

2.2.2.3. Sosyal Hizmet Merkezleri Tarafından Sağlanan Sosyal Destek

Sosyal Hizmet Merkezleri ihtiyaç sahibi bireylere yönelik sosyal hizmet müdahalesi ve takip süreçlerini izleyen kadın, çocuk, yaşlı, genç, engelli toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik koruyucu, önleyici, destekleyici, geliştirici hizmetlerle beraber danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin verilen diğer hizmetlerle bir arada kullanılarak en erişilebilir bir biçimde gerektiği durumlarda diğer kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve gönüllülerin işbirliği içerisinde verilecek hizmetlerin sistemli bir şekilde yürütülmesini sağlayan gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Sosyal hizmet merkezleri Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı hizmetine başvuruda bulunan her bireye boşanma desteği hizmeti sunmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, t.y.).

2.2.2.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından Sağlanan Sosyal Destek

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları sosyal yardım ve sosyal hizmet alanlarında bireylere en yakın olan hizmet sektörü alanıdır. Muhtaç durumda olan bireylerin yaşam standartlarının yükseltilmesi amacıyla ayni ve nakdi yardımlar olarak hizmet vermektedir (Muyan, 2023). Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının kurulma amacı toplum içerisinde yoksul durumda olan bireylere destek vermek ve iyilik hallerini arttırmaktır. Bu kapsamda kadınların sosyal yaşam içerisinde dezavantajlı gruplar içerisinde olması ve buna bağlı olarak yoksulluk riskinin fazla olduğu gerçeği kadınları destekleyen ve koruyan programlara öncelik kazandırmaktadır. Bunun bir göstergesi olarak şartlı sağlık yardımı, doğum yardımı, EVEK, SODAM vb. programlar örnek gösterilebilmektedir (Atasever ve Işıklı, 2024).

2.3 Sosyal Destek ve Boşanma

Boşanma sürecinde ekonomik ve sosyal boyutta birçok sıkıntı yaşanmaktadır. Bu süreçte sağlıklı aile yapısını muhafaza etmek, ekonomik problemler ve işsizliğin bireyler üzerinde oluşturduğu stresi azaltmak, buna bağlı olarak boşanmaların önlenmesi veya boşanmanın olumsuz etkilerinin hafifletilmesi ve ebeveynlerin çocukları ile sağlıklı bir etkileşim kurabilmesi adına sosyal destek bir tampon etkisi oluşturmaktadır (Yıldırım, 2004).

Boşanma zor ve stresli bir süreçtir, bu sürecin bireylerin üzerinde daha az hasar bırakması yönünde en sağlıklı olacak şekilde atlatılabilmesi için kişilerin sosyal destek mekanizmalarından yararlanması gerekli görülmüştür. Özellikle boşanmanın kadınlar üzerindeki olumsuz etkileri erkeklere kıyasla daha fazla olması, kadınların yaşam güçlükleriyle baş etme mekanizmalarını olumsuz yönde etkilemekte ve bu anlamda kadınların psikolojik, sosyal, ekonomik her türlü sosyal desteğe daha çok ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Dolayısıyla sosyal destek bireyler üzerinde stresin yol açtığı olumsuz psikososyal etkilerin hafifletilmesi yönünde kadınlar adına daha önemlidir (Kaynar, 2016).

Boşanma sadece çok boyutlu olarak kişinin psikolojik, ekonomik, fizyolojik, sosyal anlamda sorunlar yaşamasına yol açtığı bilinmektedir. Ayrıca çeşitli sağlık problemlerine de yol açarak kişilerin ruhsal iyilik halleri ve mutluluk düzeylerinin azalıp stres seviyelerinin arttığı, benlik algılarının zayıfladığı bir dönemdir. Kısa bir zaman diliminde meydana gelen hızlı yaşam değişiklikleri bireylerin zorluklar karşısındaki direncini düşürmektedir. Boşanmanın yol açtığı bu olumsuzluklarla beraber diğer taraftan ekonomik anlamda kendi özgürlüklerini kazanmış, benlik algıları yüksek kadınların boşanma sürecinden daha az etkilendiği görülerek, bu etmenlerin boşanmayı kolaylaştırıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kulik ve Cohen, 2011).

Bu bağlamda sosyal desteğin boşanma ile beraber yeniden sosyal yaşama katılım sürecinde yeni roller atfedilen bireylerin, boşanma sürecinin olumsuz etkilerini daha kolay atlatabilmesi yönünde hizmet eder. Dolayısıyla sosyal desteği boşanma kararı, boşanma süreci ve boşanma sonrası yaşananların sonuçlarına göre bireyler üzerinde boşanma stresi ile baş etme, yaşanan psikolojik dönüm noktalarını hafifletme yönünde etkilerinin olmasıyla kişilerin sosyal desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir (Kim, vd., 2005).

Sosyal destek, bireylerin yaşam kalitelerinin iyileştirilmesinde sadece psikolojik değil, ekonomik ve sosyal refahın sürdürülebilirliği açısından da kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle boşanma gibi travmatik yaşam olayları sonrasında, bireylerin yaşamlarını yeniden yapılandırma süreçlerinde sosyal destek mekanizmalarının varlığı, yaşam kalitesinin belirleyici bir unsuruna dönüşmektedir. Kadınlar açısından değerlendirildiğinde, boşanma sonrası dönemde boşanmanın oluşturduğu stres

seviyesini kontrol edebilme sürecinde de bir başa çıkma kaynağı olarak işlev gören sosyal destek, bu süreçte yalnızca bir psikolojik tampon görevi görmekle kalmayıp, aynı zamanda kadınların barınma, sağlık, istihdam gibi temel refah göstergelerine erişiminde de belirleyici bir unsur olarak sosyal refahı da etkilemektedir (Rendman ve Snape, 2006). Bu anlamda sosyal destek, bireyin yalnızlık, yoksunluk ve dışlanma gibi durumlarla başa çıkabilme kapasitesini artırmakta; refah algısını doğrudan etkileyen bir unsur olarak ifade edilebilmektedir.

Kadınların yaşam refahı, yalnızca gelir düzeyine bağlı olarak değil, sosyal ilişkilerden elde edilen yani enformel destek ağlarının da varlığı toplumdaki rol ve statüleri ile de şekillenmektedir. Özellikle boşanma sonrası dönemde, kadınların hem bireysel hem de ailesel refahlarını sürdürebilmeleri açısından sosyal destek mekanizmalarının devreye girmesi oldukça önemlidir. Kadınların yeniden topluma katılım süreçlerinde sosyal destek; aidiyet duygusunun güçlenmesi, karar alma süreçlerinde özerklik kazanmaları ve psikososyal iyilik halinin artması gibi yönleriyle bütüncül bir refah anlayışını mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla sosyal destek, yalnızca kriz anlarında değil, uzun vadede kadınların yaşam kalitelerini sürdürülebilir kılmak açısından da değerlidir.

Bu çerçevede, sosyal destek sistemlerinin etkili biçimde sürdürülmesi, kadınların yaşam koşullarını doğrudan etkileyen sosyal politika araçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle düşük gelirli, istihdama katılımı sınırlı olan ya da sosyal güvencesi bulunmayan kadınların sosyal destek mekanizmalarıyla buluşturulması, sosyal adaletin ve toplumsal eşitliğin sağlanması açısından da oldukça önemlidir. Bu anlamda sosyal destek, kadınların sosyoekonomik kırılganlıklarını azaltan, bireysel direncini artıran ve toplumsal bütünleşmelerini kolaylaştıran temel bir araç olarak tanımlanabilir (Ardahan, 2006).

Öte yandan boşanma sonrasında kadınların ekonomik durumlarını etkileyen önemli faktörlerden biri de nafaka uygulamalarıdır. Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenen süreli yoksulluk nafakası, boşanma ile birlikte yoksulluğa düşen taraf lehine oluşturulmuş bir sosyal destek mekanizmasıdır. Ancak uygulamada süreli nafaka miktarının yetersiz olması, sürelerin kısa tutulması ya da infaz sorunları gibi nedenlerle kadınların yaşam refahına katkısı sınırlı kalabilmektedir (Kulaklı, 2018). Sosyal destek

ağlarının yetersiz olduğu durumlarda nafaka, kadınların geçimlerini sağlayabilecekleri tek kaynak haline gelmekte, bu durum ise bağımlı bir ekonomik yapı doğurmaktadır. Bu bağlamda süreli nafakanın yanı sıra devlet destekli sosyal yardımların, istihdamı destekleyen projelerin ve barınma/psikolojik destek gibi hizmetlerin entegre edilmesi, kadınların refah düzeyinin kalıcı biçimde yükselmesine katkı sunacaktır.

Kadınların boşanma sürecinde ve sonrasında karşılaştıkları ekonomik, psikolojik ve sosyal sorunlarla baş edebilmeleri için sosyal destek mekanizmalarının güçlü ve erişilebilir olması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadelede kritik bir düzenleme olan 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, yalnızca şiddet mağduru kadınların değil, aynı zamanda boşanma sürecindeki kadınların da korunmasına yönelik önemli bir yasal zemindir. Kanun kapsamında kadınlara sunulan barınma, maddi yardım, rehberlik, psikolojik danışmanlık ve hukuki destek gibi hizmetler, boşanma sonrasında ortaya çıkan kırılganlıkları azaltmayı amaçlayan sosyal destek uygulamalarıyla doğrudan ilişkilidir (Durğun, 2018). Özellikle şiddet nedeniyle boşanma yoluna giden kadınlar için, bu hizmetlerin etkin bir biçimde sunulması hayati önem taşımaktadır. Dolayısıyla 6284 sayılı Kanun, sosyal politika kapsamında kadınlara sunulan sosyal desteklerin yasal dayanağını oluşturarak, boşanmanın olumsuz etkilerinin azaltılmasına katkı sunan önemli bir araç olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, sosyal destek mekanizmaları ve hukuki-finansal araçlar olan nafaka gibi uygulamalar, boşanma sonrası dönemde kadınların yaşam kalitelerini sürdürebilmeleri açısından tamamlayıcı işlevlere sahiptir. Kadınların boşanma sonrası yaşadıkları zorluklara karşı kırılganlıkları en aza indirebilmek ve toplumsal hayata aktif şekilde yeniden katılmalarını sağlamak amacıyla sosyal destek sistemlerinin çeşitlendirilmesi, erişilebilir kılınması ve sürekliliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KADINLARIN BOŞANMA DENEYİMLERİNİN GELİR YAŞAM KOŞULLARI’NA ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Yöntem

Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA), bireylerin gelir düzeyleri, sosyal dışlanma ve yaşam koşullarına ilişkin kapsamlı veri sağlayan önemli bir kaynaktır. Bu anketler, ülkelerdeki gelir eşitsizliğini, yoksulluk seviyelerini ve sosyal dışlanma durumlarını belirlemek amacıyla kesitsel ve panel veri toplama yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilir. GYKA, özellikle toplum refahının yıllara göre değişimi, zengin ve yoksul kesimler arasındaki farkları ve yaşam koşullarına dair derinlemesine bilgiler sunar (Aydın, 2019). Bu çalışmada ise GYKA verilerinden yararlanarak, kadınların boşanma deneyimlerinin gelir ve yaşam koşulları üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Çalışan ve çalışmayan kadınların refah durumu, eğitim seviyeleri, çalışma koşulları, sağlık durumu ve yoksulluk durumları gibi faktörler ele alınarak, boşanmanın kadınların yaşam standartları üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

Gelir ve yaşam koşulları, boşanmış kadınların karşılaştığı önemli zorlukların başında gelmektedir. Bu bağlamda, boşanmanın ekonomik ve sosyal yaşam üzerindeki etkileri, kadınların boşanma sonrası karşılaştıkları maddi zorlukları, sağlık sorunlarını ve sosyal dışlanma deneyimlerini anlamaya yardımcı olacaktır. Bu çalışma, boşanma sürecinin kadınların yaşam koşullarına nasıl etkisi olduğu ve bu süreçte gelir düzeyindeki değişimlerin, sağlık durumlarının ve sosyal dışlanmanın ne gibi sonuçlar doğurduğunu incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmada kullanılan veriler, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından gerçekleştirilen GYKA’dan elde edilmiştir. Bu araştırma, hane halklarının gelir düzeylerini, yaşam koşullarını, maddi yoksunlukları ve sosyal katılım durumlarını kapsamlı bir şekilde inceleyen bir anket çalışmasıdır. GYKA, Türkiye genelinde temsili bir örneklem üzerinden, belirli hanelerdeki bireylerle yüz yüze görüşmeler yaparak veri toplamakta ve uygun veri sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak veri toplama sürecinin bazı sınırlamaları bulunmaktadır. Cezaevlerinde, huzurevlerinde, yurtlarda ya da benzeri

toplu yaşam alanlarında ikamet eden bireyler bu araştırmaya dahil edilmemektedir. Ayrıca, evsiz bireyler ve belirli bir adrese kayıtlı olmayan kişiler de araştırma kapsamı dışındadır. Dolayısıyla bu çalışma, yalnızca yerleşik nüfusa kayıtlı ve belirli bir adreste ikamet eden bireylerin verilerini kullanmaktadır. Sürekli adres değişimi yapan veya kayıt dışı yaşayan bireylerin deneyimlerine ulaşamamaktadır. Ayrıca, araştırmada yer alan değişkenler bireylerin kendi beyanlarına dayalı olduğu için, subjektif algı farklılıkları ve raporlama hataları olasılığı metodolojik sınırlılıklar arasında yer almaktadır (TÜİK, 2024). Çalışma kapsamında sadece 18 yaş ve üzerindeki kadınların verileri kullanılmış, evli ve boşanmış kadınlar gruplandırılarak karşılaştırmalar yapılmıştır.

Bu metodolojik çerçeve doğrultusunda gerçekleştirilen çalışma, Türkiye’de çalışan ve çalışmayan kadınların boşanma deneyimlerinin gelir ve yaşam koşulları ile ilişkisi incelemektedir. Ancak yukarıda belirtilen sınırlılıklar ve kapsam dahilindeki kısıtlamalar dikkate alınarak, elde edilen bulgular yalnızca ilgili veri setinin sınırları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

3.2. Araştırmanın Dayandığı Kuram

Bu çalışmada, çalışan ve çalışmayan kadınların boşanma deneyimlerini anlamaya yönelik olarak, toplumsal yapının bütüncül işleyişini dikkate alan *Sistem Kuramı* ile kadınların toplumsal rollerini, eşitsizlik deneyimlerini ve ataerkil yapılar içindeki konumlarını sorgulayan *Feminist Kuram* temel alınmıştır. Bu iki kuram, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturarak hem bireyler arası ilişkileri hem de kadınların boşanma süreciyle birlikte karşılaştığı çok yönlü sorunları değerlendirme imkânı sunmaktadır.

Sistem kuramı, bireyleri içinde bulundukları sosyal sistemlerin bir parçası olarak değerlendiren ve bu sistemlerin birbiriyle olan etkileşimini esas alan bütüncül bir yaklaşımdır. Bertalanffy tarafından geliştirilen bu kuram, özellikle aile gibi küçük sosyal sistemlerin analizinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Acar ve Acar, 2002). Sistem kuramına göre aile, bireylerin karşılıklı roller, sorumluluklar ve ilişkiler aracılığıyla bağlı olduğu, etkileşimsel bir yapıya sahiptir. Aile bireylerinin yaşadığı herhangi bir değişim, sistemin tüm üyelerini etkileyen bir dönüşüm yaratır (Işık, 2023).

Boşanma gibi yapısal bir kırılma, sadece eşlerin ilişkisini değil, aynı zamanda çocukları, aile dışı sosyal bağları ve bireyin psikolojik bütünlüğünü de doğrudan etkiler. Bu bağlamda boşanma, aile sisteminde önemli bir değişim anlamına gelmektedir. Kadınların bu sistem içerisindeki konumları, sistem kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde; çalışmayan kadınların boşanma sonrası yaşadıkları ekonomik zorluklar, sosyal destek eksiklikleri ve yeniden sistem kuramı içinde yer alma çabaları daha kırılgan bir yapı sergilerken, çalışan kadınlar daha güçlü bir uyum süreci geçirebilmektedir. Aile sistemi içerisindeki rollerin değişimi, bireylerin sistemdeki yerlerini de yeniden tanımlar. Özellikle kadınlar açısından bu değişim, annelik, bakım verme, ekonomik katkı sağlama gibi rollerle beraber yeniden yapılanan bir kimlik süreci anlamına gelmektedir (Prest ve Protinsky, 1993; Aktaş (2004).

Çocukların velayeti, nafaka yükümlülüğü, evden ayrılma ya da evin mülkiyet durumu gibi değişkenler sistemin dengelerini yeniden kurar. Bu bağlamda sistem kuramı, çalışmada kadınların boşanma sürecinde karşılaştıkları sosyal, ekonomik ve duygusal deneyimlerin çok katmanlı yapısını çözümlemeye kullanılmıştır. Özellikle Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA) verileri kullanılarak yapılan analizlerde, boşanma sonrası bireylerin sistem içinde yeniden konumlanma biçimleri değerlendirilmiş, boşanmanın kadınların yaşamında yarattığı dönüşüm, sistemsal bir çerçevede bütünsel olarak ele alınmıştır.

Feminist kuram, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bireylerin yaşamındaki etkilerini anlamayı ve bu eşitsizliklerle mücadele etmeyi hedefleyen kuramsal bir yaklaşımdır. Kadınların sosyal, ekonomik ve siyasal alandaki dezavantajlı konumlarını inceleyerek, patriyarkanın (ataerkinin) kurumsal ve kültürel etkilerine dikkat çeker. Bu çalışma kapsamında feminist kuram, boşanmanın kadınlar üzerindeki etkisini anlamada ve boşanma sürecinde kadınların neden daha fazla sosyal destek mekanizmasına ihtiyaç duyduklarını açıklamada temel bir referans noktası olarak kullanılmıştır.

Feminist kuram, kadınların evlilik içindeki rollerinin çoğu zaman görünmeyen emek, duygusal emek ve bakım emeğiyle şekillendiğini vurgular. Kadınlar, çalışsalar dahi hane içi sorumlulukların büyük bölümünü üstlenmekte, ekonomik güvenceden yoksun olduklarında ise boşanma sonrasında yoksulluğa daha açık hale gelmektedir. Bu bağlamda feminist kuram, kadınların boşanma sonrası karşılaştıkları yoksulluk, sosyal

dışlanma, güvenlik sorunları ve konut refahı gibi meseleleri ataerkil sistemin yapısal bir sonucu olarak yorumlar. Çalışmamızda elde edilen veriler, feminist kuramın öngörleriyle örtüşmektedir. Kadınların boşanma sonrası daha fazla yoksulluk yaşaması, sosyal güvenceden yoksun olmaları, ev sahibi olma oranlarının düşüklüğü, psikolojik ve fiziksel sağlık sorunlarında artış gibi bulgular, kadınların toplumsal konumlarının ekonomik ve sosyal kırılganlıkla nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir. Kadınların boşanma sonrası yaşamlarında karşılaştıkları eşitsizlikler, kadın emeğinin görünmezliği ve düşük değer görmesiyle de ilişkilidir. Bu durum, feminist kuramın “yapısal eşitsizlik” kavramı ile açıklanabilir (Buz, 2009).

Ayrıca feminist kuram, yalnızca kadınların mağduriyetini anlatmakla kalmaz; aynı zamanda güçlenme süreçlerini de değerlendirir. Boşanma sonrası eğitime devam eden, iş gücüne katılan, sosyal destek mekanizmalarından yararlanarak kendi yaşamını yeniden kuran kadınlar da feminist kuramın güçlenme yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilebilir (Kara, 2008). Bu açıdan feminist kuram, çalışmamızın sadece mağduriyet odaklı değil; aynı zamanda kadınların dönüşüm ve güçlenme süreçlerine dair analizini de güçlendirmektedir.

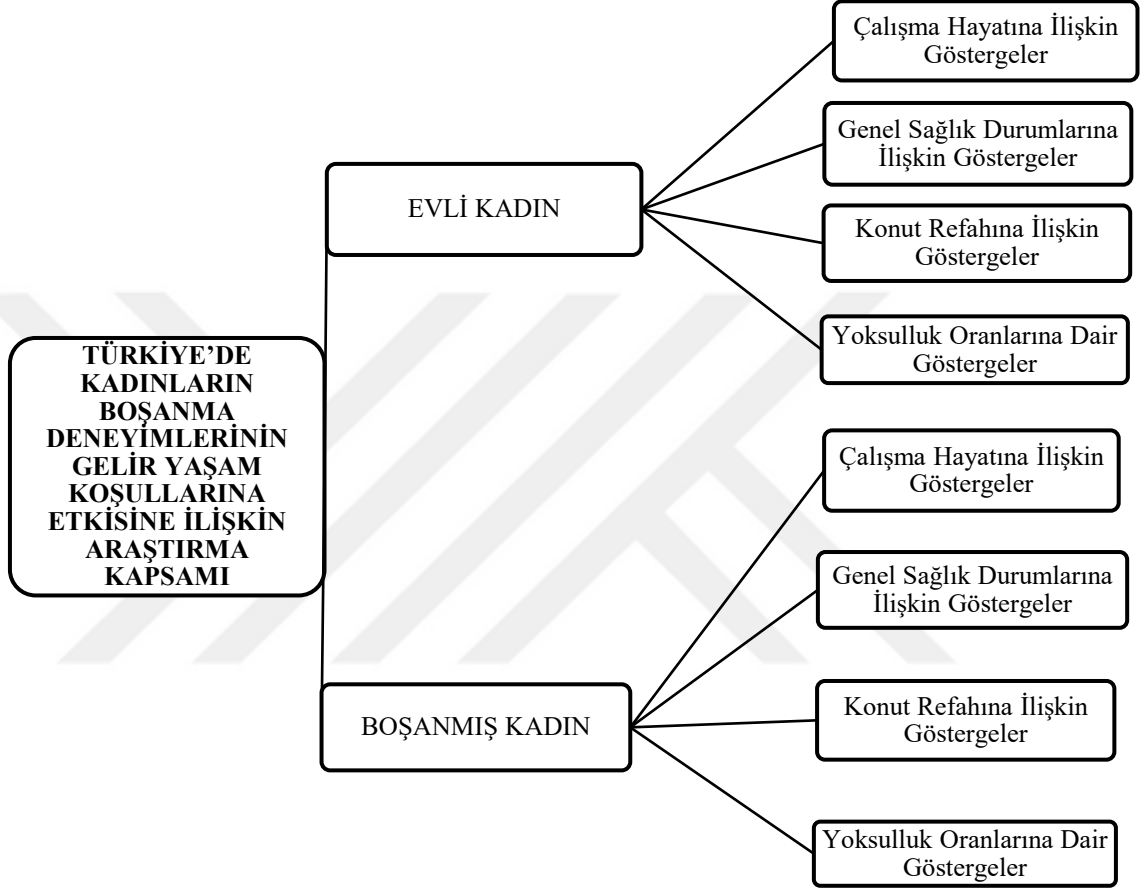
Bu tez çalışmasında, sistem kuramı ve feminist kuram, birbirini tamamlayan açıklayıcı çerçeveler sunmuştur. Sistem kuramı, boşanmanın bireysel, ailesel ve toplumsal sistemlerde yarattığı dönüşümleri bütünsel olarak analiz etme imkânı tanırken; feminist kuram, kadınların bu sistem içindeki özgül deneyimlerini, eşitsizliklerle olan ilişkisini ve dönüşüm süreçlerini açıklamada yol gösterici olmuştur.

GYKA verileriyle desteklenen analizlerde, boşanmanın kadınların yaşam kalitesini nasıl etkilediği çok boyutlu bir şekilde ele alınmış; eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik ve yoksulluk gibi alanlardaki değişimler sistem kuramı kapsamında değerlendirilirken, bu değişimlerin cinsiyete dayalı farklılıkları feminist kuram çerçevesinde açıklanmıştır. Özellikle çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında gözlemlenen boşanma sonrası refah farkları, sistemsel işleyişin birey üzerindeki etkisini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kadının hayatındaki belirleyiciliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, sistem kuramı ve feminist kuramın birlikte ele alınması, çalışmanın çok boyutlu yapısına teorik bir derinlik kazandırmış, kadınların boşanma

deneyimlerinin yalnızca bireysel bir tercih değil; sosyal, ekonomik ve kültürel sistemlerin bir ürünü olduğunu göstermiştir.

Evli ve boşanmış kadınların GYKA verileri üzerinden yapılan araştırmanın kapsamı Şekil.3’de gösterilmektedir.

Şekil 3. Türkiye’de kadınların boşanma deneyimlerinin gelir yaşam koşullarına etkisine ilişkin araştırma kapsamı (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

3.3. Demografik Göstergeler

Demografik göstergeler bir ülkenin cinsiyet, yaş, ikamet yeri, medeni durumu vb. çeşitli nitelikler çerçevesinde bir ülkenin sosyal, kültürel, ekonomik yapılarını ve nüfus yapısını etkileyen önemli bir yapıtaşdır. Toplumların geleceğe yönelik ve güncel yapılarını etkilemesi nedeni ile politik ve kurumsal süreçler üzerinde de etkilemektedir (Uyanık, 2017). Dolayısıyla demografik bir gösterge olarak nüfusun evlenme ve

boşanma oranlarındaki değişim sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda bir çok değişime neden olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı doğrultusunda bireylerin medeni durumlarına dair yıllara göre değerlendirme yapılmıştır.

3.3.1. Medeni Durum

Medeni durum, bireylerin evli, boşanmış, bekar veya dul gibi hukuki statülerini ifade eden temel bir sosyodemografik değişkendir. Kadınların yaşam koşullarını, sosyal destek ağlarını ve ekonomik refah düzeylerini etkileyen önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu başlık altında, evli ve boşanmış kadınların medeni durumlarına ilişkin veriler tabloda sunulmuş ve gruplar arasındaki dağılımlar karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 1. Medeni Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı

YIL	Medeni Durum	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli		
	Erkek	19491682	64,6
	kadın	19842944	63,9
	Boşandı		
	Erkek	862876	2,8
2020	Kadın	1182085	3,8
	Evli		
	Erkek	19668117	63,7
	Kadın	19937797	63,1
	Boşandı		
2021	Erkek	915793	3,0
	Kadın	1281382	4,1
	Evli		
	Erkek	19808130	63,1
	Kadın	20008012	62,4
2022	Boşandı		
	Erkek	1010042	3,2
	Kadın	1349442	4,2
	Evli		
	Erkek	19668117	63,7
2023	Kadın	19937797	63,1
	Boşandı		
	Erkek	915793	3,0
	Kadın	1281382	4,1
	Evli		
2023	Erkek	20129383	62,3
	Kadın	20387818	61,8
	Boşandı		
	Erkek	1116589	3,5
	Kadın	1476285	4,5

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Yıllar içerisinde Türkiye'de kadınların evlilik ve boşanma oranlarında belirgin değişimler gözlemlenmiştir. Elde edilen bu verilere göre, kadınların evli olma oranı yıllar içinde azalma eğilimi göstermektedir. 2019 yılında kadınların %63,9'u evli iken, bu oran 2020'de %63,1'e, 2021'de %62,4'e, 2022'de %63,1'e ve 2023 yılında %61,8'e düşmüştür. Bu veriler, kadınların evlilik oranlarında istikrarlı bir azalış eğilimi olduğunu göstermektedir.

Boşanma oranları incelendiğinde ise kadınların boşanma oranlarının da zaman içinde arttığı görülmektedir. 2019 yılında kadınların %3,8'i boşanmışken, bu oran 2020'de %4,1'e, 2021'de %4,2'ye, 2022'de %4,1'e ve 2023 yılında %4,5'e yükselmiştir. Bu eğilim, kadınların boşanma oranlarında belirgin bir artış yaşandığını ortaya koymaktadır. Tüm bu verilere dayalı olarak yıllar içerisindeki bu değişimi gösteren tablo aşağıda yer almaktadır.

Şekil 4. Yıllara göre evlenme ve boşanma oranları (Kaynak: TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek yazar tarafından oluşturulmuştur)

Bu veriler doğrultusunda kadınların evli olma oranlarının azalması ve boşanma oranlarının artması, yıllar içerisinde toplumsal yapıda önemli değişimler yaşandığını göstermektedir. Kadınların evlilikten uzaklaşması ve boşanma oranlarının yükselmesi, bireysel ve toplumsal bir çok farklı etkenlerden kaynaklanabilmektedir. Öksüz ve

Ürkmez (2023) çalışmasında kadınların iş gücüne katılması ile beraber bireysel özgürlüğünü kazanmış kadınların, mutsuz bir evliliği devam ettirmek istemedikleri, bununla beraber sosyal yaşamda artan işsizlik oranları ve bunun neden olduğu yoksulluk, ekonomik kriz gibi durumlarla beraber boşanma oranlarının arttığı bulgusu, bu çalışmada elde edilen verilerle uyuşmakta, bu da yıllara göre Ekonomik koşulların olumsuz seyri, eğitim düzeyindeki artış, kadınların iş gücüne katılımı ve toplumsal normlardaki değişimlerin boşanmayı arttıran faktörler olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde Kaya ve Eren (2020) çalışmasında da yıllara göre boşanmanın giderek arttığı, bu artış ile beraber en çok boşanmanın evliliğin ilk 5 yılında görülmesi nedeni ile “Kritik yıllar” olarak adlandırıldığı, buna istinaden de “Erken Boşanma” gibi bir kavramın ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.3.2. Eğitim

Eğitim bireylerin toplumsal yaşama katılması, farkındalıklarının arttırılması, toplum içerisinde uyum içerisinde yaşaması, haklarını bilmesi ve bu hakları nasıl kullanacağı yönünde bilinçlenmesi için en temel faktörler arasındadır (Özaydınlık, 2014). Bu yönüyle eğitim kadınların sosyal yaşam içerisindeki konumu belirlemesi ve toplum içerisinde etkin rol alabilmesi adına evlilik ve boşanma süreçleri üzerinde de doğrudan etkili olmaktadır.

3.3.2.1. Eğitime Devam durumu

Kadınların eğitim düzeyi, yaşamlarının birçok yönünü etkilediği gibi evlilik ilişkileri üzerinde de belirleyici bir role sahiptir. Eğitim, bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmekte, toplumsal rollerini yeniden şekillendirmekte ve karar verme süreçlerinde daha etkin olmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda, kadınların eğitime devam durumlarının evli ve boşanmış olma durumları üzerindeki etkisi önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır. İlgili analizlerde, evli ve boşanmış kadınların eğitim durumları karşılaştırmalı olarak ele alınmış, eğitim düzeyinin boşanma ile ilişkisi detaylı şekilde incelenmiştir.

Tablo 2. Medeni Duruma Göre Kadınların Eğitime Devam Durumları

YIL	Medeni Durum	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli Kadın	678657	3,4
	Boşanmış Kadın	64026	5,4
2020	Evli Kadın	555401	2,8
	Boşanmış Kadın	70718	5,5
2021	Evli Kadın	715816	3,6
	Boşanmış Kadın	88625	6,6
2022	Evli Kadın	555401	2,8
	Boşanmış Kadın	70718	5,5
2023	Evli Kadın	694538	3,4
	Boşanmış Kadın	79789	5,4

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Evli kadınların eğitime devam etme durumu 2019 ila 2023 yılları arasındaki bu 5 yıllık süre zarfında değişim göstermiştir. 2019 yılında evli kadınların %3,4'ü eğitime devam ederken, 2020 yılında bu oran %2,8'e düşmüştür. 2021 yılında ise %3,6'ya yükselen bu oran, 2022'de tekrar %2,8'e gerilemiş ve 2023'te %3,4 olarak belirlenmiştir. Bu veriler, evli kadınların eğitime devam etme oranlarının stabil bir seyrin dışında dalgalı bir seyir izlediğini göstermektedir.

Öte yandan, boşanmış kadınların eğitime devam oranı ele alındığında, daha istikrarlı ve yüksek bir eğilim olduğu görülmektedir. 2019 yılında boşanmış kadınların %5,4'ü eğitime devam ederken, bu oran 2020'de %5,5, 2021'de %6,6'ya yükselmiş, ardından 2022'de %5,5'e gerilemiş ve 2023'te tekrar %5,4 olarak ölçülmüştür. Bu verilere göre boşanmış kadınların eğitim oranlarının evli kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum boşanmanın getirdiği sosyal ve ekonomik değişimlerin bir sonucu olabilmektedir. Bu çerçevede eğitim, boşanmış kadınlar için ekonomik bağımsızlık kazanma ve toplumsal hayatta daha güçlü bir yer edinme aracı olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle, boşanmış kadınların eğitime devam etme oranlarının refah seviyelerini artırabilmek adına daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir.

Can ve Aksu (2016) yapmış olduğu çalışmada kadınların eğitim düzeyinin yüksek olması ve buna bağlı olarak ekonomik gelirlerinin de fazla olması kendisini kocasına karşı bağımlı hissetmemesine, kendi ayakları üzerinde durabilmesine ve buna bağlı olarak da boşanma kararını daha rahat alabilmesine neden olduğu sonucunu ortaya

koya koyarak eğitim seviyesinin artmasının boşanmayı tetiklenen bir unsur olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bozkurt (2021) ise kadınların eğitim seviyesinin yüksek olduğu toplumlarda aile yapısının da değiştiği, eğitim seviyesi yüksek olan kadının özgürleştiği ve buna bağlı olarak da boşanmanın normalleştiğini ifade etmektedir.

Bu çalışmalardan farklı olarak Yıldırım (2004) çalışmasında erkeklerin eğitim seviyesinin yükselmesinin boşanma oranlarını arttırırken, kadınların eğitim seviyesinin yükselmesinin ise boşanma oranlarını düşürdüğünü ifade etmektedir. Bu durumu sosyolojik değerlendirdiğinde ise bireylerin eğitim oranlarının artması ile beraber aile ve evlilik üzerinde farkındalık ve bilinç düzeyinin arttığı, görücü usulü geleneksel bir evlilik yerine bireylerin tanışarak evlendiği, eğitim nedeniyle evlilik yaşlarının geç olması ve bu durumunda duygusal hareket etmenin yanı sıra mantıksal olarak evliliklerin yürümesine katkı sunduğunu, tüm bunlarla beraber çiftlerin düzenli bir ekonomik gelire de sahip olması ile beraber eğitim seviyesinin artması ile boşanma oranları arasında ters bir orantı olduğunu ifade etmektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular ise Can ve Aksu (2016); Bozkurt (2021) çalışmalarında elde edilen bulgularla örtüşmekte, eğitim seviyesinin artmasının boşanma oranlarını arttırdığı sonucunu ortaya koymaktadır.

3.3.2.2. En Son Bitirdiği Okul

Kadınların en son bitirdikleri okul türü, hem eğitim düzeylerini hem de toplumsal konumlarını belirleyen temel göstergelerden biridir. Eğitim seviyesi arttıkça kadınların bireysel haklar, ekonomik bağımsızlık ve toplumsal roller konusunda daha fazla bilinç kazandıkları bilinmektedir. Bu bölümde, evli ve boşanmış kadınların en son bitirdikleri okul türleri karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. "Okur-yazar değil" düzeyinden başlayarak "Doktora" seviyesine kadar uzanan geniş bir eğitim skalası üzerinden yapılan analizler, kadınların eğitim geçmişlerinin evlilik statüleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Elde edilen veriler, eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte boşanma oranlarının da artış gösterdiğini destekler niteliktedir. Bu kapsamda, farklı eğitim kademelerinde yer alan kadınların evlilik ve boşanma deneyimlerine dair önemli bulgular sunulmuştur.

Tablo 3. Medeni Duruma Göre Kadınların En Son Bitirdiği Okul

YIL	Medeni Durum	En Son Bitirilen okul	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli Kadın	Okur yazar değil	2687854	13,5
		Bir okul bitirmedi	1776776	9,0
		İlkokul	7510348	37,8
		İlköğretim	1316248	6,6
		Ortaokul	1240799	6,3
		Genel lise	1595664	8,0
		Yüksekokul	837853	4,2
		Fakülte	1577284	7,9
		Yüksek lisans	148426	0,7
		Doktora	38164	0,2
	Boşanmış Kadın	Okur yazar değil	83970	7,1
		Bir okul bitirmedi	68401	5,8
		İlkokul	387966	32,8
		İlköğretim	62905	5,3
		Ortaokul	105136	8,9
		Genel lise	160665	13,6
		Yüksekokul	52181	4,4
		Fakülte	143787	12,2
		Yüksek lisans	16452	1,4
		Doktora	513	0,0
2020	Evli Kadın	Okur yazar değil	2584929	13,0
		Bir okul bitirmedi	1701523	8,5
		İlkokul	7492721	37,6
		İlköğretim	1265561	6,3
		Ortaokul	1253391	6,3
		Genel lise	1693004	8,5
		Yüksekokul	882808	4,4
		Fakülte	1668359	8,4
		Yüksek lisans	165506	0,8
		Doktora	41053	0,2
	Boşanmış Kadın	Okur yazar değil	90544	7,1
		Bir okul bitirmedi	75071	5,9
		İlkokul	399851	31,2
		İlköğretim	62893	4,9
		Ortaokul	121326	9,5
		Genel lise	183764	14,3
		Yüksekokul	66706	5,2
		Fakülte	141081	11,1
		Yüksek lisans	14081	1,1
		Doktora	4212	0,3
2021	Evli Kadın	Okur yazar değil	240852	12,2
		Bir okul bitirmedi	1689758	8,4
		İlkokul	7131627	36,1
		İlköğretim	1229916	6,1
		Ortaokul	1338147	6,7
		Genel lise	1750745	8,8
		Yüksekokul	973361	4,9
		Fakülte	1887157	9,4
		Yüksek lisans	168687	0,8
		Doktora	52792	0,3
	Boşanmış Kadın	Okur yazar değil	90315	6,7
		Bir okul bitirmedi	74910	5,6
		İlkokul	405763	30,1
		İlköğretim	60301	4,5

		Ortaokul	122172	9,1
		Genel lise	198456	14,7
		Yüksekokul	86815	6,4
		Fakülte	169709	12,6
		Yüksek lisans	20721	1,5
		Doktora	4306	0,3
2022	Evli Kadın	Okur yazar değil	2584929	13,0
		Bir okul bitirmedi	1701523	8,5
		İlkokul	7492721	37,6
		İlköğretim	1265561	6,3
		Ortaokul	1253391	6,3
		Genel lise	1693004	8,5
		Yüksekokul	882808	4,4
		Fakülte	1668359	8,4
	Boşanmış Kadın	Yüksek lisans	165506	0,8
		Doktora	41053	0,2
		Okur yazar değil	90544	7,1
		Bir okul bitirmedi	75071	5,9
		İlkokul	399851	31,1
		İlköğretim	62893	4,9
2023	Evli Kadın	Ortaokul	121326	9,5
		Genel lise	183764	14,4
		Yüksekokul	66706	5,2
		Fakülte	141982	11,1
		Yüksek lisans	14081	1,1
		Doktora	4212	0,3
	Boşanmış Kadın	Okur yazar değil	2336546	11,5
		Bir okul bitirmedi	1552782	7,6
		İlkokul	7216522	35,4
		İlköğretim	1162998	5,7
		Ortaokul	1321229	6,5
		Genel lise	2122191	10,4
		Yüksekokul	1071477	5,3
		Fakülte	2073956	10,2
	Boşanmış Kadın	Yüksek lisans	212217	1,0
		Doktora	53014	0,3
		Okur yazar değil	75332	5,1
		Bir okul bitirmedi	74718	5,1
		İlkokul	429923	29,1
		İlköğretim	67395	4,6
		Ortaokul	132365	9,0
		Genel lise	254880	17,3
		Yüksekokul	107340	7,3
		Fakülte	174662	11,8
		Yüksek lisans	21660	1,5
		Doktora	4004	0,3

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Kadınların en son bitirdikleri okullar medeni durumlarına göre ele alındığında, evli kadınlar arasında ilkök ve ortaöğretim mezunlarının ağırlıklı olduğu görülmektedir. 2019 yılında evli kadınların %37,8'i ilkök mezunu, %8'i genel lise ve %7,9'u fakülte mezunu iken, boşanmış kadınlarda ilkök mezunlarının oranı %32,8, genel lise mezunlarının oranı %13,6 ve fakülte mezunlarının oranı %12,2 olarak

kayıtlara geçmiştir. 2020 yılına gelindiğinde ise evli kadınların %37,6'sının ilkokul mezunu, %8,5'inin genel lise ve %8,4'ünün fakülte mezunu olduğu görülmektedir. Aynı yıl boşanmış kadınlar arasında ilkokul mezunu oranı %31,2'ye gerilerken, genel lise mezunu oranı %14,3 ve fakülte mezunu oranı %11,1 olarak ölçülmüştür. 2021 yılında evli kadınların %36,1'i ilkokul, %8,8'i genel lise ve %9,4'ü fakülte mezunu iken, boşanmış kadınlarda ilkokul mezunlarının oranı %30,1, genel lise mezunlarının oranı %14,7 ve fakülte mezunlarının oranı %12,6 olarak belirlenmiştir.

Son olarak 2023 yılında ise, evli kadınların eğitim seviyelerindeki değişim dikkat çekicidir. Evli kadınların %35,4'ü ilkokul, %10,4'ü genel lise ve %10,2'si fakülte mezunu olarak kaydedilmiştir. Öte yandan, boşanmış kadınların %29,1'i ilkokul, %17,3'ü genel lise ve %11,8'i fakülte mezunudur. Boşanmış kadınlarda yüksek okul, yüksek lisans ve doktora yapanların oranları evli kadınlara kıyasla görece daha yüksektir. Elde edilen bu veriler boşanmış kadınların eğitime yönelme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim düzeyinin artması, kadınların bireysel güçlenme süreçlerinde önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, boşanma sonrası kadınların eğitim seviyelerini artırma çabası, ekonomik bağımsızlık kazanma ve toplumsal hayatta daha güçlü bir konum elde etme amacının bir yansıması olarak değerlendirilebilmektedir.

Bu veriler doğrultusunda bireylerin yaşamış olduğu boşanma öncesi ve boşanma sonrası deneyimleri eğitim seviyelerine göre değişiklik gösterdiği ifade edilebilmektedir. Elmas ve Adak (2023) yapmış olduğu araştırmada kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesinin boşanma kararını almada hızlandırıcı bir unsur olduğu, buna bağlı olarak da boşanmanın en büyük nedeninin eğitim düzeyi ile beraber gelen gelir sorunu olduğu ve bu çerçevede eğitim düzeyi düşük olan kadınların boşanma sonrası yeniden evlenmeye daha meyilli olduğu ancak eğitim düzeyi yüksek kadınların ise boşanma sonrası yeniden evlenme taleplerinin daha az görüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Bu da çalışmada elde edilen boşanma sonrası kadınların eğitim seviyesini artırma çabalarını doğrular niteliktedir.

3.4. Çalışan Kadınların Çalışma Hayatına İlişkin Göstergeler

Kadınların çalışma hayatındaki konumları, sadece ekonomik bağımsızlıklarını değil, aynı zamanda sosyal statülerini ve evlilik ilişkilerini de doğrudan etkilemektedir.

Çalışma hayatına katılım, bireyin toplumsal yaşamdaki etkinliğini artırmakta, özgüvenini güçlendirmekte ve kendi yaşamı üzerinde daha fazla söz sahibi olmasını sağlamaktadır. Bu durum, evlilik kurumunun dinamiklerini de değiştirebilmekte ve bireylerin evlilikten beklentilerini yeniden şekillendirebilmektedir. Bu nedenle, çalışan kadınların iş yaşamına ilişkin göstergeleri incelemek, boşanma ve evli kalma olasılıkları üzerindeki etkileri anlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu bölümde, kadınların esas işteki durumları, sosyal güvenlik kaydı bulunup bulunmaması gibi çalışma hayatı göstergeleri ele alınacaktır. Kadınların iş gücü piyasasındaki yerleri, istihdam biçimleri ve sosyal güvenceleri gibi faktörler, evliliklerini sürdürme ya da sonlandırma kararlarını etkileyebilecek önemli değişkenler olarak değerlendirilmektedir. İlgili analizlerde evli ve boşanmış kadınların çalışma hayatına ilişkin farklılıkları detaylı şekilde ortaya konacak ve bu göstergelerin boşanma ile ilişkisi tartışılacaktır.

3.4.1.Ferdin Esas İşteki Durumu

Kadınların çalışma hayatındaki yerleri ve iş gücüne katılım biçimleri, sosyal ve ekonomik durumlarını doğrudan etkileyen önemli faktörler arasındadır. Ferdin esas işteki durumu, bireyin hangi statüde çalıştığını göstererek, hem gelir düzeyi hem de iş güvencesi açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Bu başlık altında evli ve boşanmış kadınların "ücretli veya maaşlı", "yevmiyeli", "işveren", "kendi hesabına çalışan" ve "ücretsiz aile işçisi" gibi farklı çalışma statüleri incelenmektedir.

İş gücü piyasasında farklı statülerde yer almak, kadınların ekonomik bağımsızlık düzeylerini ve dolayısıyla evlilik ilişkilerine bakış açılarını etkileyebilmektedir. Özellikle kendi hesabına çalışan ya da işveren konumundaki kadınların, evlilikte daha bağımsız bir tutum sergileme ihtimalleri artarken; ücretsiz aile işçisi gibi daha kırılgan statülerde olan kadınlar için farklı dinamikler söz konusu olabilmektedir. Bu kapsamda, evli ve boşanmış kadınların esas işteki durumları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş ve iş statüsünün boşanma deneyimi üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Medeni Duruma Göre Kadınların Esas İşteki Durumu

YIL	Medeni Durum	Esas İşteki Durum	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli Kadın	Ücretli, maaşlı Yevmiyeli İşveren Kendi hesabına Ücretsiz aile işçisi	3299232 282304 90186 516187 1531510	57,7 4,9 1,6 9,0 26,8
	Boşanmış Kadın	Ücretli, maaşlı Yevmiyeli İşveren Kendi hesabına Ücretsiz aile işçisi	402565 45644 16506 44537 12020	77,2 8,8 3,2 8,5 2,3
2020	Evli Kadın	Ücretli, maaşlı Yevmiyeli İşveren Kendi hesabına Ücretsiz aile işçisi	3092584 189016 92223 454250 1443562	58,7 3,6 1,7 8,6 27,4
	Boşanmış Kadın	Ücretli, maaşlı Yevmiyeli İşveren Kendi hesabına Ücretsiz aile işçisi	366624 38623 8300 40313 11726	78,7 8,3 1,8 8,7 2,5
2021	Evli Kadın	Ücretli, maaşlı Yevmiyeli İşveren Kendi hesabına Ücretsiz aile işçisi	3364830 263257 118606 454184 1340821	60,7 4,8 2,1 8,2 24,2
	Boşanmış Kadın	Ücretli, maaşlı Yevmiyeli İşveren Kendi hesabına Ücretsiz aile işçisi	407374 58423 13229 47378 11486	75,7 10,9 2,5 8,8 2,1
2022	Evli Kadın	Ücretli, maaşlı Yevmiyeli İşveren Kendi hesabına Ücretsiz aile işçisi	3092584 189016 92223 454250 1443562	58,7 3,6 1,7 8,6 27,4
	Boşanmış Kadın	Ücretli, maaşlı Yevmiyeli İşveren Kendi hesabına Ücretsiz aile işçisi	366624 38623 8300 40313 11726	78,7 8,3 1,8 8,7 2,5
2023	Evli Kadın	Ücretli, maaşlı Yevmiyeli İşveren Kendi hesabına Ücretsiz aile işçisi	3788011 243458 116269 426266 1150174	66,2 4,3 2,0 7,4 20,1
	Boşanmış Kadın	Ücretli, maaşlı Yevmiyeli İşveren Kendi hesabına Ücretsiz aile işçisi	532188 42095 15207 42791 9669	82,9 6,6 2,4 6,7 1,5

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Türkiye'de kadınların esas işteki özellikleri medeni durumlarına göre ele alındığında belirgin farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle ücretli, maaşlı çalışan kadınların oranı boşanmış kadınlar arasında daha yüksek seviyelerde olduğu gözlemlenmektedir. 2019 yılında boşanmış kadınların %77,2'si ücretli, maaşlı çalışırken, bu oran evli kadınlarda %57,7'dir. Bu durum, boşanmış kadınların ekonomik bağımsızlık sağlamak için maaşlı işlere yönelme eğiliminde olduğunu sonucunu ortaya koymaktadır.

Yevmiyeli çalışan kadınların oranı ise her iki grupta da düşük seviyelerde seyretse de boşanmış kadınlarda evli kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. 2021 yılında boşanmış kadınların %10,9'u yevmiyeli çalışırken, evli kadınlarda bu oran %4,8'dir. Yevmiyeli çalışma, genellikle sosyal güvenceden yoksun veya düzensiz gelir getiren işler olarak tanımlanması nedeni ile, boşanmış kadınların bu tür işlere yönelmesi, ekonomik olarak düzenli bir gelir elde edemediği bir duruma daha fazla maruz kalabileceklerini düşündürmektedir.

İşveren konumundaki kadınların oranı her iki grupta da düşük seviyelerdedir. Ancak boşanmış kadınlarda işveren oranı evli kadınlara kıyasla genellikle daha yüksek olmuştur. 2023 yılında boşanmış kadınların %2,4'ü işveren konumunda iken, evli kadınlarda bu oran %2,0 olarak kaydedilmiştir. Bu durum, boşanmış kadınların girişimcilik faaliyetlerine evli kadınlara kıyasla daha fazla yönelmeye çalıştığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Kendi hesabına çalışan kadınların oranı ise evli ve boşanmış kadınlar arasında nispeten benzerlik göstermektedir. 2023 yılında evli kadınların %7,4'ü kendi hesabına çalışırken, boşanmış kadınlarda bu oran %6,7 olarak belirlenmiştir.

Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların oranında ise yıllar içinde düşüş gözlemlenmektedir. 2019 yılında evli kadınların %26,8'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışırken, 2023 yılına gelindiğinde bu oran %20,1'e düşmüştür. Boşanmış kadınlarda ise ücretsiz aile işçisi oranı oldukça düşüktür. 2023 yılı itibarıyla sadece %1,5'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Bu durum, boşanmış kadınların bireysel ekonomik bağımsızlık sağlama eğilimlerinin daha güçlü olduğunu ve ücretsiz aile işçiliğine daha az yöneldiklerini göstermektedir.

Genel olarak, boşanmış kadınların maaşlı işlere daha fazla yöneldiği, evli kadınların ise daha çok ücretsiz aile işçisi veya kendi hesabına çalışmaya eğilimli olduğu gözlemlenmektedir. Boşanmış kadınların ekonomik bağımsızlıklarını sağlamak adına daha fazla ücretli ve maaşlı işlerde yer alması, onların ekonomik anlamda daha güvenceli bir ortamda bulunma isteğini ortaya koymaktadır. Evli kadınların ise hane içi rollerine bağlı olarak daha fazla ücretsiz aile işçiliği yapması, toplumsal cinsiyet rollerinin iş hayatındaki etkisini gözler önüne sermektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgular Yıldırımalp (2021) medeni durumlarına göre kadınların istihdama katılım oranlarını ortaya koyduğu çalışmasında evli kadınların %27,6'sı istihdamda iken, boşanmış kadınların %37'sinin istihdamda olduğu sonucuna varılmıştır. Elde edilen bu veri çalışmada elde edilen boşanmış kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanma eğiliminin daha yüksek olduğu sonucu ile örtüşmektedir. Aynı şekilde Yılmaz (2018) çalışmasında boşanmış kadınların evli kadınlardan daha fazla istihdamda yer aldığı, bunun nedeninin ise kadınların eşlerinin tahakkümünden çıkarak, kendi hayatlarını sürdürebilmek için çalışma zorunluluğu bulunmasıdır. Bilhassa çocuğu olan kadınlar çocuklarının eğitimlerine devam edebilmeleri ve refah seviyelerinin artması için çalışma sürecine katıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Sar (2021) ise çalışmasında boşanmış kadınların istihdama evli kadınlara kıyasla daha fazla yönelmesinin temel nedenlerinden birinin almış oldukları nafakanın yetersizliğinden kaynaklı olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Bu durum ise nafakanın kadınların refah seviyesi ve işgücüne katılımı üzerinde doğrudan etkili olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

3.4.2. Ferdin Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Kayıtlılığı

Sosyal güvenlik kaydı, bireylerin çalışma hayatındaki resmi statülerini ve ekonomik güvencelerini belirleyen temel göstergelerden biridir. Kadınların sosyal güvenlik sistemine dahil olması, yalnızca gelir güvencesi sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda emeklilik, sağlık hizmetlerine erişim ve iş güvencesi gibi pek çok hakka erişimlerini de mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, sosyal güvenlik kayıtlılığı, kadınların ekonomik bağımsızlık düzeyleri ve evlilik ilişkilerindeki güç dengeleri açısından önemli bir belirleyici olarak değerlendirilmektedir.

Bu başlık altında, evli ve boşanmış kadınların SGK'ya kayıtlı olma durumları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Kadınların sosyal güvenlik sistemine dahil olup olmamalarının, boşanma kararı üzerindeki olası etkileri incelenmiş; kayıtlı çalışan kadınların, ekonomik bağımsızlıklarının artmasıyla birlikte evlilik ilişkisinde daha güçlü bir konum elde ettikleri ve bu durumun boşanma oranlarıyla nasıl ilişkilendiği değerlendirilmiştir.

Tablo 5. Medeni Duruma Göre Kadınların SGK Kayıtlılık Durumu

YIL	Medeni Durum	SGK Kayıtlılık Durumu	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli Kadın	Kayıtlı Kayıtlı değil	3555602 2663819	53,4 46,6
	Boşanmış Kadın	Kayıtlı Kayıtlı değil	373667 147605	71,7 28,3
2020	Evli Kadın	Kayıtlı Kayıtlı değil	2918611 2353022	55,4 44,6
	Boşanmış Kadın	Kayıtlı Kayıtlı değil	348848 116739	74,9 25,1
2021	Evli Kadın	Kayıtlı Kayıtlı değil	3230056 2311642	58,3 41,7
	Boşanmış Kadın	Kayıtlı Kayıtlı değil	391882 146008	72,9 27,1
2022	Evli Kadın	Kayıtlı Kayıtlı değil	2918611 2353022	55,4 44,6
	Boşanmış Kadın	Kayıtlı Kayıtlı değil	348848 116739	74,9 25,1
2023	Evli Kadın	Kayıtlı Kayıtlı değil	3516711 2207466	61,4 38,6
	Boşanmış Kadın	Kayıtlı Kayıtlı değil	483111 158839	75,3 24,7

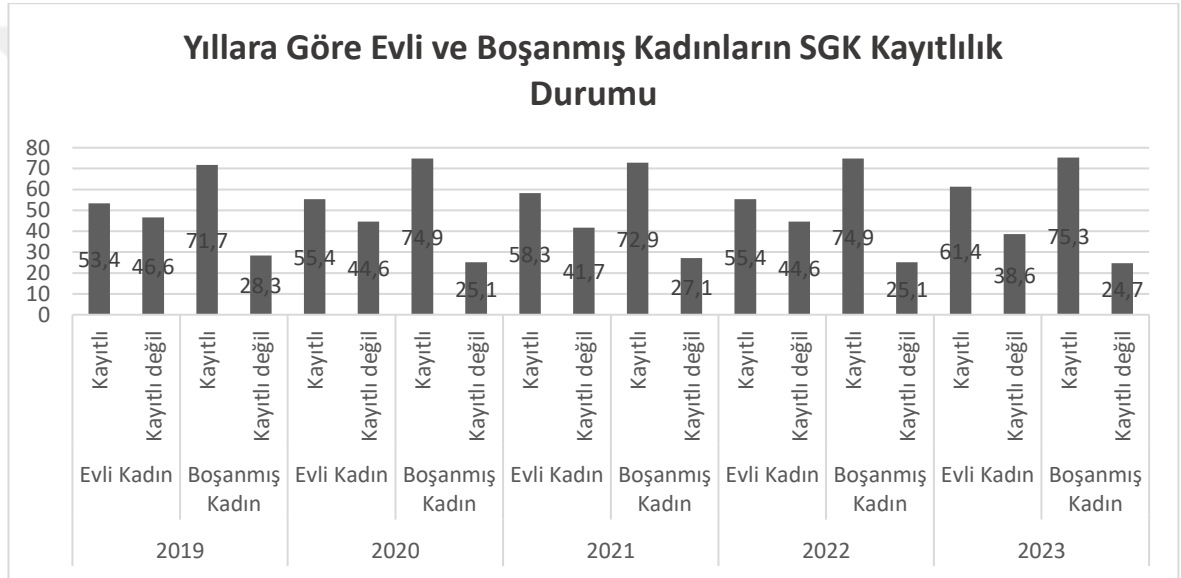
Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

SGK kayıtlılık durumu, bireylerin sosyal güvenlik sistemine dâhil olup olmadıklarını gösteren önemli bir göstergedir. Evli ve boşanmış kadınların SGK'ya kayıtlılık durumları, onların çalışma hayatındaki yerlerini ve sosyal güvenlik güvencelerinden yararlanma oranlarını ortaya koymaktadır.

2019 yılında evli kadınların %53,4'ü SGK'ya kayıtlı iken, %46,6'sı kayıtlı değildir. Boşanmış kadınlar arasında ise SGK'ya kayıtlılık oranı %71,7 iken, kayıtlı olmayanların oranı %28,3 olarak tespit edilmiştir. Boşanmış kadınların kayıtlılık oranının daha yüksek olması, bu grubun çalışma hayatında daha aktif olduğunu ve sosyal güvenceye erişiminin görece daha fazla olduğunu göstermektedir. 2020 yılında bu oran evli kadınlarda %55,4'e yükselirken, boşanmış kadınlarda %74,9 olarak artış

göstermiştir. Boşanmış kadınlar için bu artış, ekonomik bağımsızlık kazanma eğilimlerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

2021 yılında evli kadınlarda SGK kayıtlılık oranı %58,3'e yükselmiş ve kayıtlı olmayanların oranı %41,7'ye düşmüştür. Boşanmış kadınlarda ise kayıtlılık oranı %72,9 olarak tespit edilmiştir. Bu eğilim 2022 yılında da devam etmiş ve evli kadınlarda %55,4, boşanmış kadınlarda %74,9 oranlarında SGK kayıtlılık gözlemlenmiştir. 2023 yılına gelindiğinde ise evli kadınlarda kayıtlılık oranı %61,4'e yükselirken, kayıtlı olmayanların oranı %38,6'ya düşmüştür. Boşanmış kadınlarda ise kayıtlılık oranı %75,3'e çıkmıştır.

Şekil 5. Yıllara göre evli ve boşanmış kadınların SGK kayıtlılık Durumu (Kaynak: TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek yazar tarafından oluşturulmuştur)

Bu veriler, boşanmış kadınların SGK sistemine kayıtlı olma oranlarının evli kadınlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Boşanmış kadınların ekonomik bağımsızlık kazanma çabaları, iş gücüne daha aktif katılım sağlamalarına ve sosyal güvenlik kapsamında daha fazla yer almalarına neden olmaktadır. Evli kadınların kayıtlılık oranının yıllar içinde artış göstermesi ise kadın istihdamında ve sosyal güvenlik sistemine dâhil olma sürecinde olumlu bir ilerleme olduğunu göstermektedir. Ancak hâlâ kayıt dışı çalışan önemli bir kesim bulunduğundan, bu durum kadınların sosyal güvenlik haklarından tam anlamıyla faydalanmalarını engelleyebilir.

Karadeniz (2011) yapmış olduğu çalışmada kısmi zamanlı çalışma uygulamasında kadınlar arasında daha yaygın olduğu ve özel sektörde ücretli çalışan kadınların arasında tam süreli çalışanların %32,4'ü SGK'ya kayıtlı değilken, kısmi süreli çalışanların kayıt dışı çalışma oranı %79'a yükseldiği sonucunu ortaya koymuştur. Bu da göstermektedir ki kadınların ücretli ve yevmiyeli işlere yönlenmesi SGK kayıtsızlık oranını arttırmaktadır. Bu durum ise emeğin sömürülmesine yol açarken kadınların yoksulluk riskini arttıran bir faktör olmaktadır.

Erdal (2019) ise yine aynı doğrultuda kadınların kayıt dışı oranlarının daha yüksek olduğunu vurgulayarak bu durumun evde çalışan ve kırsal kesimde çalışan kadınlar nedeniyle daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Kadının kayıt dışılığı noktasında bu durumu arttıran bir diğerk faktörün ise sigortalı çalışan bir eş veya baba ve anne tarafından bir takım sosyal güvenlik haklarına sahip olması olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Şahin ve Develi (2024) ise yağmış olduğu çalışmada kayıt dışı çalışma sorununun sosyal, ekonomik, kültürel ve kamusal olmak üzere çeşitli etmenleri olduğunu ifade etmektedir. bu sorunun en başta kadınların eğitim seviyelerinin düşük olması, düşük ücretli iş gücü olarak düşünülmesi, toplumsal cinsiyet algısı ile beraber hem anne, hem eş, hem evlat olarak kadınların çoklu görev tanımları olması ve herhangi bir gelir kapısı olmayan kadınların düşük ücretlerle çalışmak zorunda olması kadınları kayıt dışı çalışmaya sürükleyen faktörler arasındadır.

3.5. Kadınların Genel Sağlık Durumuna İlişkin Göstergeler

Kadınların sağlık durumu, yaşam kaliteleri, iş gücüne katılım potansiyelleri ve sosyal yaşama katılımları üzerinde doğrudan etkili olan temel bir faktördür. Genel sağlık düzeyi, bireyin günlük yaşam aktivitelerini sürdürme kapasitesinden, ruhsal iyilik hâline kadar geniş bir yelpazede değerlendirilir. Sağlık sorunları, bireylerin ekonomik üretkenliklerini sınırlayabileceği gibi, evlilik ilişkileri ve boşanma süreçlerinde de belirleyici bir rol oynayabilmektedir. Bu nedenle kadınların sağlık göstergelerinin incelenmesi, evlilik ve boşanma deneyimlerini anlamada önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bu başlık altında, evli ve boşanmış kadınların genel sağlık durumları, kronik (müzmin) hastalık varlığı ve son altı aydır fiziksel ya da ruhsal bir rahatsızlık nedeniyle günlük faaliyetlerinde kısıtlama yaşıyıp yaşamadıkları gibi değişkenler ele alınacaktır. Sağlık durumundaki farklılıklar, kadınların evlilik ilişkilerini sürdürme ya da sonlandırma kararları üzerinde dolaylı etkiler yaratabilmektedir. İlgili analizler, kadınların sağlık göstergelerindeki durumlarını karşılaştırmalı bir şekilde ortaya koyacak ve sağlık faktörlerinin boşanma deneyimleriyle nasıl ilişkilendiğine dair bulgular sunacaktır.

3.5.1. Genel Sağlık

Kadınların kendi ifadeleri ile değerlendirmelerde bulundukları genel sağlık değerlendirmeleri, bireylerin yaşam kalitesi, psikososyal durumları ve günlük yaşam aktiviteleri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bölümde, evli ve boşanmış kadınların genel sağlık durumlarına ilişkin algıları "çok iyi", "iyi", "orta", "kötü" ve "çok kötü" şeklindeki kategorilere göre incelenmiştir. Kadınların sağlık algıları, hem fiziksel hem de ruhsal iyilik hâllerinin bir yansıması olarak değerlendirilmekte ve yaşamlarının diğer alanlarını, özellikle evlilik ilişkilerini dolaylı olarak etkileyebilmektedir.

Elde edilen veriler, kadınların genel sağlık algılarının evli veya boşanmış olma durumlarına göre nasıl farklılaştığını ortaya koymaktadır. Sağlık algısındaki olumsuzluklar, bireylerin yaşam doyumlarını azaltabileceği gibi, evlilik ilişkilerinde de sorunlara neden olabilmekte ve boşanma kararını etkileyebilmektedir. Bununla beraber de boşanma sürecinin bir kriz süreci olarak tanımlanmasının yol açtığı stres ve zorluklarda çeşitli sağlık problemlerini beraberinde getirebilmektedir. Bu kapsamda yapılan analizlerde, kadınların evlilik durumlarına göre sağlık algılarındaki farklılıklar ayrıntılı şekilde değerlendirilmiştir.

Tablo 6. Medeni Duruma göre Kadınların Genel Sağlık Durumları

YIL	Medeni Durum	Genel Sağlık Durumu	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli Kadın	çok iyi iyi orta kötü çok kötü	840501 11327313 5515333 1951195 208601	4,2 57,1 27,8 9,8 1,1
	Boşanmış Kadın	çok iyi iyi orta kötü çok kötü	36089 599492 385396 143099 18009	3,1 50,7 32,6 12,1 1,5
2020	Evli Kadın	çok iyi iyi orta kötü çok kötü	811339 12100290 5414170 1511147 100850	4,1 60,7 27,2 7,6 0,5
	Boşanmış Kadın	çok iyi iyi orta kötü çok kötü	43253 679648 396008 152202 10272	3,4 53,0 30,9 11,9 0,8
2021	Evli Kadın	çok iyi iyi orta kötü çok kötü	1117283 1.1387009 5780297 1576717 146707	5,6 56,9 28,9 7,9 0,7
	Boşanmış Kadın	çok iyi iyi orta kötü çok kötü	64713 664409 464896 142230 13195	4,8 49,2 34,5 10,5 1,0
2022	Evli Kadın	çok iyi iyi orta kötü çok kötü	811339 12100290 5414170 1511147 100850	4,1 60,7 27,2 7,6 0,5
	Boşanmış Kadın	çok iyi iyi orta kötü çok kötü	43253 679648 396008 152202 10272	3,3 53,0 30,9 11,9 0,8
2023	Evli Kadın	çok iyi iyi orta kötü çok kötü	575438 11397845 6797174 1526890 90472	2,8 55,9 33,3 7,5 0,4
	Boşanmış Kadın	çok iyi iyi orta kötü çok kötü	29516 729519 576118 127770 13361	2,0 49,4 39,0 8,7 0,9

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Bireylerin genel sağlık durumu, onların yaşam kalitesini belirleyen temel faktörlerden biri olup, medeni durum ile ilişkili olarak çeşitli eğilimler göstermektedir. 2019-2023 yılları arasındaki veriler incelendiğinde, evli ve boşanmış kadınların sağlık durumlarının genel seyri ortaya konulmuştur. Evli kadınların sağlık durumlarına bakıldığında, genel olarak "iyi" ve "orta" sağlık durumlarının en yüksek yüzdelerde yer aldığı görülmektedir. 2019 yılında evli kadınların %57,1'i sağlıklarını "iyi" olarak değerlendirmişken, %27,8'i sağlıklarını "orta" olarak nitelendirmiştir. 2023 yılına gelindiğinde "iyi" olarak değerlendirenlerin oranı %55,9'a gerilerken, "orta" sağlık durumu bildirenlerin oranı %33,3'e yükselmiştir. Bu durum, evli kadınların zaman içinde sağlık durumlarının zaman içerisinde az da olsa bozulduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, "çok kötü" sağlık durumuna sahip evli kadınların oranı düşük seyretmiş olup, 2019'da %1,1 iken 2023 yılında %0,4 olarak kaydedilmiştir.

Boşanmış kadınların sağlık durumları incelendiğinde, evli kadınlara kıyasla daha yüksek oranlarda "orta" ve "kötü" sağlık durumlarına sahip oldukları görülmektedir. 2019 yılında boşanmış kadınların %32,6'sı sağlıklarını "orta" olarak değerlendirirken, %12,1'i "kötü" ve %1,5'i "çok kötü" olarak bildirmiştir. 2023 yılına gelindiğinde ise "orta" sağlık durumu oranı %39,0'a yükselmiş, "kötü" olarak değerlendirenlerin oranı %8,7'ye gerilemiş ve "çok kötü" oranı %0,9 olarak kaydedilmiştir. Bu eğilim, boşanmış kadınların sağlık durumlarının genel olarak evli kadınlara kıyasla daha olumsuz seyrettiğini ancak zaman içinde bazı iyileşmelerin yaşandığını göstermektedir.

Evli ve boşanmış kadınların sağlık durumları arasındaki farkların nedenleri çeşitli sosyal ve ekonomik etkenlere bağlı olabilir. Evli kadınlar genellikle daha geniş sosyal destek ağlarına sahip olup, eş desteğiyle sağlık hizmetlerine erişim konusunda avantajlı olabilirler. Buna karşılık, boşanmış kadınlar için ekonomik zorluklar, stres düzeyindeki artış ve sosyal destek sistemlerinin daha sınırlı olması gibi faktörler, sağlık durumlarını olumsuz yönde etkileyebilir. Bununla birlikte, zaman içinde boşanmış kadınların sağlık durumlarındaki düzelmeler, toplumsal farkındalığın artışı, sağlık hizmetlerine erişim imkanlarının iyileşmesi ve bireylerin daha sağlıklı yaşam alışkanlıkları geliştirmesi ile ilişkilendirilebilir.

Sonuç olarak, sağlık durumlarının medeni duruma göre değişkenlik gösterdiği ve evli kadınların genel olarak daha iyi bir sağlık profiline sahip olduğu ortadadır. Ancak

boşanmış kadınların sağlık durumlarında zaman içerisinde dalgalanmalar yaşanmakla birlikte, uzun vadede iyileşme eğilimleri de gözlemlenmektedir.

Dinç (2021) boşanma olduğunun bireyler üzerinde stres oluşturan bir olgu olması nedeni ile bireylerin baş etmek zorunda kaldığı bir kriz süreci olarak nitelendirilebileceğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda boşanma olduğunun kadınlar üzerinde erkeklere kıyasla daha fazla depresif etkilere yol açtığı, suçluluk, değersizlik gibi psikolojik etkilerle beraber, uyku düzeni bozukluğu, yeme problemleri yaşam alışkanlıkları üzerinde de olumsuz etkileri olabilmektedir. Boşanma olduğunun bireyler üzerindeki bu çok yönlü etkilerinden bir diğeri ise fizyolojik etkilerdir, özellikle boşanmış kadınların kalp damar rahatsızlıklarında artış, erken menopoz, obezite, hipertansiyon vb. bir çok rahatsızlık ile karşı karşıya kaldığı ifade edilmektedir. Bu çerçevede çalışmada elde edilen bulgularla literatürde yer alan boşanmış kadınların evli kadınlara kıyasla daha fazla sağlık sorunları ile karşılaştığı sonucu ile örtüşmektedir.

3.5.2 Kronik Müzmin Hastalık

Kronik ya da müzmin hastalıklar, bireylerin günlük yaşam aktivitelerini uzun vadede etkileyen, sürekli tıbbi takip ve tedavi gerektiren sağlık sorunlarıdır. Kadınların kronik hastalık taşıyıp taşıyamamaları, yaşam kaliteleri üzerinde doğrudan etkili olduğu gibi, iş gücüne katılımları ve sosyal rollerini yerine getirme kapasiteleri açısından da kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, kadınların sağlık durumlarının evlilik ilişkileri üzerindeki olası etkilerini değerlendirmek amacıyla, evli ve boşanmış kadınların kronik hastalık varlıkları "evet" ve "hayır" yanıtları üzerinden karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Kronik hastalıklarla yaşayan bireylerin karşılaştığı fiziksel, psikolojik ve sosyal zorluklar, evlilik ilişkilerinde çatışma, yük paylaşımı ve bakım sorumlulukları gibi dinamikleri etkileyebilir. Bu bölümde sunulan analizlerde, kadınların kronik hastalık sahibi olup olmama durumlarının, evli ya da boşanmış olma durumları ile nasıl bir ilişki içinde olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 7. Medeni Duruma Göre Kadınların Kronik Müzmin Hastalık Durumları

YIL	Medeni Durum	Kronik Hastalık Durumu	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli Kadın	Evet	8471230	42,6
		Hayır	11371714	57,3
	Boşanmış Kadın	Evet	590839	50,0
		Hayır	591246	50,0
2020	Evli Kadın	Evet	7871411	39,5
		Hayır	12066386	60,5
	Boşanmış Kadın	Evet	608126	47,5
		Hayır	673256	52,5
2021	Evli Kadın	Evet	8086309	40,4
		Hayır	11921704	59,6
	Boşanmış Kadın	Evet	651109	48,2
		Hayır	698333	51,7
2022	Evli Kadın	Evet	7871411	39,5
		Hayır	12066386	60,5
	Boşanmış Kadın	Evet	608126	47,5
		Hayır	673256	52,5
2023	Evli Kadın	Evet	8768568	43,0
		Hayır	11618944	57,0
	Boşanmış Kadın	Evet	726062	49,2
		Hayır	750223	50,8

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Evli ve boşanmış kadınların kronik hastalık oranları incelendiğinde, yıllar içinde her iki grup arasında belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir. Genel olarak, boşanmış kadınların kronik hastalıklara sahip olma oranının evli kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. 2019 yılında evli kadınların %42,6'sı kronik bir hastalığa sahipken, boşanmış kadınlarda bu oran %50 olarak kaydedilmiştir. Bu durum, boşanmış kadınların sağlık açısından daha dezavantajlı bir konumda olabileceğini göstermektedir.

2020 yılı verilerine bakıldığında, evli kadınlarda kronik hastalık oranının %39,5'e gerilediği görülmektedir. Aynı dönemde, boşanmış kadınlarda bu oran %47,5 olup, önceki yıla göre hafif bir düşüş yaşansa da evli kadınlara kıyasla hala daha yüksek seviyede olduğu dikkati çekmektedir. 2021 yılında ise evli kadınlarda kronik hastalık oranı %40,4'e yükselirken, boşanmış kadınlarda ise %48,2 olarak tespit edilmiştir. Bu artış, boşanmış kadınların kronik hastalıklarla mücadele etme oranının, yıllar içinde evli kadınlara kıyasla daha fazla dalgalanma gösterdiğini ortaya koymaktadır.

2022 yılı verileri, 2020 yılına benzer bir dağılım sergilemektedir. Evli kadınlarda kronik hastalık oranı %39,5 olarak sabit kalırken, boşanmış kadınlarda ise %47,5 oranında seyretmiştir. Ancak 2023 yılında evli kadınların kronik hastalık oranı %43,0'a

yükselmiş, boşanmış kadınlarda ise %49,2'ye ulaşmıştır. Bu artış, evli ve boşanmış kadınların yaşlanmaya bağlı olarak daha fazla kronik hastalıklara sahip olabileceğini göstermektedir. Ancak boşanmış kadınlardaki kronik hastalık oranlarının sürekli olarak evli kadınlardan daha yüksek olması, sosyal, ekonomik ve psikolojik faktörlerin sağlık üzerindeki etkisini düşündürmektedir.

Evli kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin daha düzenli olması, eş desteği nedeniyle daha sağlıklı yaşam alışkanlıklarına sahip olmaları gibi faktörler, kronik hastalıkların daha düşük oranlarda görülmesine katkıda bulunabilir. Buna karşılık, boşanmış kadınlar genellikle ekonomik zorluklar, sosyal izolasyon ve psikolojik stres gibi sağlık üzerinde olumsuz etkileri olabilecek faktörlerle daha fazla karşı karşıya kalmaktadır.

Sonuç olarak, evli kadınlara kıyasla boşanmış kadınların daha yüksek kronik hastalık oranlarına sahip olduğu ve bu farkın yıllar içinde büyük ölçüde sabit kaldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, boşanmış kadınların sağlık politikaları açısından özel bir grupta değerlendirilmesi gerektiğini ve kronik hastalıkları önleyici sağlık hizmetlerine erişimlerinin artırılmasının önemini ortaya koymaktadır. Devlet destekli sağlık hizmetleri ve psikososyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi, boşanmış kadınların sağlık durumlarının iyileştirilmesi açısından faydalı olabilir.

3.5.3. Fiziksel/ Ruhsal Kısıtlama

Fiziksel ve ruhsal sağlık, bireylerin yaşam kalitesini ve günlük faaliyetlerini sürdürme kapasitelerini doğrudan etkileyen temel faktörlerdir. Kadınların son altı ay içinde yaşadıkları fiziksel ya da ruhsal kısıtlamalar, hem bireysel sağlık durumlarını hem de bu durumun evlilik ilişkileri üzerindeki etkilerini anlamada önemli bir göstergedir. Bu bölümde, evli ve boşanmış kadınların son altı aydır herhangi bir fiziksel ya da ruhsal hastalık nedeniyle günlük aktivitelerinde kısıtlama yaşayıp yaşamadıkları "evet, çok sınırladı", "evet, sınırladı" ve "hayır, sınırlamadı" seçenekleriyle değerlendirilmiştir.

Fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları, kadınların yaşamlarında önemli değişimlere yol açabilir; bu da evliliklerini sürdürme ya da sonlandırma kararlarını etkileyebilecek faktörlerden biridir. Kısıtlamalar, bireylerin evliliklerinde yaşadıkları deneyimlere ve

boşanma süreçlerine dair önemli ipuçları verebilir. Bu analiz, evli ve boşanmış kadınların yaşadığı sağlık durumları ile kısıtlanmalarının boşanma deneyimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 8. Medeni Durma Göre Kadınların Son 6 ay İçerisinde Fiziksel ve Ruhsal Kısıtlanma Durumu

YIL	Medeni Durum	Kısıtlanma Durumu	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli Kadın	Evet, çok sınırladı Evet, sınırladı Hayır, sınırlamadı	1593356 4277847 13971741	8,0 21,6 70,4
	Boşanmış Kadın	Evet, çok sınırladı Evet, sınırladı Hayır, sınırlamadı	99680 290232 792174	8,4 24,6 67,0
2020	Evli Kadın	Evet, çok sınırladı Evet, sınırladı Hayır, sınırlamadı	1229268 3982743 14725786	6,2 20,0 73,9
	Boşanmış Kadın	Evet, çok sınırladı Evet, sınırladı Hayır, sınırlamadı	113251 308810 859322	8,8 24,1 67,1
2021	Evli Kadın	Evet, çok sınırladı Evet, sınırladı Hayır, sınırlamadı	14677112 4076178 14464123	7,3 20,4 72,3
	Boşanmış Kadın	Evet, çok sınırladı Evet, sınırladı Hayır, sınırlamadı	119670 317562 912211	8,9 23,5 67,6
2022	Evli Kadın	Evet, çok sınırladı Evet, sınırladı Hayır, sınırlamadı	1229268 3982743 14725786	6,2 20,0 73,9
	Boşanmış Kadın	Evet, çok sınırladı Evet, sınırladı Hayır, sınırlamadı	113251 308810 859322	8,8 24,1 67,1
2023	Evli Kadın	Evet, çok sınırladı Evet, sınırladı Hayır, sınırlamadı	1020123 4967906 14399789	5,0 24,4 70,6
	Boşanmış Kadın	Evet, çok sınırladı Evet, sınırladı Hayır, sınırlamadı	73986 437135 965164	5,0 29,6 65,4

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

2019 yılında evli kadınların %70,4'ü herhangi bir kısıtlanma yaşamadığını belirtirken, boşanmış kadınlarda bu oran %67 olarak kaydedilmiştir. Boşanmış kadınlarda “çok sınırladı” yanıtı %8,4 iken, evli kadınlarda bu oran %8,0'dır. Bu fark, boşanmış kadınların sağlık sorunlarına daha açık olduklarını göstermektedir.

2020 yılında benzer eğilim sürmüştür. Evli kadınların %73,9'u kısıtlanma yaşamadığını belirtirken, boşanmış kadınlarda bu oran %67,1'de kalmıştır. “Çok

sınırladı” seçeneği boşanmış kadınlarda %8,8 ile evli kadınlara (%6,2) kıyasla daha yüksektir.

2021 yılına gelindiğinde, evli kadınların kısıtlanma yaşamayan oranı %72,3 iken, boşanmış kadınlarda bu oran %67,6 olmuştur. “Çok sınırladı” oranı boşanmış kadınlarda %8,9, evli kadınlarda ise %7,3 olarak kaydedilmiştir.

2022 verileri, 2020 yılına benzer sonuçlar göstermektedir. Evli kadınların %73,9’u günlük faaliyetlerinde kısıtlanma yaşamazken, boşanmış kadınlarda bu oran yine %67,1 olarak kalmıştır. “Çok sınırladı” oranları evli kadınlarda %6,2, boşanmış kadınlarda %8,8’dir.

2023 yılında evli kadınlarda “çok sınırladı” yanıtı %5,0’a düşmüş, boşanmış kadınlarda ise aynı oranda sabit kalmıştır. Ancak “sınırladı” yanıtı boşanmış kadınlarda %29,6’ya yükselmiş, evli kadınlarda ise %24,4 olarak gerçekleşmiştir.

Bu veriler, boşanmış kadınların yıllar içerisinde daha yüksek oranlarda sağlıklı ilişkili kısıtlanmalar yaşadığını göstermektedir.

3.6.Kadınların Konut Refahına İlişkin Göstergeler

Kadınların yaşam kalitesi ve sosyal refah düzeyi üzerinde konut koşulları önemli bir belirleyici unsur olarak kabul edilmektedir. Konut refahı, yalnızca fiziksel bir barınma ihtiyacını karşılamaktan öte, bireylerin güvenlik, sağlık ve sosyal çevre açısından yaşamlarını sürdürebilecekleri uygun bir ortamı ifade etmektedir (Türe, 2019). Bu bağlamda, kadınların medeni durumlarının, özellikle evli ya da boşanmış olmalarının, konut refahı üzerindeki etkileri dikkatle incelenmektedir.

Boşanma süreci sonrasında kadınların konut edinimi, konutun mülkiyet durumu ve yaşanılan çevrede karşılaşılan risk faktörleri gibi birçok konuda dezavantaj yaşadığı bilinmektedir. Özellikle boşanmış kadınlar için ekonomik koşullardaki değişim, konut standartlarında da farklılaşmalara yol açabilmektedir. Bu kapsamda yapılan değerlendirmelerde, evli ve boşanmış kadınlar arasında konut sahipliği, kira durumu, konutun fiziksel koşulları ve yaşanılan çevrenin güvenlik düzeyi gibi konularda anlamlı farklılıkların ortaya çıkabildiği görülmektedir.

Bu başlık altında, kadınların medeni durumlarına göre konut mülkiyet yapıları, konut koşulları ve yaşadıkları çevrede suç veya şiddet gibi risk faktörleri ile karşılaşma durumları analiz edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda, boşanmanın kadınların konut refahı üzerinde nasıl etkiler yarattığı detaylı biçimde ortaya konulmuş ve evli kadınlar ile boşanmış kadınlar arasındaki farklılıklar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bulgular, boşanmanın kadınların yaşam alanlarına dair refah düzeyinde belirli olumsuzluklara yol açtığını göstermekte olup, bu durumun sosyal destek mekanizmalarının önemini bir kez daha ortaya koyduğu değerlendirilmiştir.

3.6.1. Mülkiyet şekli

Konut mülkiyeti, bireylerin ekonomik bağımsızlıkları ve yaşam kaliteleri üzerinde doğrudan etkili olan önemli bir sosyoekonomik göstergedir. Kadınların konut üzerindeki mülkiyet durumları, boşanma sonrası yaşamlarında maddi güvenliklerini sürdürme kapasitesini büyük ölçüde belirlemektedir. Bu doğrultuda, kadınların medeni durumlarına göre konut mülkiyet şekillerinin nasıl farklılaştığı analiz edilmiştir.

Çalışmada, kadınların mülkiyet durumu dört ana kategori altında incelenmiştir: ev sahibi olanlar, kiracı olarak yaşayanlar, lojmanda ikamet edenler ve ev sahibi olmayıp kira ödemeyenler. Veriler, evli ve boşanmış kadınlar arasında mülkiyet yapılarında belirgin farklar olduğunu ortaya koymaktadır. Ev sahibi olma oranları, evli kadınlar arasında daha yüksekken, boşanmış kadınlar arasında kiracı olarak yaşayanların oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca boşanmış kadınların, kira ödeme yükümlülüğü bulunmaksızın bir konutta yaşayanlar kategorisinde de anlamlı bir orana sahip oldukları dikkat çekmektedir.

Bu bulgular, boşanmanın kadınların konut üzerindeki ekonomik bağımsızlıklarını zayıflatabildiğini, ev sahibi olma oranında azalmaya ve kira ödeme zorunluluğunda artışa neden olabildiğini göstermektedir.

Tablo 9. Medeni Duruma Göre Kadınların Mülkiyet Şekli

YIL	Medeni Durum	Mülkiyet Şekli	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli Kadın	ev sahibi	12000402	60,5
		kiracı	4883066	24,6
		lojman	266449	1,3
		ev sahibi değil ama kira ödemiyor	2693028	13,6
	Boşanmış Kadın	ev sahibi	569918	48,2
		kiracı	445709	37,7
		lojman	9115	0,8
		ev sahibi değil ama kira ödemiyor	157344	13,3
2020	Evli Kadın	ev sahibi	11921668	59,8
		kiracı	4990116	25,0
		lojman	264016	1,3
		ev sahibi değil ama kira ödemiyor	2761997	13,9
	Boşanmış Kadın	ev sahibi	576286	45,0
		kiracı	534857	41,7
		lojman	2364	0,2
		ev sahibi değil ama kira ödemiyor	167875	13,1
2021	Evli Kadın	ev sahibi	11966131	59,8
		kiracı	5068377	25,3
		lojman	242612	1,2
		ev sahibi değil ama kira ödemiyor	2730892	13,6
	Boşanmış Kadın	ev sahibi	579535	42,9
		kiracı	597243	44,3
		lojman	4182	0,3
		ev sahibi değil ama kira ödemiyor	168483	12,5
2022	Evli Kadın	ev sahibi	11921668	59,8
		kiracı	4990116	25,0
		lojman	264016	1,3
		ev sahibi değil ama kira ödemiyor	2761997	13,9
	Boşanmış Kadın	ev sahibi	576286	45,0
		kiracı	534857	41,7
		lojman	2364	0,2
		ev sahibi değil ama kira ödemiyor	167875	13,1
2023	Evli Kadın	ev sahibi	11970197	58,7
		kiracı	5343747	26,2
		lojman	190442	0,9
		ev sahibi değil ama kira ödemiyor	2883432	14,1
	Boşanmış Kadın	ev sahibi	638484	43,2
		kiracı	656941	44,5
		lojman	3457	0,2
		ev sahibi değil ama kira ödemiyor	177402	12,0

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Evli ve boşanmış kadınların mülkiyet durumları, ekonomik güvence ve yaşam koşulları üzerinde önemli göstergelerden biridir. 2019-2023 yılları arasında evli kadınların büyük bir kısmı ev sahibi iken, boşanmış kadınlar arasında kiracılık oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu fark, ekonomik istikrar ve sahip olunan sosyal destek mekanizmalarının evli bireyler lehine daha güçlü olduğunu göstermektedir.

2019 yılında evli kadınların %60,5'i ev sahibi iken, %24,6'sı kiracı olarak yaşamaktaydı. Aynı dönemde boşanmış kadınların yalnızca %48,2'si ev sahibi olabilmış, %37,7'si kiracı konumunda bulunmuştur. Bu durum, boşanmış kadınların mülk edinme konusunda evli kadınlara kıyasla daha fazla zorluk yaşadıklarını göstermektedir.

2020 ve 2021 yıllarında evli kadınlar arasındaki ev sahipliği oranı %59,8 seviyelerinde sabit kalmış, kiracı oranında ise küçük bir oranda artış görülmüştür. Aynı dönemde boşanmış kadınların ev sahibi olma oranında düşüş yaşanmış ve 2021 itibarıyla %42,9, kiracı oranı ise %44,3'e yükselmiştir. Bu durum, boşanmış kadınların ekonomik olarak ev sahibi olma konusundaki dezavantajlı konumunu devam ettirdiğini göstermektedir.

2022 yılında evli kadınlarda ev sahipliği oranı %59,8 ile sabit kalmıştır. Ancak boşanmış kadınlarda ev sahipliği oranı %45,0 iken kiracı oranı %41,7 olmuştur. 2023 verileri incelendiğinde evli kadınlarda ev sahipliği oranının %58,7'ye gerilediği, kiracı oranının ise %26,2'ye yükseldiği görülmektedir. Boşanmış kadınların ev sahibi olma oranı %43,2'ye gerilerken, kiracılık oranı %44,5 ile önceki yıllara göre artış göstermiştir.

Genel olarak, evli kadınların ev sahibi olma oranının boşanmış kadınlara göre daha yüksek olduğu ve bu durumun zaman içinde de devam ettiği gözlemlenmiştir. Boşanmış kadınların daha yüksek oranda kiracı olmaları, mali yüklerin eşsiz yaşamda daha fazla hissedildiğini ve ekonomik koşulların dezavantajlı bir şekilde değiştiğini göstermektedir. Ayrıca, boşanmış kadınlar arasında kira ödemedi barınan konut oranının belirli bir seviyede sabit kalması, aile veya sosyal destek mekanizmalarının önemini ortaya koymaktadır. Bu durum, ekonomik bağımsızlığı sağlama noktasında boşanmış kadınların ek destek mekanizmalarına ihtiyacının devam ettiğini göstermektedir.

3.6.2. Konut Refahı

Konutun fiziksel yapısal durumu, bireylerin yaşam kalitesi ve sağlığı üzerinde doğrudan etkili olan önemli bir unsurdur. Barınma koşullarının yetersiz olması, bireylerin hem fiziksel hem de psikososyal refahını olumsuz yönde etkileyebilmektedir

(Tosun, 2025). özellikle kadınlar açısından boşanma sonrası dönemde daha belirgin hale gelebilmektedir. Bu çalışma kapsamında, kadınların yaşadıkları konutlarda çeşitli yapısal sorunlarla karşılaşmış ve karşılaşmadıkları değerlendirilmiştir.

Analizlerde, konutlarda çatıdan su sızması, duvarların nemli veya rutubetli olması gibi fiziksel problemler varlığı "Evet" ya da "Hayır" şeklinde yanıtlanmıştır. Bu sorular üzerinden evli ve boşanmış kadınların yaşadıkları konutların refah düzeyleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Elde edilen veriler, boşanmış kadınların, evli kadınlara göre daha fazla yapısal sorun içeren konutlarda yaşama eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular, boşanma sonrası kadınların yalnızca ekonomik olarak değil, yaşam koşulları açısından da belirli zorluklarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Konutun fiziksel kalitesinde yaşanan düşüş, kadınların genel yaşam memnuniyetlerini ve sağlık durumlarını olumsuz etkileyebilecek bir risk faktörü olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle, boşanmış kadınların barınma koşullarının iyileştirilmesi, sosyal politika alanında üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 10. Medeni Duruma Göre Kadınların Konut Refahı Durumu

YIL	Medeni Durum	Konut Refahı	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli Kadın	Evet	6887018	34,7
		Hayır	12955926	65,3
	Boşanmış Kadın	Evet	442684	37,4
		Hayır	739402	62,6
2020	Evli Kadın	Evet	6473187	32,5
		Hayır	13464610	67,5
	Boşanmış Kadın	Evet	464416	36,2
		Hayır	816967	63,8
2021	Evli Kadın	Evet	6329665	31,6
		Hayır	13678347	68,4
	Boşanmış Kadın	Evet	437367	32,4
		Hayır	912075	67,6
2022	Evli Kadın	Evet	6473187	32,5
		Hayır	13464610	67,5
	Boşanmış Kadın	Evet	464416	36,2
		Hayır	816967	63,8
2023	Evli Kadın	Evet	6154398	30,2
		Hayır	14233420	69,8
	Boşanmış Kadın	Evet	437667	29,6
		Hayır	912075	70,4

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Konut refahı, bireylerin yaşam kalitesini etkileyen önemli unsurlardan biridir. Bu bağlamda, konutlarda karşılaşılan fiziksel sorunlar, bireylerin sosyal ve ekonomik refahı üzerinde belirleyici olabilir.

2019 yılında evli kadınların %34,7'si konutlarında çatı sızıntısı, nemli duvarlar veya olumsuz ev koşulları yaşadığını belirtirken, bu oran boşanmış kadınlar arasında %37,4 olarak gerçekleşmiştir. Boşanmış kadınların konut refahı sorununu daha fazla yaşaması, ekonomik zorlukların ve konut kalitesinin düşük olmasının bir göstergesi olabilir.

2020 yılında evli kadınlarda olumsuz konut refahı oranı %32,5'e gerilerken, boşanmış kadınlarda %36,2 olarak kaydedilmiştir. 2021'de ise evli kadınlarda bu oran %31,6'ya düşerken, boşanmış kadınlarda %32,4'e inmiştir. Bu veriler, genel olarak çatısı sızdıran, nemli duvar veya çürümüş pencereler gibi olumsuz konut refahı yaşayan kadınların oranında azalma olduğunu gösterse de, boşanmış kadınların bu sorunu yaşamaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.

2022 yılında olumsuz konut refahı durumu yaşayan evli kadınların oranı %32,5 olarak sabit kalırken, boşanmış kadınlarda %36,2 olarak tespit edilmiştir. 2023 yılı itibariyle ise evli kadınlarda bu oran %30,2'ye, boşanmış kadınlarda ise %29,6'ya düşmüştür. 2023 yılına gelindiğinde boşanmış kadınların konut kalitesinde görece bir iyileşme yaşandığı ve konut refahı oranlarının evli kadınlarla benzer seviyelere indiği gözlemlenmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, boşanmış kadınların evli kadınlara kıyasla daha kötü konut koşullarında yaşama olasılığı daha yüksek olmakla birlikte, 2023 yılında bu farkın azaldığı görülmektedir. Ancak yine de ekonomik faktörlerin ve konut sahipliği durumunun, kadınların yaşadığı konut problemlerini etkileyen en önemli unsurlardan biri olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, özellikle boşanmış kadınların daha iyi yaşam koşullarına erişebilmesi için destekleyici politikalar ve sosyal yardımların önemi devam etmektedir.

3.6.3. Oturulan Çevrede Suç ve Şiddet

Konut, bireylerin yaşam alanı olmasının ötesinde, güvenlik, rahatlık ve sosyal statü gibi pek çok faktörü içinde barındıran bir yaşam birimidir. Kadınların konut refahı,

sadece fiziksel yaşam alanlarının kalitesi ile değil, aynı zamanda bu alanların güvenliği, çevresel koşullar ve mülkiyet haklarıyla da doğrudan ilişkilidir. Konut refahı, kadınların hem ruhsal hem de fiziksel iyilik halleri üzerinde etkili olup, yaşam kalitesinin temel belirleyicilerindendir (Tosun, 2025). Bu bölümde, evli ve boşanmış kadınların konutlarına ilişkin çeşitli göstergeler analiz edilecektir. Mülkiyet durumu, konutun refah düzeyi ve yaşadıkları çevredeki suç ve şiddet olaylarına dair deneyimler, kadınların evlilik durumlarına göre nasıl farklılaştığına dair değerli bilgiler sunmaktadır.

Kadınların konut refahı, ekonomik durumları, toplumsal güvenlik algıları ve sosyal ilişkilerinin bir yansımasıdır. Konut sahibi olma durumu, kadınların bağımsızlıklarını simgeleyebilirken, oturdukları çevredeki güvenlik durumları da, özellikle boşanmış kadınlar için daha hassas bir mesele haline gelebilmektedir. Bu analiz, kadınların yaşadıkları çevreyi ve konut koşullarını ele alarak, evlilik ve boşanma süreçlerinde bu faktörlerin nasıl rol oynadığını inceleyecektir.

Tablo 11. Medeni Duruma Göre Kadınların Oturulan Çevrede Suç ve Şiddet olaylarıyla Karşılaşma Oranları

YIL	Medeni Durum	Oturulan çevrede Suç ve Şiddet	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli Kadın	Evet Hayır	2065711 17777233	10,4 89,6
	Boşanmış Kadın	Evet Hayır	168439 1013647	14,2 85,8
2020	Evli Kadın	Evet Hayır	1875461 18062337	9,4 90,6
	Boşanmış Kadın	Evet Hayır	158544 1122838	12,4 87,6
2021	Evli Kadın	Evet Hayır	1944126 18063886	9,7 90,3
	Boşanmış Kadın	Evet Hayır	140329 1209114	10,4 89,6
2022	Evli Kadın	Evet Hayır	1875461 18062337	9,4 90,6
	Boşanmış Kadın	Evet Hayır	304179 977204	23,7 76,3
2023	Evli Kadın	Evet Hayır	2110790 18277028	10,4 89,6
	Boşanmış Kadın	Evet Hayır	143729 1332556	9,7 90,3

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Evli ve boşanmış kadınların oturdukları çevrede suç ve şiddetle karşılaşma oranlarında dikkat çekici farklar bulunmaktadır. 2019 yılında evli kadınların yalnızca

%10,4'ü oturdukları çevrede suç ve şiddet olduğunu belirtirken, boşanmış kadınlarda bu oran %14,2 olarak kaydedilmiştir. Bu fark, boşanmış kadınların daha güvensiz mahallelerde yaşama olasılığının daha yüksek olduğunu ve konut tercihlerinde sosyoekonomik koşulların etkili olabileceğini düşündürmektedir.

2020 yılı verileri de benzer bir eğilimi sürdürmektedir. Evli kadınların %9,4'ü çevrelerinde suç ve şiddet olduğunu belirtirken, boşanmış kadınlar arasında bu oran %12,4'tür. Bu durum, boşanmış kadınların yaşadıkları çevrelerin güvenliği konusunda daha fazla olumsuzluk yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Evli kadınların %90,6'sı yaşadıkları çevreyi güvenli bulurken, boşanmış kadınlarda bu oran %87,6'da kalmıştır. Bu oranlar, boşanmış kadınların konut refahı açısından daha dezavantajlı konumda olduklarını göstermektedir.

2021 yılında evli kadınların %9,7'si oturdukları çevrede suç ve şiddet olaylarının olduğunu belirtmiştir. Aynı yıl boşanmış kadınlarda bu oran %10,4 olarak gerçekleşmiştir. Önceki yıla göre boşanmış kadınların maruz kaldıkları suç ve şiddet oranında bir düşüş gözlemlense de, bu grubun hâlâ evli kadınlara kıyasla daha yüksek risk altında olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, boşanmış kadınların yaşam alanlarında güvenlik algısının halen zayıf olduğu söylenebilir.

2022 yılında ise boşanmış kadınların çevrelerinde suç ve şiddetle karşılaşma oranında dikkat çekici bir artış yaşanmıştır. Boşanmış kadınların %23,7'si yaşadıkları çevrede suç ve şiddet olduğunu ifade ederken, evli kadınlarda bu oran yalnızca %9,4'tür. Bu büyük fark, boşanmış kadınların konut refahı açısından ciddi bir dezavantaj yaşadığını göstermektedir. Bu durum, düşük gelir, sosyal destek eksikliği ya da uygun konutlara erişimde yaşanan zorlukların bir sonucu olabilir.

2023 yılı verilerine göre ise boşanmış kadınların suç ve şiddetle karşılaşma oranı %9,7'ye gerilemiştir. Bu oran, evli kadınların %10,4'lük oranının altındadır ve önceki yıla göre önemli bir iyileşmeye işaret etmektedir. Bu veriler doğrultusunda boşanmış kadınların yaşadıkları çevrelerin güvenliği konusunda olumlu bir gelişme söz konusu olabilir. Bu düşüşün nedeni kamu politikalarındaki iyileştirmeler, sosyal yardımlar ya da bireysel konut tercihlerindeki değişimler olabilir.

3.7. Kadınların Yoksulluk Oranlarına Dair Göstergeler

Yoksulluk, bir veya birden fazla bireyin belirli bir gelir seviyesi altında kalarak temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek ekonomik kaynaklardan yoksun olmaları durumu olarak tanımlanmakta (Lipton ve Ravallion, 1995) ve toplumların sosyoekonomik yapıları üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır. Özellikle boşanmış kadınlar açısından değerlendirildiğinde, yoksulluk riski daha belirgin hale gelmekte ve ekonomik kırılganlığı artıran temel faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Mortelmans (2020) çalışmasında boşanmanın erkeklere kıyasla kadınlar üzerinde daha fazla etkisi olduğu, boşanma ile birlikte ekonomik krizlerin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Yani boşanma süreci, kadınların gelir seviyelerinde belirgin kayıplara neden olmakta ve bu durum, onların ekonomik bağımsızlıklarını sürdürebilmelerini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda nafaka, boşanmış kadınların gelir kayıplarını telafi etmek ve ekonomik istikrarlarını koruyabilmek adına önemli bir hukuki ve ekonomik destek mekanizması olarak değerlendirilmektedir. Nafaka sözlük anlamı olarak yoksulluk durumu içerisinde bulunan bireylere verilen maddi kaynak olarak tanımlanmakla beraber, diğer bir tanımla evlilik birliği sona erdiğinde maddi durumu iyi olan eşin diğer eşi ile çocukların ihtiyaçlarının karşılanması eşi ve çocuklarına ödediği para olarak da ifade edilebilmektedir (Özyazgan, 2019). Nafaka bireylerin yoksulluk oranını düşürmek amacıyla verilen maddi kaynak olarak tanımlanmakla beraber nafakanın yoksulluk üzerindeki etkisinin belirli ölçüde sınırlı kaldığı ve uzun vadeli ekonomik sürdürülebilirliği tam anlamıyla sağlayamadığı görülmektedir. Türk medeni kanununa göre Nafaka kavramının tanımına bakıldığında ise 3 çeşit nafaka olduğu görülmektedir. Bunlar; “Yardım Nafakası”, “İştirak Nafakası”, “Yoksulluk Nafakası” olmak üzere belirlenmiştir. Türk Medeni kanununa göre evlilik öncesi eşlerin birbirlerine karşı bakım ve yardım sorumluluğu olduğu gibi boşanma sonrasında da bu durum devam etmektedir ve diğer eşi göre daha az kusurlu sayılan eş, diğer eşten nafaka talebinde bulunabilmektedir (Dursun, 2024). Bu doğrultuda bu çalışmada, nafakanın boşanmış kadınların yoksulluk oranları üzerindeki etkisini belirleyebilmek amacıyla kapsamlı bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Analiz kapsamında, boşanmış kadınların yoksulluk durumları iki farklı yöntemle değerlendirilmiştir. İlk olarak, nafaka gelirini içeren toplam kişi başı gelir üzerinden

hesaplanan yoksulluk oranları analiz edilmiştir. Ardından, nafaka gelirinin toplam kişi başı gelirden çıkarılması suretiyle yeni bir yoksulluk tespiti yapılmış ve nafakanın ekonomik refah üzerindeki etkisi karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur. Bu yöntem sayesinde, nafakanın kadınların yoksulluk seviyelerini ne ölçüde değiştirdiği somut verilerle değerlendirilmiştir.

3.7.1. Yoksulluk

Kadınların ekonomik durumu, özellikle boşanma süreçlerinde büyük bir öneme sahiptir. Yoksulluk, sadece maddi zorluklar ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyal dışlanma, psikolojik baskılar ve yaşam kalitesinin düşmesi gibi pek çok olumsuz etkiye yol açabilmektedir. Boşanma sonrasında kadınların karşılaştıkları yoksulluk durumu, onları hem bireysel hem de toplumsal anlamda zorlarken, aynı zamanda nafaka gibi ekonomik desteklerin varlığı ya da yokluğu, bu sürecin seyrini doğrudan etkilemektedir.

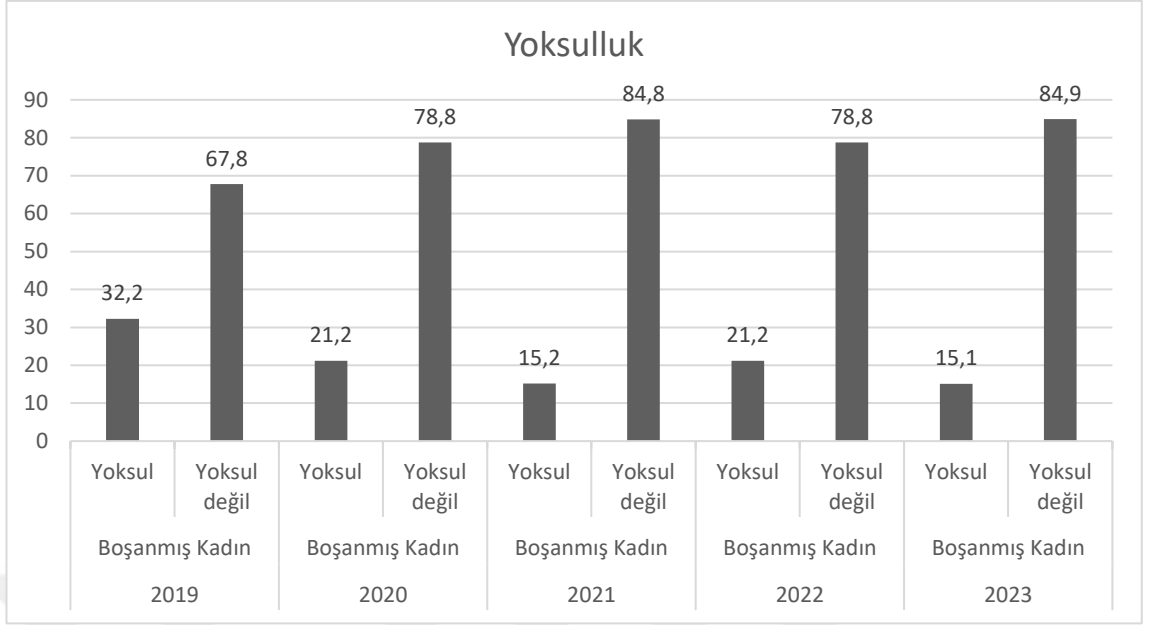
Bu başlık altında, nafaka alan kadınların yoksulluk durumları incelenmiştir. Nafaka, boşanmış kadınlar için önemli bir maddi destek kaynağı olmakla birlikte, bu desteğin yoksulluk üzerindeki etkileri oldukça farklılık gösterebilmektedir. Yoksulluk, kadınların yaşamlarını sürdürebilme kapasiteleri, çocuklarının bakım ve eğitimi gibi temel ihtiyaçları açısından önemli bir gösterge sunar. Bu analizde, nafaka alan kadınların yoksulluk durumları ele alınarak, bu desteğin kadınların yaşamlarını nasıl şekillendirdiği tartışılacaktır.

Tablo 12. Medeni Duruma Göre Nafaka Alan Kadınların Yoksulluk Oranları

YIL	Medeni Durum	Yoksulluk oranı	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Boşanmış Kadın	Yoksul	114831	32,2
		Yoksul değil	561022	67,8
2020	Boşanmış Kadın	Yoksul	146486	21,2
		Yoksul değil	545944	78,8
2021	Boşanmış Kadın	Yoksul	115580	15,2
		Yoksul değil	646266	84,8
2022	Boşanmış Kadın	Yoksul	146486	21,2
		Yoksul değil	545944	78,8
2023	Boşanmış Kadın	Yoksul	223162	15,1
		Yoksul değil	1253123	84,9

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Bu verilere istinaden boşanmış kadınların yoksulluk oranlarına dair ilgili grafik aşağıda yer almaktadır.

Şekil 6. Nafaka alan kadınların yoksulluk oranları (Kaynak: TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Boşanma sonrası ekonomik koşullar, kadınların finansal bağımsızlıklarını sürdürme düzeylerini önemli ölçüde etkilemektedir. Nafaka, boşanmış kadınların gelir kayıplarını telafi etme ve ekonomik istikrarlarını koruma amacı taşıyan bir mekanizma olmakla birlikte, yoksulluk riskini tamamen ortadan kaldırmadığı gözlemlenmektedir. Yıllara göre değişen yoksulluk oranları, nafakanın ekonomik güvence sağlamadaki etkisini değerlendirme açısından önemli veriler sunmaktadır.

2019 yılında nafaka alan boşanmış kadınların %32,2'sinin yoksulluk sınırının altında olduğu görülmektedir. Bu oran, 2020 yılında %21,2'ye gerileyerek belirgin bir iyileşme göstermiştir. Yoksulluk oranındaki bu düşüş, nafaka sisteminin ekonomik istikrar sağlamadaki etkisini ortaya koymaktadır. 2021 yılına gelindiğinde ise yoksulluk oranı %15,2'ye düşerek son yıllardaki en düşük seviyeye ulaşmıştır. Bu durum, nafakanın ekonomik koşulları görece iyileştirdiğini ve kadınların finansal bağımsızlıklarını belirli ölçüde desteklediğini göstermektedir.

Ancak 2022 yılı itibarıyla yoksulluk oranı tekrar %21,2'ye yükselmiştir. Bu artış, ekonomik dalgalanmalar, enflasyon karşısında nafaka miktarlarının yetersiz kalması ve nafaka ödemelerinde yaşanan düzensizlikler gibi faktörlerden kaynaklanabildiği düşünülmektedir. 2023 yılına gelindiğinde ise yoksulluk oranı

yeniden düşerek %15,1 seviyesine gerilemiştir. Bu durum, nafakanın belirli bir ölçüde ekonomik güvence sağladığını ancak kadınların uzun vadeli finansal sürdürülebilirliğini tam anlamıyla güvence altına almadığını göstermektedir.

Yıllara göre değişen bu oranlar, nafaka sisteminin yoksullukla mücadelede sınırlı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Nafaka, kadınların gelir seviyelerini belirli bir düzeyde desteklemekle birlikte, uzun vadede ekonomik bağımsızlıklarını sürdürebilmeleri için yeterli değildir. Bu nedenle, boşanmış kadınların iş gücü piyasasına erişimlerini artırmaya yönelik istihdam politikalarının geliştirilmesi, ekonomik bağımsızlıklarını sağlamada kritik bir rol oynayacaktır.

3.7.2. Nafakasız Yoksulluk

Boşanmış kadınlar için nafaka, ekonomik bağımsızlıklarının sağlanmasında önemli bir rol oynarken, bu desteğin yokluğu, yoksulluk düzeylerinin artmasına yol açabilmektedir. Nafaka almayan kadınlar, boşanma sonrasında maddi zorluklarla karşılaşmakta ve bu durum, onların yaşam standartlarını ciddi şekilde etkileyebilmektedir. Nafakasız kalan kadınlar, özellikle çocuk bakımı ve ev geçindirme gibi sorumluluklarla daha da zor bir duruma düşebilir, bu da hem psikolojik hem de sosyal açıdan onları daha kırılgan bir konuma getirebilir.

Bu başlık altında, nafaka almayan kadınların yoksulluk durumları analiz edilecektir. Nafakanın yokluğu, kadınların hayatlarını sürdürebilme yetilerini ve genel refahlarını nasıl etkilediğini anlamak, boşanmış kadınların karşılaştıkları maddi zorlukları daha iyi bir şekilde değerlendirmeyi mümkün kılacaktır. Yapılacak analiz, nafaka desteği olmayan kadınların yoksulluk seviyelerinin, onların yaşam kaliteleri üzerindeki etkilerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Tablo 13. Medeni Durma Göre Nafaka Almayan Kadınların Yoksulluk Oranları

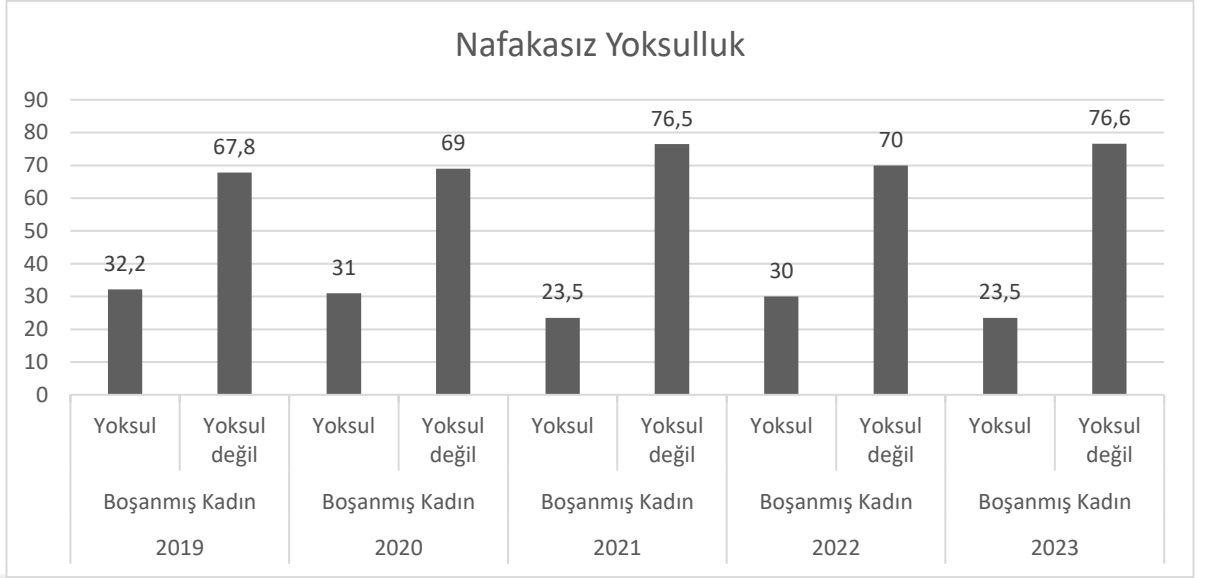
YIL	Medeni Durum	Nafakasız Yoksulluk Oranı	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Boşanmış Kadın	Yoksul Yoksul değil	217318 458535	32,2 67,8
2020	Boşanmış Kadın	Yoksul Yoksul değil	214391 478039	31,0 69,0
2021	Boşanmış Kadın	Yoksul Yoksul değil	178736 583110	23,5 76,5
2022	Boşanmış Kadın	Yoksul Yoksul değil	207963 484466	30,0 70,0
2023	Boşanmış Kadın	Yoksul Yoksul değil	50161 163331	23,5 76,6

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Nafaka almayan boşanmış kadınların yoksulluk oranları incelendiğinde ise nafaka alan kadınlara kıyasla daha yüksek bir yoksulluk riski ile karşı karşıya oldukları görülmektedir. 2019 yılında nafakasız yoksulluk oranı %32,2 olarak hesaplanmış ve bu oran 2020’de %31,0 seviyesine düşmüştür. 2021 yılına gelindiğinde ise nafaka almayan kadınların yoksulluk oranı %23,5’e gerilemiştir. Ancak 2022 yılında bu oran tekrar artarak %30,0 seviyesine ulaşmış, 2023 yılında ise %23,5’e gerileyerek önceki yıllardaki dalgalanmalarla benzer bir seyir izlemiştir.

Nafaka alan ve almayan kadınlar karşılaştırıldığında, nafaka alan kadınların yoksulluk oranlarının genel olarak daha düşük olduğu görülmektedir. 2021 yılında nafaka alan kadınların yoksulluk oranı %15,2 iken, nafaka almayan kadınlarda bu oran %23,5 olarak kaydedilmiştir. Benzer şekilde 2023 yılında nafaka alan kadınların yoksulluk oranı %15,1 seviyesinde iken, nafaka almayan kadınların oranı %23,5 olarak hesaplanmıştır. Bu veriler, nafakanın ekonomik destekleyici bir unsur olduğunu ve yoksulluk riskini azaltmada önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Ancak nafaka, yoksulluğu tamamen ortadan kaldırmada tek başına yeterli olmamakta ve kadınların uzun vadeli finansal sürdürülebilirliklerini güvence altına almada yetersiz kalmaktadır.

Bu durum, boşanmış kadınların ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmek için daha geniş kapsamlı sosyal ve ekonomik politikaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle istihdam olanaklarının artırılması, kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi ve sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, nafakanın eksikliklerini tamamlayarak kadınların finansal güvenliğini sağlamada kritik bir rol oynayacaktır.

Şekil 7. Nafaka almayan kadınların yoksulluk oranları (Kaynak: TÜİK GYKA 2019-2023 veri setlerinden analiz edilerek yazar tarafından Oluşturulmuştur.)

Bu veriler, nafakanın ekonomik güvence sağlamakta belirli bir etkisi olduğunu ancak uzun vadeli finansal sürdürülebilirliği tam anlamıyla garanti edemediğini göstermektedir.

Bu durum, boşanmış kadınların ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmek için daha geniş kapsamlı sosyal ve ekonomik politikaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle istihdam olanaklarının artırılması, kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi ve sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, nafakanın eksikliklerini tamamlayarak kadınların finansal güvenliğini sağlamada kritik bir rol oynayacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yürütülen Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA) verileri kullanılarak, çalışan ve çalışmayan kadınların boşanma deneyimleri çok boyutlu bir perspektiften analiz edilmiştir. Çalışmanın temel amacı, çalışan ve çalışmayan kadınların boşanma kararı alma, boşanma süreci ve sonrasındaki eğitim, çalışma hayatı, sağlık durumu, konut refahı ve yoksulluk düzeyleri üzerindeki etkilerini karşılaştırmalı olarak incelemek, aynı zamanda boşanmanın kadınların yoksulluk durumları üzerinde etkilerini incelemektir.

Tezin ilk bölümünde, aile, kadın ve boşanma kavramları tarihsel ve kuramsal bir bağlamda ele alınmıştır. Aile, yalnızca biyolojik bağlara dayalı bir kurum değil, aynı zamanda ekonomik, kültürel ve toplumsal rollerin inşa edildiği, toplumun temel yapıtaşı olan önemli bir yapıdır. Kadın ise bu yapının hem üretken hem de yeniden üretici unsurudur. Sanayi öncesi, sanayi toplumu ve sanayi sonrası dönemde kadın ve ailenin geçirdiği dönüşüm, küreselleşmenin etkisiyle birlikte değerlendirildiğinde; kadının kamusal alandaki varlığı arttıkça aile yapısında ve evlilik biçimlerinde önemli değişimler yaşandığı görülmektedir. Boşanma ise bu küresel dönüşümün önemli sonuçlarından biri olarak değerlendirilmiştir. Kadının artan eğitim düzeyi, ekonomik bağımsızlık kazanması, toplumda söz hakkı sahibi olması ve bireyselleşme sürecine dâhil olması, boşanmayı daha görünür ve daha kolay tercih edilebilir hale getirmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise sosyal destek kavramı geniş bir çerçevede ele alınmıştır. Sosyal destek boşanmanın kadınlar üzerinde yarattığı psikososyal etkilerin hafifletilmesinde önemli bir temel tampon mekanizma olarak değerlendirilmiştir. Boşanmanın etkisini hafifleten bir unsur olmakla beraber yürütülen sosyal destek mekanizmalarının kadın refahına da etkileri değerlendirilmiştir. Bu bağlamda bir çeşit sosyal destek mekanizması olan Nafaka ve yoksulluk kavramları ise boşanma sonrası kadının ekonomik sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır. Boşanma sonrası kadınların yaşadığı sorunlar çalışmayan kadınlar için daha ağır olmaktadır. Bu noktada sosyal destek mekanizmalarının önemi devreye girmektedir. Sosyal destek, yalnızca boşanma sürecinde değil, boşanma sonrası yeniden yapılanma döneminde de kadınların yaşam kalitesini artıran koruyucu bir faktördür.

Özellikle enformel destek (aile, akraba, komşu) ve formal destek (sosyal hizmet merkezleri, psikolojik destek, devlet yardımları) bu sürecin daha az zararlarla atlatılmasını sağlayabilmektedir. Ayrıca boşanmış kadınların ekonomik güvenliklerini sağlayabilmeleri adına nafaka uygulaması önemli bir hukuki araç olarak görülmekte; ancak bu desteğin sürekliliği ve miktarının yetersizliği, yoksullukla mücadelede sınırlı kaldığını göstermektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise TÜİK GKYA verileri üzerinden 2019-2023 yıllarındaki bu 5 yıllık süreçte çalışan ve çalışmayan kadınların boşanma deneyimlerine dair değişimler çok boyutlu bir perspektiften analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, yıllar içinde kadınların evli olma oranı azalma, boşanma oranı ise artış eğilimi göstermektedir. 2019 yılında kadınların %63,9'u evli iken, bu oran 2023'te %61,8'e düşmüştür. Aynı şekilde boşanmış kadın oranı 2019'da %3,8 iken, 2023'te %4,5'e yükselmiştir. Bu durum, bireylerin evliliği sürdürme konusundaki motivasyonlarının değiştiğini, boşanmanın toplumsal algıda daha kabul edilebilir hale geldiğini ve bireysel özgürlüklerin evlilik kurumunun önüne geçmeye başladığını göstermektedir

Kadınların eğitim durumu bakımından yapılan analizler, eğitim seviyesinin artmasıyla boşanma oranlarının yükseldiğini göstermiştir. 2023 yılı verilerine göre boşanmış kadınların %5,4'ü eğitimine devam ederken, evli kadınlarda bu oran %3,4'tür. Bu fark, boşanmış kadınların eğitim yoluyla ekonomik ve sosyal konumlarını güçlendirme çabalarının bir göstergesidir. En son bitirilen okul türüne göre, 2023'te evli kadınların %35,4'ü ilkokul mezunu iken, boşanmış kadınlarda bu oran %29,1'dir. Fakülte mezunu oranı boşanmış kadınlarda %11,8 iken, evli kadınlarda %10,2'dir. Bu bulgular, eğitim düzeyinin yükselmesinin boşanma kararını kolaylaştırdığını ve boşanma sonrası refahın sürdürülebilirliğinde rol oynadığını göstermektedir. Genel olarak eğitime devam durumunu ele aldığımızda ise evli kadınların eğitime devam oranı %2,8 ile %3,6 arasında dalgalanırken, boşanmış kadınlarda bu oran %5,4 ila %6,6 arasında seyretmiş, eğitim ile bireysel güçlenme arasındaki ilişki açıkça ortaya konmuştur. Bu veriler doğrultusunda denilebilmektedir ki eğitim seviyesi arttıkça bireylerin ekonomik bağımsızlıkları güçlenmekte, toplumsal roller konusunda farkındalıkları artmakta ve evlilikten beklentileri değişmektedir. Bu bağlamda, çalışan ve yüksek eğitim düzeyine sahip kadınların, evlilik ilişkisinde eşitlik talebinin daha

fazla olduğu, bu taleplerin karşılanmaması durumunda ise boşanma kararına daha kolay yöneldikleri görölmektedir.

Çalışma hayatı göstergeleri incelendiğinde, esas işteki durum ve sosyal güvenlik kayıtlılığı önemli bulgular sunmuştur. 2019 yılında boşanmış kadınların %77,2'si ücretli, maaşlı çalışırken, bu oran evli kadınlarda %57,7'dir. Bu durum, boşanmış kadınların ekonomik bağımsızlık sağlamak için maaşlı işlere yönelme eğiliminde olduğunu sonucunu ortaya koymaktadır. Yevmiyeli çalışan kadınların oranı ise her iki grupta da düşük seviyelerde seyretse de boşanmış kadınlarda evli kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu görölmektedir. 2023 yılında boşanmış kadınların %2,4'ü işveren konumunda iken, evli kadınlarda bu oran %2,0 olarak kaydedilmiştir. Bu durum, boşanmış kadınların girişimcilik faaliyetlerine evli kadınlara kıyasla daha fazla yönelmeye çalıştığı sonucunu ortaya koymaktadır. Kendi hesabına çalışan kadınların oranı ise evli ve boşanmış kadınlar arasında nispeten benzerlik göstermektedir. 2023 yılında evli kadınların %7,4'ü kendi hesabına çalışırken, boşanmış kadınlarda bu oran %6,7 olarak belirlenmiştir. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların oranında ise yıllar içinde düşüş gözlemlenmektedir. 2019 yılında evli kadınların %26,8'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışırken, 2023 yılına gelindiğinde bu oran %20,1'e düşmüştür. Boşanmış kadınlarda ise ücretsiz aile işçisi oranı oldukça düşüktür. 2023 yılı itibarıyla sadece %1,5'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Bu durum, boşanmış kadınların bireysel ekonomik bağımsızlık sağlama eğilimlerinin daha güçlü olduğunu ve ücretsiz aile işçiliğine daha az yöneldiklerini göstermektedir. Genel olarak, boşanmış kadınların maaşlı işlere daha fazla yöneldiği, evli kadınların ise daha çok ücretsiz aile işçisi veya kendi hesabına çalışmaya eğilimli olduğu gözlemlenmektedir. Boşanmış kadınların ekonomik bağımsızlıklarını sağlamak adına daha fazla ücretli ve maaşlı işlerde yer alması, onların ekonomik anlamda daha güvenceli bir ortamda bulunma isteğini ortaya koymaktadır. Evli kadınların ise hane içi rollerine bağlı olarak daha fazla ücretsiz aile işçiliği yapması, toplumsal cinsiyet rollerinin iş hayatındaki etkisini gözler önüne sermektedir. SGK kayıtlılık oranları incelendiğinde ise 2019 yılında evli kadınların %53,4'ü SGK'ya kayıtlı iken, %46,6'sı kayıtlı değildir. Boşanmış kadınlar arasında ise SGK'ya kayıtlılık oranı %71,7 iken, kayıtlı olmayanların oranı %28,3 olarak tespit edilmiştir. Boşanmış kadınların kayıtlılık oranının daha yüksek olması, bu grubun çalışma hayatında daha aktif olduğunu ve sosyal güvenceye erişiminin görece daha

fazla olduğunu göstermektedir. 2023 yılında bu oran evli kadınlarda %61,4'e yükselirken, boşanmış kadınlarda %75,3 olarak artış göstermiştir. Boşanmış kadınlar için bu artış, ekonomik bağımsızlık kazanma eğilimlerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir

Genel sağlık durumu başlığı altında elde edilen bulgular, boşanmanın kadınların sağlık algıları üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. 2019 yılında evli kadınların %57,1'si sağlıklarını "iyi" olarak değerlendirmişken, %27,8'i sağlıklarını "orta" olarak nitelendirmiştir. 2023 yılına gelindiğinde "iyi" olarak değerlendirenlerin oranı %55,9'a gerilerken, "orta" sağlık durumu bildirenlerin oranı %33,3'e yükselmiştir. Bu durum, evli kadınların zaman içinde sağlık durumlarının belli bir oranda bozulduğunu göstermektedir. Boşanmış kadınların sağlık durumları incelendiğinde, evli kadınlara kıyasla daha yüksek oranlarda "orta" ve "kötü" sağlık durumlarına sahip oldukları görülmektedir. 2019 yılında boşanmış kadınların %32,6'sı sağlıklarını "orta" olarak değerlendirirken, %12,1'i "kötü" ve %1,5'i "çok kötü" olarak bildirmiştir. 2023 yılına gelindiğinde ise "orta" sağlık durumu oranı %39,0'a yükselmiş, "kötü" olarak değerlendirenlerin oranı %8,7'ye gerilemiş ve "çok kötü" oranı %0,9 olarak kaydedilmiştir. Bu eğilim, boşanmış kadınların sağlık durumlarının genel olarak evli kadınlara kıyasla daha olumsuz seyrettiğini ancak zaman içinde bazı iyileşmelerin yaşandığını göstermektedir.

Evli ve boşanmış kadınların sağlık durumları arasındaki farkların nedenleri çeşitli sosyal ve ekonomik etmenlere bağlıdır. Evli kadınlar genellikle daha geniş sosyal destek ağlarına sahip olup, eş desteğiyle sağlık hizmetlerine erişim konusunda avantajlı olabilirler. Buna karşılık, boşanmış kadınlar için ekonomik zorluklar, stres düzeyindeki artış ve sosyal destek sistemlerinin daha sınırlı olması gibi faktörler, sağlık durumlarını olumsuz yönde etkileyebilir. Sonuç olarak, sağlık durumlarının medeni duruma göre değişkenlik gösterdiği ve evli kadınların genel olarak daha iyi bir sağlık profiline sahip olduğu ortadadır. Ancak boşanmış kadınların sağlık durumlarında zaman içerisinde dalgalanmalar yaşanmakla birlikte, uzun vadede iyileşme eğilimleri de gözlemlenmektedir. Bununla beraber kronik hastalık varlığı ve son altı ayda fiziksel veya ruhsal bir hastalık nedeniyle günlük aktivitelerde kısıtlama yaşama oranı da boşanmış kadınlarda daha fazladır. 2019 yılında kronik hastalık durumu evli kadınlarda %42,6 oranında seyrederken, boşanmış kadınlarda bu oran %57,3'dir. 2023 yılında ise

bu oranlar evli kadınlarda %43.0 iken, boşanmış kadınlarda %50.8 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. yıllar içerisinde kronik rahatsızlık oranı evli ve boşanmış kadınlar için azalmış olmakla beraber boşanmış kadınların hastalık durumlarının evli kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucunda bir değişiklik olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, boşanmanın kadınların psikososyal sağlıkları üzerinde ciddi bir yük oluşturabileceğini, özellikle çalışmayan kadınlarda bu yükün daha ağır hissedildiğini göstermektedir. Sonuç olarak boşanmanın sağlık problemlerine yol açtığı, ve bu sağlık problemleri çalışan ve çalışmayan kadınlar özelinde sağlık sorunlarının çalışmayan boşanmış kadınlarda daha fazla görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Konut refahı açısından yapılan değerlendirmeler, bireylerin ekonomik bağımsızlıkları ve yaşam kaliteleri üzerinde doğrudan etkili olan önemli bir sosyoekonomik gösterge olarak önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Kadınların konut üzerindeki mülkiyet durumları, boşanma sonrası yaşamlarında maddi güvenliklerini sürdürme kapasitesini büyük ölçüde belirlemektedir. Bu doğrultuda kadınların mülkiyet şekli, konut refahı ve yaşadıkları çevrede suç ve şiddet ile karşılaşma durumları ele alınmıştır. 2019 yılında evli kadınların %60,5'i ev sahibi iken, boşanmış kadınların %48,2'si ev sahibi olduğunu beyan etmiştir. Aynı yılda evli kadınların %24,6'sı kiracı iken, boşanmış kadınların ise %37,7'si kirada oturmaktadır. 2023 yılında ise bu oranlar yine aynı doğrultuda evli kadınlarda ev sahibi olma oranı %58,7 iken, boşanmış kadınlarda %43,2'dir. Kira durumu ise evli kadınlarda %26,2 iken, boşanmış kadınlarda %44,5 olarak belirlenmiştir. Bu veriler evli kadınların büyük bir kısmı ev sahibi iken, boşanmış kadınlar arasında kiracılık oranının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu fark, ekonomik istikrar ve sahip olunan sosyal destek mekanizmalarının evli bireyler lehine daha güçlü olduğunu göstermektedir. Ayrıca boşanmış kadınların daha yüksek oranda kiracı olmaları, mali yüklerin eşsiz yaşamda daha fazla hissedildiğini ve ekonomik koşulların dezavantajlı bir şekilde değiştiğini göstermektedir.

Bununla beraber kadınların medeni durumlarına göre konut refahı durumları yaşadıkları konutta sızdıran çatı, nemli duvar, çürümüş pencere kenarları vb. durumlar çerçevesinde incelendiğinde 2019 yılında evli kadınlarda %34,7 iken, boşanmış kadınlarda %37,4 olduğu, 2023 yılında ise evli kadınlarda % 30,2 iken boşanmış kadınlarda %29,6 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu oranlar yıllar içerisinde konut

refahındaki bu olumsuz koşulların düştüğünü gösterse de tüm bu yıllarda boşanmış kadınların evli kadınlara göre daha kötü refah koşullarında yaşadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Ayrıca kadınların konut durumlarına göre yaşadığı çevrede suç ve şiddet olaylarıyla karşılaşma durumları medeni durumları ile ilgili olarak incelendiğinde boşanmış kadınların yaşamış olduğu çevrede suç ve şiddet oranlarının daha fazla olduğu sonucu da dikkat çeken bulgular arasındadır. Bu durum, boşanmanın kadınların yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda güvenlik açısından da daha kırılgan bir yaşam alanına yönelmelerine neden olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın en çarpıcı bulguları ise boşanmış yoksulluk oranları incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Çalışmayan boşanmış kadınların yoksulluk oranı çalışan boşanmış kadınlara göre anlamlı şekilde daha yüksektir. Çalışan kadınlar, boşanmanın olumsuz etkilerini gelir elde etme kapasiteleri sayesinde daha sınırlı düzeyde hissederken, çalışmayan kadınlar boşanma sonrası ciddi ekonomik güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu süreçte nafaka kadınların yoksulluk oranları üzerinde oldukça önemli etkilere sahip sosyal destek mekanizması görevi görmektedir. Çalışma kapsamında nafaka alan ve nafaka almayan boşanmış kadınlar incelendiğinde nafaka alan boşanmış kadınların yoksulluk oranları 2019 yılında yoksul olarak nitelendirilen kadın %32,2 iken yoksul olmayanların oranı %67,8 olarak belirlenmiştir. 2023 yılında ise boşanmış kadınlardaki bu oran yoksul olmayanlarda %84,9, yoksullarda ise 15,1 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nafaka almayan kadınların yoksulluk durumları incelendiğinde ise 2019 yılında yoksul olmayan kadınlarda %67,8 iken, yoksullarda %32,2 olduğu, aynı seyirde 2023 yılına gelindiğinde ise yoksul olmayanlarda %76,6 iken, yoksullarda %23,5 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu veriler doğrultusunda nakafa alan kadınlarda yoksulluk oranlarında yıllar içinde bir düşüş olduğu gözlemlenmiştir, bu durumun ise yıllar içerisinde kadınların eğitim oranlarının artması ile beraber iş yaşamında ve toplumsal hayatta daha fazla görünür olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Nafaka almayan kadınlarda ise bu oranlarda, almayanlara kıyasla yine aynı doğrultuda yoksulluk oranlarında bir düşüş olduğu gözlenmektedir. Ancak nafaka alan ve almayan kadınların yoksulluk oranları karşılaştırmalı olarak ele alındığında yoksulluğun azaltılmasında sağlanan nafaka desteğinin büyük oranda yoksulluğu düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ancak sağlanan bu nafaka desteği de çoğu zaman yetersiz kalmakta ve nafaka almayan kadınların ekonomik bağımsızlıklarını sürdürmeleri daha

da zorlaşmaktadır. Sonuç olarak nafakasız boşanmış kadınlar ise en yüksek yoksulluk riski grubunu oluşturmaktadır.

Tüm bu elde edilen bulgular ışığında, çalışan kadınların boşanma sonrası daha az yoksullaştıkları ve yaşam koşullarını daha iyi sürdürebildikleri görülmektedir. Buna karşın çalışmayan kadınlar, boşanma ile birlikte ciddi bir ekonomik ve sosyal dezavantaj içerisine düşmektedirler. Eğitim seviyesi, sosyal güvenlik sistemi ile ilişkili çalışma koşulları, sağlık durumu ve konut güvenliği gibi faktörler, boşanma sonrası kadınların yaşam kalitesini etkileyen temel belirleyiciler olarak öne çıkmaktadır.

Kadınların 21. yüzyılda sosyal yaşamda karşılaştığı zorluklar ise sadece boşanmayla sınırlı değildir. Geleneksel cinsiyet rolleri, kadınların hem aile içinde hem de iş hayatında çoklu sorumluluklar üstlenmesine yol açmaktadır. Erkeklerle kıyasla daha düşük ücret alma, terfi şanslarının sınırlı olması, bakım emeğinin neredeyse tamamen kadınlar tarafından üstlenilmesi, kadınların sosyal yaşamda daha fazla yük altında kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca şiddet, mobbing, kayıt dışı istihdam, ayrımcılık ve cinsiyet temelli iş bölümü gibi faktörler, kadınların hem sosyal hem de ekonomik refahını tehdit etmektedir. Kadınlar, sosyal politikaların yetersizliği, hukuki boşluklar ve toplumsal önyargılar nedeniyle erkeğe oranla daha fazla dışlanma ve güvencesizlik riski ile karşı karşıya kalmaktadır.

Sonuç olarak bu tez, boşanmanın kadınların yaşamlarında yalnızca medeni statülerinde değil, ekonomik, sosyal ve fiziksel koşullarında da belirleyici bir dönüşüme yol açtığını göstermektedir. Özellikle çalışmayan kadınlar için bu süreç daha kırılgan bir hale gelirken, çalışan kadınlar daha dirençli bir yapı sergilemektedir. Sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesi, kadınların yaşam kalitesini artırmada hayati bir öneme sahiptir.

Bu bağlamda, kadınların eğitim düzeylerinin artırılması, iş gücüne katılımlarının desteklenmesi ve sosyal güvenlik sistemine dahil olmalarının teşvik edilmesi, boşanma sonrası yaşam standartlarının korunmasında kilit öneme sahiptir. Ayrıca, nafaka sisteminin etkin bir şekilde işletilmesi, boşanmış kadınların ekonomik bağımsızlıklarının güçlendirilmesi açısından önemli bir politika alanı olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışma, kadınların boşanma sonrası yaşam koşullarına ilişkin literatüre önemli katkılar sağlamakta ve toplumsal cinsiyet temelli sosyal politika oluşturma süreçlerine rehberlik edebilecek nitelikte bulgular sunmaktadır.

Bu çalışmanın bulguları doğrultusunda, çalışan ve çalışmayan kadınların boşanma sonrası yaşam koşullarında oluşan farklılıkların azaltılması ve kadınların sosyal refahlarının güçlendirilmesi amacıyla bir takım politika ve uygulama önerileri geliştirilmiştir:

Kadınların Eğitim Seviyesinin Artırılması

Eğitim düzeyi, kadınların ekonomik bağımsızlıklarının ve sosyal statülerinin güçlenmesinde temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, kadınların eğitim olanaklarına erişimlerinin artırılması, özellikle de yükseköğretime katılımlarının teşvik edilmesi, boşanma sonrası yoksulluk riskinin azaltılmasında etkili olacaktır.

Kadınların İş Gücüne Katılımının Desteklenmesi

Çalışan kadınların boşanma sonrası ekonomik olarak daha dirençli oldukları göz önünde bulundurulduğunda, kadın istihdamını artırmaya yönelik politikaların güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle çalışmayan kadınlar için mesleki eğitim programlarının yaygınlaştırılması, girişimcilik desteklerinin sağlanması ve esnek çalışma modellerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Sosyal Güvenlik Sistemine Erişimin Genişletilmesi

Boşanma sonrası yaşam koşullarının iyileştirilmesinde sosyal güvenlik kayıtlılığının belirleyici bir faktör olduğu görülmüştür. Bu nedenle, kayıt dışı çalışan kadınların sosyal güvenlik sistemine entegrasyonu için daha etkin mekanizmalar oluşturulmalı, prim teşvikleri ve kolaylaştırıcı düzenlemeler artırılmalıdır.

Nafaka Sisteminin Etkinliğinin Artırılması

Çalışmada nafaka alan kadınların yoksulluk oranlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, nafaka tahsilat süreçlerinin hızlandırılması, nafaka miktarlarının hayat standartlarını koruyacak düzeyde belirlenmesi ve nafaka ödemelerinin güvence altına alınmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılması önem arz etmektedir.

Boşanmış Kadınlara Yönelik Sosyal Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

Boşanma sonrası yalnız kalan kadınların psikososyal destek hizmetlerine erişimleri artırılmalıdır. Sosyal hizmet merkezleri bünyesinde boşanmış kadınlara yönelik özel destek programları geliştirilmeli; danışmanlık, psikolojik destek ve rehberlik hizmetleri sunulmalıdır.

Konut Politikalarında Boşanmış Kadınlara Öncelik Tanınması

Konut mülkiyetinde yaşanan kayıplar ve düşük konut refahı göz önünde bulundurularak, boşanmış kadınlara yönelik sosyal konut projeleri geliştirilmelidir. Özellikle çocuklu boşanmış kadınlar için uygun kira desteği ve konut edinim teşvikleri sağlanmalıdır.

Sağlık Hizmetlerine Erişimin Kolaylaştırılması

Boşanmanın kadınların genel sağlık durumları üzerinde olumsuz etkiler yarattığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, boşanmış kadınların ücretsiz veya düşük maliyetli sağlık hizmetlerine erişimlerini artıracak sağlık politikaları geliştirilmeli, psikolojik destek hizmetlerine erişimleri kolaylaştırılmalıdır.

Yoksullukla Mücadelede Hedefli Politikalar Geliştirilmesi

Çalışmayan ve sosyal güvencesi olmayan boşanmış kadınlar, yoksulluk riski en yüksek gruplar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, gelir desteği, istihdam garantili sosyal yardım programları ve hedefe yönelik yoksullukla mücadele stratejileri oluşturulmalıdır.

Bu çalışma, çalışan ve çalışmayan kadınların boşanma deneyimlerinin gelir ve yaşam koşulları üzerindeki etkilerini çok boyutlu bir şekilde ele almış ve boşanmanın kadınların yaşam standartları üzerinde nasıl farklı sonuçlar doğurduğunu ortaya koymuştur. Araştırma bulguları, boşanmanın yalnızca aile yapısında değil, bireylerin ekonomik, sosyal ve sağlık alanlarında da önemli dönüşümlere neden olduğunu göstermektedir.

Özellikle çalışmayan ve sosyal güvencesiz kadınların, boşanma sonrası yoksulluk, sağlık sorunları ve sosyal dışlanma riskleri ile daha yoğun şekilde karşılaştıkları görülmüştür. Buna karşılık, çalışan, eğitim düzeyi yüksek ve sosyal

güvenlik sistemine entegre kadınların boşanma sonrası yaşam koşullarını daha iyi sürdürebildikleri anlaşılmaktadır.

Bu sonuçlar, boşanmanın kadınlar üzerinde farklılaşan etkiler yarattığını ve bu etkilerin kadının eğitim, çalışma ve sosyal güvenlik durumları ile doğrudan bağlantılı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Kadınların boşanma sonrası daha adil ve güvenli yaşam koşullarına sahip olabilmeleri için toplumsal düzeyde destekleyici politikaların geliştirilmesi ve uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Çalışmanın bulgularının, kadınların yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik politika yapıcılar, sivil toplum kuruluşları ve akademik çevreler için yol gösterici olması temenni edilmektedir. Bu kapsamda, kadınların güçlendirilmesine yönelik atılacak her adımın, toplumsal refahın artırılmasına da katkı sağlayacağı unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Abay Alyüz, S. B. (2019). Sosyal Çalışmada Sosyal Ağların Gücünü Keşfetmek: Sosyal Sermaye ve Sosyal Destek. *Electronic Turkish Studies*, 14(3).
- Acar, Y. B. ve Acar, H. (2002). SİSTEM KURAMI-EKOLOJİK SİSTEM KURAMI ve SOSYAL HİZMET: TEMEL KAVRAMLAR ve FARKLILIKLAR. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1), 29-35.
- Adak, N. (2007). Kadınların ikilemi: iş ve aile yaşamı. *Sosyoloji Dergisi*, (17).
- Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. *Sosyal politika çalışmaları dergisi*, 1(1).
- Akkuş, B. ve İzci, N. A. (2018). Sistem yaklaşımı, kavramları ve yönetim. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 223-237.
- Akoğlu, Ö. A. ve Küçükkaragöz, H. (2018). Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bir Araştırma: İzmir İli Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 153-172.
- Aktaş, A. M. (2004). Aile terapisinde sosyal hizmet yaklaşımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(7).
- Aktaş, E., Teksöz, E. ve Ocakçı, A. F. (2012). Ailede Kadınının Değişen Rolünün Çocuk Sağlığına Etkisi ve Aile Merkezli Bakimin Önemi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28(1), 73-80.
- Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1).
- Aktaş, G. (2015). Türkiye'de Aile Sosyolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Journal of Sociological Studies/Sosyoloji Konferansları*, (52).
- Akyol, S. U. (2013). *Boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin yalnızlık, yaşam doyumu, sosyal destek ve bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Aluş, Y. (2015). Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirmesi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 15-24.

- Ardahan, M. (2006). Sosyal destek ve hemşirelik. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 68-75.
- Arslan, E. (2019). *Tükenmişlik ve öz yeterlilik inancı arasındaki ilişkide sosyal destek algısının aracı rolü: Akademik personel örneğinde kuşaklar arası farklılık* (Master's thesis).
- Atasever, E. ve Işıklı, E. I. (2024). Kadın Yoksulluğuyla Mücadelede Sosyal Yardımların Rolü: Düzce Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Üzerine Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (61), 91-106.
- Aydın, K. (2019). Yaşam Koşulları ve Sağlık Hastalık Algıları. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 32-68.
- Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal değişme sürecinde evlenme ve boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 117-126.
- Baltacı, A. (2019). Sosyal Sistem Kuramı ve Eğitim Örgütlerine Etkileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-19.
- Barrera Jr, M., & Ainlay, S. L. (1983). The structure of social support: A conceptual and empirical analysis. *Journal of community psychology*, 11(2), 133-143.
- Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 101-129.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 108-114.
- Birol, S. Ş., Temel, V. ve Aydın, E. (2017). Kadınların boşanma sonrası yaşamlarının psiko-sosyal açıdan incelenmesi.
- Bozkurt, A. (2021). Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 97-114.
- Bracke, P. F., Colman, E., Symoens, S. A., & Van Praag, L. (2010). Avrupa'da boşanma, boşanma oranları ve ruh sağlığı sorunları için profesyonel bakım arayışı: nüfusa dayalı kesitsel bir çalışma. *BMC Halk Sağlığı*, 10(1), 1-12.
- Budak, G. (1990). Endüstrileşme süreci içinde ailenin yeri ve önemi. *Aile Şurası*. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

- Bulut, D. M. (2008). Kadınlarda Boşanma ve Kültür İlişkisi. *Journal of Society & Social Work*, 19(2).
- Buz, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 53-66.
- Can, İ. (2022). Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını. Aydın, M. (Ed.). Sistematik Aile Sosyolojisi içinde (s. 61-63). İstanbul: Çizgi Kitapevi
- Can, İ. (2022). Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını. Aydın, M. (Ed.). Sistematik Aile Sosyolojisi içinde (s. 65-66). İstanbul: Çizgi Kitapevi
- Can, İ. (2022). Tarih, Toplum ve Kültür Bağlamında Aile ve Kadın. Aydın, M. (Ed.). Sistematik Aile Sosyolojisi içinde (s. 184-193). İstanbul: Çizgi Kitapevi
- Can, Y., & Aksu, N. B. (2016). Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın. *Electronic Journal of Social Sciences*, 15(58).
- Can, Y. ve Aksu, N. B. (2016). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58).
- Cesur Kılıçaslan, S. ve Akkuş, P. (2016). Türkiye'de heteropatriarkal sistem baskısı altında LGBTİ'lerin sosyal hizmet ihtiyaçları. *Eğitim Bilim Toplum*.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic medicine*, 38(5), 300-314.
- Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American psychologist*, 59(8), 676.
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological bulletin*, 98(2), 310.
- Çapcıoğlu, İ. (2018). Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile. *Turkish Studies*, 13(2), 19-34.
- Çimen, M. B. ve Aslan, S. (2023). Kadınlarda Boşanmaya Uyum, Sosyal Destek ve Yalnızlık Algısı Arasındaki İlişkiler. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 6(2), 152-174.
- Çoban, A. İ. ve Özbesler, C. (2009). Türkiye'de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 31-42.
- Demirdağ, M. F. (2017). Anatanrıça İkonografisi ve Anaerkillik. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 6-18.
- Demirtaş, A. S. (2007). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılanan sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri ile stresle başa çıkma düzeyleri arasındaki ilişki.

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Dızman, Z. Ş. (2019). Sosyal Medyanın Boşanmaya Etkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 548-555.
- Dinç, A. (2021). Boşanmanın Kadın Sağlığına Etkisi ve Sosyal Destek. *Yağmur Y, editör. Kadın Sağlığı ve Sosyal Destek*, 1, 44-52.
- Doğan, A., Demir, R. ve Türkmen, E. (2016). Rol belirsizliğinin, rol çatışmasının ve sosyal desteğin tükenmişliğe etkisi: devlet ve vakıf üniversitelerinde çalışan akademik personelin tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(1).
- Doğan, Ş. (2015). Muhafazakârlık, Aile ve Kadın (Çankırı Örneği). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 163-193.
- Duman, M. Z. (2012). Aile kurumu üzerine tarihsel bir okuma girişimi ve muhafazakâr ideolojinin aileye bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 19-51.
- Durğun, A. (2018). Türkiye’de aile içi sorunlara yönelik sosyal politikalar ve şiddetin önlenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1-12.
- Dursun, E. (2024). Türk Medeni Hukukunda nafaka.
- Dülger, Ö. (2009). *Ergenlerde algılanan sosyal destek ile karar verme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Elmas, Ç. ve Adak, N. (2023). Türkiye’de Boşanma Nedenlerinin Toplumsal Kökenleri ve Boşanma Sonrası Deneyimler. *İstanbul University Journal of Sociology*, 43(1), 84-97.
- Erdal, İ. Ö. Y. (2019). Türkiye’de kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı istihdamla mücadele politikaları. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 225-246.
- Erdeğer, N. (2001). Lise öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.*
- Fernández de Velazco, F., Carpinteyro Lara, E., & Rodríguez Luna, S. (2021). Proposal of a Model from the Perspective of Parsons Functional-Structural Theory. *Journal of Systemics, Cybernetics and Informatics*, 19(8), 182–197.

- Gök, Ş., Tok, M., Şevik, A. E. ve Günay, G. (2023). Boşanma Deneyimİ Yaşamış Kadınların Boşanma Öncesinde, Sürecinde, Sonrasında Yaşadıklarının Ve Boşanmaya İlişkin DüşünceleriniN FeminiSt Kuram Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 86-116.
- Güven, N. ve Köroğlu, A. (2023). Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Psikososyal Uyum: Trabzon İli Örneği. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu Özel Sayısı), 1-24.
- Hallaç, S. ve Öz, F. (2014). Aile kavramına kuramsal bir bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(2), 142-153.
- Işık, E. (2023). Genel Sistem Teorisinden Aile Sistemleri Teorisine: Aile Çalışmalarında Sistem Kuramı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 701-716.
- İmamoğlu, A. ve Ferah, N. (2019). Boşanma sürecinde ruh sağlığı ve din. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 497-530.
- Karadeniz, O. (2011). Türkiye’de atipik çalışan kadınlar ve yaygın sosyal güvencesizlik. *Çalışma ve Toplum*, 2(29), 83-127.
- Karahan, A. S. (2022). Boşanma Sürecinde Psikolojik Müdahaleler Üzerine Bir Derleme. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 9(1), 88-111.
- Karakaya, H. (2018). Toplumsal Cinsiyet Algısı, Din ve Kadın. *Journal of Analytic Divinity*, 2(2), 36-62.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal değişme ve aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(2), 89-98.
- Kasapoğlu, A. ve Karkiner, N. (2011). Aile sosyolojisi. *TC Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını*, 111.
- Kaya, K. ve Eren, G. T. (2020). Boşanma ve erken boşanmaların artış nedenleri. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(9), 708-728.
- Kır, İ. (2006). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Köse, B. (2012). Geçmişten günümüze aile. *Değişen toplumda değişen aile’nin içinde*, 15-38.

- Kucur, F. ve Kelebek, Ö. (2021, September). Boşanmış kadınların boşanma aşaması, süreci ve sonrasında yaşadıkları zorluklar: Esenler SHM örneği. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 80, pp. 231-266). Istanbul University.
- Kulaklı, E. (2018). Yoksulluk nafakası ve yoksulluk nafakasının süresi bağlamında bir mukayeseli hukuk incelemesi. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 237-268.
- Kulik, L., & Heine-Cohen, E. (2011). Coping resources, perceived stress and adjustment to divorce among Israeli women: Assessing effects. *The Journal of Social Psychology*, 151(1), 5-30.
- Leopold, T. (2018). Gender differences in the consequences of divorce: A study of multiple outcomes. *Demography*, 55(3), 769-797.
- Lipton, M., & Ravallion, M. (1995). Poverty and policy. *Handbook of development economics*, 3, 2551-2657.
- Mortelmans, D. (2020). Economic consequences of divorce: A review. *Parental life courses after separation and divorce in Europe*, 23-41.
- Muyan, Y. (2023). Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Temel Taşlarından Biri: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 1432-1441.
- Nadir, U. (2013). Aile danışmanlığı eğitimlerinde popüler filmlerin kullanımı ve yapısal aile terapisi kuramı ile Dalgaların Prensi filminin analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1), 129-144.
- Öksüz, G. ve Ürkmez, E. (2023). Boşanma Oranları ile Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 464-479.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33).
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-39.
- Özyazgan, Ö. (2019). Yoksulluk nafakası (Master's thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).
- Parke, R. D. (2004). Ailede gelişme. *Annu. Rev. Psychol.*, 55, 365-399.

- Prest, L. A., & Protinsky, H. (1993). Aile sistemleri teorisi: Karşılıklı bağımlılık için birleştirici bir çerçeve. *Amerikan Aile Terapisi Dergisi*, 21(4), 352-360.
- Redman, T., & Snape, E. (2006). The consequences of perceived age discrimination amongst older police officers: Is social support a buffer?. *British Journal of Management*, 17(2), 167-175.
- Sar, E. (2021). Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı ve Türkiye’de Yansımaları. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 20-40.
- Sayın, Ö. (2011). Ailenin değişimi. *Sosyoloji Dergisi*, (23), 47-58.
- Selman, A. (2018). Aile-din ilişkisi ve aile içi roller. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 13-20.
- Serim, F. ve Çankaya, Z. C. (2015). Yetişkinlerin psikolojik yardım arama tutumlarının yordanması. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(1), 177-198.
- Sucu, İ. (2007). Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri: Sakarya İli Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Sungur, M. Z. (1999). İkincil Travma ve Sosyal Destek. *Klinik Psikiyatri*, 2(2), 105-108.
- Şahin, K. Ve Develi, A. (2024). Kadın İstihdamında Kayıt Dışılık Sorunu. *Kesit Akademi Dergisi*, 7(27), 386-400.
- Şahin, M. (2007). Sanayi Toplumundan Sanayi Sonrası Topluma Farklılaşan Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 157-177.
- Şenol, D. ve Kılıç, S. (2021). Kadın, Namus ve Boşanma Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *PEARSON JOURNAL*, 6(16), 189-213.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 7-32.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (t.y.). *Kadının statüsü genel müdürlüğü – Sıkça sorulan sorular*. <https://www.aile.gov.tr/sss/kadinin-statusu-genel-mudurlugu/>
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (t.y.). *Sosyal Hizmet Merkezi*. <https://www.aile.gov.tr/sss/aile-ve-toplum-hizmetleri-genel-mudurlugu/sosyal-hizmet-merkezi/>

- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, (2010). Aile Yapısı Araştırması 2006, Nakış Ofset, Ankara.
- Taşkın, Ö., Çobanoğlu, E. O., Apaydın, Z., Çobanoğlu, H., Yılmaz, B. ve Şahin, B. (2008). Lisans öğrencilerinin kuram (teori) kavramını algılayışları. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 25(2), 35-51.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye'de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (22), 117-138.
- Tosun, S. (2025). Kiracıların Endişelerini Anlamak: Konut Sorununun Ruh Sağlığı, Refah Düzeyi ve Gelir Dağılımına Etkisi. *İnsan ve İnsan*, 12(39), 11-31.
- Turğut, F. (2017). Tarihsel süreçte aile kurumunun dönüşümü ve geleceğine yönelik çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Türe, H. (2019). OECD ülkeleri için refah ölçümü: Gri ilişkisel analiz uygulaması. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 310-327.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *İstatistiklerle Kadın*, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadFile?p=VeDNHyETiaKvhA12s81sMdLQ7sshD2clioqVgfwAZT5HG5UoGE0MVg/gWKTMAfFib384JebOEhuqXTnXdvZZb/1putPuHKtwHI5C5r55GJM=>
- Uyanık, Y. (2017). Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika. *İş ve Hayat*, 3(5), 67-100.
- Yapıcı, Ş. (2010). Türk toplumunda aile ve eğitim ilişkisi. *Turkish Studies*, 5(4), 1544-1570.
- Yaşar Ekici, F. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*.
- Yıldırım, İ. (2004). Eş Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Turkish Psychological Counseling And Guidance Journal*, 3(22), 19-26.
- Yıldırım, İ. (2021). Neoliberal Küreselleşme ve Ailenin Dönüşümü. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 98-120.
- Yıldırım, N. (2004). Türkiye’de boşanma ve sebepleri. *Bilgi*, (28), 59-81.

- Yıldırım, S. (2021). Ayrımcılık temelli dışlanma: Türkiye’de çalışma hayatında kadınlar. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 11(2), 321-346.
- Yılmaz, S. (2018). Türkiye’de kadınların çalışma hayatındaki yeri ve sosyal güvenlik hukuku düzenlemeleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(2), 63-80.
- Zafer, A. B. (2013). Cumhuriyet ile Birlikte Değişen Türk Aile Yapısı ve Kadının Durumu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(24), 121-134.

EKLER

EK1

TÜİK GYKA Veri Seti Kullanım İzni

Başvuru Yapan Kullanıcı Bilgileri	
Talep Adı:	B Grubu Mikro Veri Talebi
Talep Numarası:	409938
Ad Soyad:	EMİNE BÜŞRAAYGÜN
Talep Zamanı:	25.09.2024 15:09:43

Başvuru no: 409938

DAĞITIMINDA KISITLAMA OLMAYAN MİKRO VERİ KULLANIM TAAHHÜTNAMESİ

MADDE1- İşbu taahhütname, Başkanlık dışına çıkmasında sakınca olmayan mikro verilerin kullanım esaslarına, ilkeleri ve yükümlülükleri belirler.

MADDE2- İşbu taahhütname, Madde 1’de belirtilen amaç doğrultusunda **Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2019-2023** mikro veri setlerinin Türkiye İstatistik Kurumu Mikro Veriye Erişim ve Kullanımı Hakkındaki Yönerge çerçevesinde kullanımını düzenler.

MADDE 3- Mikro verilerin kullanımı için aşağıdaki hükümler uygulanır:

- Araştırmacının hatalı hesaplama sonucu elde ettiği bulgular, sadece araştırmacıyı bağlar.
- Araştırmacı, çalışmadan elde ettiği sonuçları yayınlarken kullandığı Kurum mikro verilerini kaynak gösterir.
- Araştırmacı, yayımladığı rapor, makale, yayın vb. çalışmalarının bir kopyasını en geç üç ay içerisinde Kurum Kütüphanesine göndermekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğünü yerine getirmedigi tespit edilen araştırmacının daha sonraki mikro veri kullanım talepleri karşlanmaz.
- Araştırmacı aldığı mikro veri setini çoğaltamaz, üçüncü şahıslara veremez, satamaz veya devredemez.

MADDE 4- Araştırmacı, 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu’nun 13. ve 14. maddeleri ile “Resmî İstatistiklerde Veri Gizliliği ve Gizli Veri Güvenliğine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”te tanımlanan gizlilik ilkelerini dikkate alarak, bu ilkeyi ihlal edecek bilgi, tablo vb. yayımlamayacağını ve mikro verileri sadece istatistik üretmek amacıyla kullanacağını iş bu metin ile taahhüt etmiş sayılır.

MADDE 5- İhtilaf halinde Ankara Mahkemeleri yetkilidir.

MADDE 6- İşbu taahhütname **Emine Büşra AYGÜN** tarafından Türkiye İstatistik Kurumu’na verilmek üzere düzenlenmiştir. Bu taahhütnameye ilişkin olarak yapılan bütün tebligat ve yazışmalar aşağıdaki adrese iletilir. Adres değişikliği yazılı olarak tebliğ edilmediği sürece bu adrese yapılan bildirimler geçerli sayılır.

**Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
BURDUR**

Tel:

Tarih: .../.../2024

Yukarıda yer alan hükümleri kabul ettiğimi ve bunlara uyacağımı taahhüt ederim.

Ad Soyad: Emin **AYGÜN**

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı: Emine Büşra AYGÜN

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi:

Yüksek Lisans Öğrenimi:

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi:

İş Deneyimi:

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar: